

Evaluatie van de RUBS-schoolverlatersenquête 1989

Citation for published version (APA):

de Grip, A., & van Dam, J. W. (1990). *Evaluatie van de RUBS-schoolverlatersenquête 1989*. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Faculteit der Economische Wetenschappen. ROA Reports No. 2 <https://doi.org/10.26481/umarep.1990002>

Document status and date:

Published: 01/01/1990

DOI:

[10.26481/umarep.1990002](https://doi.org/10.26481/umarep.1990002)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

EVALUATIE VAN DE RUBS-SCHOOLVERLATERSENQUETE 1989

ROA-R-1990/2

A. de Grip

J.W. van Dam

RESEARCHCENTRUM VOOR ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT

Faculteit der Economische Wetenschappen
Rijksuniversiteit Limburg

Maastricht, juni 1990

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Grip, A. de

Evaluatie van de RUBS-schoolverlatersenquête 1989/ A. de Grip, J.W. van Dam.
Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Faculteit der
Economische Wetenschappen, Rijksuniversiteit Limburg. Researchcentrum voor
Onderwijs en Arbeidsmarkt, ISSN 0922-4645; 1990/2.

Mt lit. opg.

ISBN 90-5321-036-9

SISO 450.3 UDC 303.62:373.5

Trefw.: schoolverlaters; onderzoek.

INHOUDSOPGAVE

	bladzijde
VOORWOORD	i
SAMENVATTING	iv
1. INLEIDING	1
1.1. Voorgeschiedenis	1
1.2. Het RUBS-pilotproject 1988/1989	2
1.3. Indeling van het rapport	5
2. DE RUBS-ENQUETE VAN 1989	6
2.1. Inleiding	6
2.2. Doelstelling van de RUBS-enquête 1989	6
2.3. De onderzoekpopulatie: definitie en steekproef	7
2.4. De vragenlijst	8
2.5. Uitvoering van het onderzoek	12
2.5.1. Organisatie van de dataverzameling	12
2.5.2. Respons en non-respons onderzoek	16
2.5.3. Codering en verwerking	19
2.6. Rapportage	22
3. HET TOEKOMSTIGE AANBOD VAN SCHOOLVERLATERS	29
3.1. Doelstelling en opzet	29
3.2. Evaluatie	30
4. DE TOEKOMST VAN RUBS ALS INFORMATIE-INSTRUMENT	34
4.1. Inleiding	34
4.2. Gebruikersgroepen en informatieprodukten	34
4.2.1. Gebruiksdoelen en gebruikersgroepen	34
4.2.2. Informatieprodukten	41
4.3. Onderzoekopzet	45
4.3.1. Aspecten van de onderzoekopzet	45
4.3.2. De algehele onderzoekopzet	51
4.4. Mogelijke organisatie- en financieringsstructuur	58
4.4.1. Afbakening van activiteiten	58
4.4.2. Centrale beheersinstantie	62
4.4.3. Onderzoekkosten en mogelijke financieringsbronnen	65
4.5. De verdere ontwikkeling van RUBS	72

- BIJLAGE I : SAMENSTELLING PROJECTTEAM
- BIJLAGE II : SAMENSTELLING BEGELEIDINGSCOMMISSIE
- BIJLAGE III : VRAGENLIJST PILOTPROJECT (EERSTE DEELPROJECT)
- BIJLAGE IV : OPMERKINGEN COA'S OVER VRAGENLIJSTEN
- BIJLAGE V : TAAKVERDELING EN TIJDSPLANNING PILOTPROJECT
- BIJLAGE VI : SAMENWERKINGSOVEREENKOMST ROA-COA
- BIJLAGE VII : VRAGENLIJST NON-RESPONS ONDERZOEK

VOORWOORD

Maandagmiddag 3 juni 1985 kreeg ik bezoek van een mij onbekende Dick Hermans, die mij uitnodigde deel te nemen aan een studiedag over arbeidsmarktinformatie voor studie- en beroepskeuze. Dick was verbonden aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen en was lid van de werkgroep van de Landelijke Commissie voor de Academische Studievoorzichting (LCAS) die de studiedag organiseerde. Ik was toen nog werkzaam bij het Nederlands Economisch Instituut (NEI) te Rotterdam en had mij daar ondermeer bezig gehouden met het opstellen van arbeidsmarktprognoses voor beroepen en opleidingen.

Die bewuste maandagmiddag bracht hij het plan naar voren om een systeem te ontwikkelen voor het registreren van de bestemming van de uitstroom van opleidingen op de arbeidsmarkt en in het vervolgonderwijs. De scholen zouden zelf een actieve rol moeten spelen bij het verzamelen van de gegevens. Door aggregatie van de verkregen gegevens over meer scholen zouden zij een beeld krijgen van de arbeidsmarktpositie van de verschillende opleidingen en de positie van de school ten opzichte van het regionale en landelijke beeld. Dergelijke gegevens zouden een belangrijke richtsnoer kunnen vormen voor de studiekeuze van leerlingen. Door koppeling van de uitstroomgegevens aan gegevens over de instroom in opleidingen zou het systeem naar zijn mening een prognostisch karakter kunnen krijgen: Het systeem zou hierdoor een dempende invloed kunnen hebben op de "varkenscycli" in de studiekeuze van leerlingen.

De studiedag werd gehouden op 21 november 1985. Er waren verschillende voordrachten, waaronder de voordracht van Dick Hermans over zijn registratiesysteem van schoolverlaters en mijn voordracht over de arbeidsmarktprognoses van beroepen en opleidingen, die het NEI in opdracht van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA) had samengesteld^a. Dick bracht zijn originele plannen met verve naar voren. In werkgroepen werd uitgebreid het nut en de uitvoerbaarheid besproken. Over het nut van de gegevens was men het snel eens. Je moet leerlingen zo goed mogelijk informeren over de kansen met een bepaalde opleiding op werk. Registratie van een aantal basisgegevens over de positie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt kan tot een aanmerkelijke verbetering leiden van de huidige

---

a. Vgl. voor een uitvoerig verslag van deze dag en de gehouden voordrachten: B.M.J. Hermans (red.), *Kiezen van de baan*, Verslag studieconferentie 21 november 1985, LCAS, maart 1986.

zeer gebrekkige voorlichtingsgegevens. Voor de praktische uitvoering van het registratieplan kwamen al snel de Contactcentra Onderwijs-Arbeid (COA's) in beeld, die deels reeds activiteiten in deze richting ontplooiden. In aansluiting hierop werd de noodzaak genoemd van bundeling van hun inspanningen, alsmede de ontwikkeling van een landelijk beleidskader, voor het opzetten van experimenten en de definitieve uitvoering van het registratieplan.

Hoewel tijdens die gedenkwaardige studiedag reeds vele aspecten werden besproken die nu in de huidige plannen zijn verwerkt, duurde het enkele jaren voordat met een experiment kon worden begonnen. Inmiddels had ik het NEI verruild voor de Rijksuniversiteit Limburg, om daar het ROA te starten voor de uitvoering van een opdracht van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen om een informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt te ontwikkelen. Al snel bleek voor uitvoering van die opdracht een gebrek aan strategische informatie voor verfijning van de te ontwikkelen prognosemodellen en statistische indicatoren betreffende de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt. Het was daarom een gelukkige greep dat bij de uitvoering van het experiment Registratie van de Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters (RUBS) naast de uitvoerders LCAS/CORO en COA's ook de wetenschappelijke instituten RION en ROA werden ingeschakeld, die de betekenis van de te verzamelen gegevens als statistische basis voor onderzoek konden overzien.

Het verslag van de experimentele fase van RUBS is nu gereed. Het vormt het resultaat van een enthousiaste en zeer gemotiveerde inspanning van een aantal heel verschillende instellingen, die elkaar in een vruchtbare samenwerking hebben gevonden. Veel belangrijker is echter de constatering dat in de loop van de tijd de behoefte aan het soort gegevens dat RUBS kan opleveren alleen maar lijkt te zijn toegenomen. De wereld van studie- en beroepskeuzevoorlichting heeft dringend behoefte aan betrouwbare en onafhankelijke gegevens over de arbeidsmarktperspectieven van opleidingen. Scholen zijn meer geïnteresseerd geraakt in de betekenis van hun opleidingen voor de arbeidsmarkt. Nu de eerste volledige versie van het informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt van het ROA is gereed gekomen^b, kunnen de RUBS-gegevens een strategische rol vervullen bij de invulling van de plannen voor verdere

---

b. De Grip, Heijke en Dekker, *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep in 1992*, ROA-R-1989/8, Maastricht.

uitbouw en verfijning van dit systeem. Dit zal ook zijn vruchten afwerpen voor de verdere ontwikkeling van het geautomatiseerde studie- en beroepskeuzesysteem I-See!, waarin de arbeidsmarktgegevens van het ROA zijn opgenomen. Het aantrekken van de arbeidsmarkt in relatie tot de ontgroening van de bevolking heeft in het bedrijfsleven de belangstelling naar betrouwbare gegevens over de (toekomstige) uitstroom uit de diverse delen van het onderwijs sterk doen toenemen, zodat men tijdig het wervingsbeleid daarop kan afstemmen.

Met grote belangstelling zien de onderzoekers daarom uit naar de beslissingen die naar aanleiding van dit rapport zullen worden genomen. Het valt te hopen dat de desbetreffende beleidsinstanties mogelijkheden zien om de in het rapport gedane voorstellen in enigerlei vorm gestalte te doen geven. De tijd lijkt rijp en het maatschappelijk nut evident.

Prof. dr. J.A.M. Heijke
directeur ROA

EVALUATIE VAN DE RUBS-SCHOOLVERLATERSENQUETE 1989

- Samenvatting -

HET RUBS-PILOTPROJECT 1988/1989

In het projectvoorstel *Registratie van de Uitstroom en de Bestemming van Schoolverlaters (RUBS)*, een samenwerkingsproject LCAS/COA's wordt een drietal hoofddoelstellingen van een RUBS-pilotstudie geformuleerd:

- ontwikkelen van een landelijk bruikbaar meetinstrument ten behoeve van de registratie van de uitstroom van schoolverlaters en hun positie op de arbeidsmarkt;
- ontwikkelen van een eenvoudig model voor de gegevensopslag en verwerking;
- ontwikkelen van globale voorstellen voor landelijke en regionale vervolgprojecten.

Bij de opzet van het pilotproject is een opsplitsing gemaakt in een tweetal deelprojecten. Het eerste deelproject betreft een grootschalige enquête onder schoolverlaters voor het achterhalen van de "eerste bestemming" van zowel ongediplomeerde als gediplomeerde schoolverlaters per opleidingsrichting. Door middel van deze enquête wordt tevens een aantal kwalitatieve gegevens verzameld over de aansluiting tussen opleiding en beroep. Dit deelproject is uitgevoerd door de COA's. Voor de wetenschappelijke ondersteuning van dit deel van het project is het RION ingeschakeld.

Het tweede deelproject is gericht op het ontwikkelen van een informatie-instrument met betrekking tot de omvang en de bestemming van het aanbod per opleidingsrichting op de arbeidsmarkt van gediplomeerde schoolverlaters op de middellange termijn. Dit wordt gedaan met gegevens over de bestemming van schoolverlaters in combinatie met gegevens over de leerlingeninstroom. De uitvoering van dit deelproject is verzorgd door het Centraal Orgaan van de Regionale Organen van het leerlingwezen (CORO) onder verantwoordelijkheid van de LCAS.

Het ROA heeft de coördinatie van de beide deelprojecten op zich genomen en de zorg gedragen voor het evaluerende eindrapport, waarin met name ook ingegaan wordt op een mogelijke grootschalige voortzetting van het RUBS-project.

Evaluatie pilotproject

Bij de samenstelling van de onderzoekpopulatie voor de enquête onder schoolverlaters is gestreefd naar een landelijk en regionaal zo breed

mogelijke opzet. Vanwege de grote verschillen in financiële middelen waarover de in het eerste deelproject participerende COA's beschikten en de uiteenlopende onderzoeksprioriteiten van de diverse regionale financiers van het pilotproject, was het echter niet mogelijk alleen vanuit onderzoekstechnische criteria vast te stellen welke scholen in welke regio's in het onderzoek moesten worden betrokken. Wel is het gelukt alle schooltypen uit het reguliere voorgezet onderwijs in het pilotonderzoek op te nemen. Dit had als belangrijk voordeel dat alle mogelijke onderzoekstechnische problemen met betrekking tot een specifiek opleidingstype in het pilotonderzoek naar voren konden komen. Daarnaast is het mogelijk gebleken in alle regio's het MDGO in het onderzoek op te nemen. Hierdoor zijn niet alleen alle opleidingstypen uit het voortgezet onderwijs in de RUBS-populatie aanwezig, maar is één bepaalde opleiding ook in alle participerende regio's onderzocht. Dit maakt het mogelijk om voor het MDGO een interregionale vergelijking te maken. Het MDGO fungeert daarmee als een concreet voorbeeld voor een landelijke rapportage die voor ieder schooltype zou kunnen worden samengesteld, wanneer het RUBS-project in de toekomst het gehele Nederlandse voortgezette onderwijs zou bestrijken. Bij de invulling van het pilotproject stond bovendien centraal dat de uitkomsten koppelbaar zouden moeten zijn met belangrijke gegevensbestanden van het CBS, als bijvoorbeeld de Enquête Beroepsbevolking. Deze koppelbaarheid is gerealiseerd door bij de codering van bedrijfssectoren, beroepen en opleidingen nauw aan te sluiten bij de standaard classificaties van het CBS.

In totaal zijn ruim 40.000 schoolverlaters met een schriftelijke vragenlijst benaderd. Het betrof hier zowel gediplomeerde als ongediplomeerde schoolverlaters. De respons bedroeg gemiddeld 65%; de respons van ongediplomeerden lag echter aanmerkelijk lager. De vragenlijst was met name gericht op de huidige bezigheid van schoolverlaters (vervolgopleiding, werk, werkloos, e.d.), soort bedrijf waar men werkt, beroep, inkomen, eventueel gevolgde cursussen en de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het huidige werk c.q. vervolgopleiding. Daarnaast bevatte de vragenlijst een aantal achtergrondkenmerken van de schoolverlaters. In zijn algemeenheid bleek de ontwikkelde vragenlijst goed te voldoen.

In paragraaf 2.5. van het evaluatierapport wordt een uitvoerige evaluatie gegeven van de uitvoering van het onderzoek, toegespitst op achtereenvolgens de organisatie van de dataverzameling, de respons en het non-respons onderzoek en de codering en dataverwerking.

Het tweede deelproject was van een veel kleinere omvang. De empirische uitkomsten waren dan ook louter als illustratie bedoeld. Hoewel de ontwikkelde methodiek een goede indicatie kan opleveren van het toekomstige aanbod van schoolverlaters naar regio en vakrichting, levert het alleen in combinatie met prognoses van de vraagzijde van de arbeidsmarkt een prognose van de kans op werk voor schoolverlaters met een bepaalde opleiding. Bovendien werd geconstateerd dat dergelijke prognoses bij voorkeur op regionaal niveau dienen te worden opgesteld.

DE TOEKOMST VAN RUBS ALS INFORMATIE-INSTRUMENT

Gebruiksdoelen en gebruikersgroepen

De primaire doelstelling van het RUBS-project is het ontwikkelen van een meetinstrument op basis waarvan een *continue monitoring* kan plaatsvinden van de bestemming van schoolverlaters. Daarbij staat de eerste bestemming op de arbeidsmarkt centraal. Hierdoor kan een actueel beeld worden verkregen van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt voor de schoolverlaters, verbijzonderd naar opleidingstype en vakrichting. Diverse aspecten van de aansluitingsproblematiek kunnen daarbij worden belicht:

- relatieve omvang werkloosheid;
- relatie opleiding-beroep;
- bedrijfssectoren waar men werk vindt;
- wijze waarop men aan een baan is gekomen;
- beloning;
- eventuele aanvullende scholing;
- 'kwalitatieve aansluitingsproblemen': beoordeling curriculum e.d. in het licht van de huidige werkzaamheden of vervolgopleiding.

Naast deze direct uit de RUBS-enquête afleidbare gegevens met betrekking tot de aansluiting tussen opleiding en werk kan de RUBS-enquête ook een uiterst belangrijk aanvullend databestand opleveren waarmee prognosemodellen voor arbeidsmarktontwikkelingen kunnen worden geschat en indicatoren voor de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt, e.d. kunnen worden berekend. De RUBS-gegevens bieden op dit punt mogelijkheden voor zowel een *verfijning naar opleidingstype/vakrichting*, als een *regionalisering* van een informatie-systeem onderwijs-arbeidsmarkt, zoals dat bijvoorbeeld door het ROA in het kader van het Project Onderwijs en Arbeidsmarkt (POA) en het I-See! project is ontwikkeld.

Langs bovengenoemde directe en indirecte weg kunnen de RUBS-gegevens een belangrijke informatiebron vormen voor de volgende gebruiksdoelen:

- het schoolmanagement;
- de studie- en beroepskeuzevoorlichting;
- het onderwijsbeleid;
- het arbeidsvoorzieningsbeleid;
- het personeelsbeleid c.q. wervingsbeleid.

Schema A. Overzicht mogelijke informatieprodukten voor de verschillende gebruiksdoelen

Gebruikersgroep	Gebruiksdoel	Produkten
scholen	schoolmanagement	<ul style="list-style-type: none"> - standaardschoolrapportage - maatwerkrapportages - regionale en landelijke standaardrapporten - geautomatiseerd informatieprodukt
schooldecanen, arbeidsbureaus, LDC/RDC'S, beroepskeuze-adviseurs	studie- en beroepskeuze- voorlichting	<ul style="list-style-type: none"> - standaard schoolrapportage - regionale en landelijke standaardrapporten - I-See! - schoolverlatersbrief - diverse voorlichtingscampagnes
Ministerie van Onderwijs en Weten- schappen, Provinciale en gemeentelijke overheden, onderwijsorganisaties	onderwijsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - regionale en landelijke standaardrapporten - arbeidsmarktplaatjes - ROA-informatiesysteem - geautomatiseerd informatieprodukt
CBA/RBA's Arbeidsbureaus CVV's Vrouw en werkwinkels, e.d.	arbeidsvoorzieningsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - regionale en landelijke standaardrapporten - maatwerkrapportage t.b.v. arbeidsvoorziening - arbeidsmarktprognoses ROA - geautomatiseerd informatieprodukt
bedrijfsleven, overheden, e.d.	personeelsbeleid (wervingsbeleid)	<ul style="list-style-type: none"> - regionale en standaardrapporten - maatwerkrapportages voor sub-regio's e.d. - geautomatiseerd informatieprodukt

In paragraaf 4.2. wordt uitvoerig ingegaan op de diverse (potentiële) gebruiksdoelen en gebruikersgroepen en op de informatieprodukten, waarmee op deze gebruiksdoelen kan worden ingespeeld. Schema A. geeft hiervan een globaal overzicht.

Onderzoekopzet

Alvorens in te gaan op de algehele onderzoekopzet wordt eerst, op basis van de ervaringen van het pilotproject, een aantal voorstellen geformuleerd voor enkele onderzoektechnische en -organisatorische aspecten van het RUBS-project. Daarbij wordt achtereenvolgens de voorkeur uitgesproken voor een meting in de maand april, een jaarlijkse herhaalde meting, een aanvulling van het eerste bestemmingsonderzoek met één of meer herhalingsenquêtes, het vooralsnog niet benaderen van de schoolverlaters van het Hoger Onderwijs, een schriftelijke enquêtering, het creëren van de mogelijkheid tot het stellen van aanvullende vragen aan deelpopulaties, en de noodzaak tot responsbewaking.

Voor wat betreft de algehele toekomstige onderzoekopzet wordt een drietal alternatieven geformuleerd:

1. Een landelijke steekproef onder de schoolverlaters.
2. Een integrale enquêtering van de schoolverlaters.
3. Een roterend panel van scholen, waarbij van de in een bepaald jaar in het onderzoek opgenomen scholen, alle schoolverlaters worden geënquêteerd.

Het eerstgenoemde voorstel, waarbij gedacht wordt aan een steekproef van circa 60.000 gediplomeerde en 36.000 ongediplomeerde schoolverlaters, heeft als belangrijk nadeel dat de resultaten op regionaal niveau slechts in beperkte mate naar opleidingstype kunnen worden gedifferentieerd. Daarentegen kan in deze opzet met een relatief eenvoudige organisatiestructuur worden volstaan.

De voorkeur gaat uit naar de twee laatstgenoemde alternatieven. Het roterend panel, dat gezien kan worden als een tussenvorm van de eerste twee alternatieven, impliceert een steekproef onder de diverse afdelingen van onderwijsinstellingen. Van de scholen die in een bepaald jaar participeren zullen dan alle schoolverlaters van de desbetreffende afdelingen worden geënquêteerd.

Concreet zou dit kunnen betekenen dat in het beroepsonderwijs jaarlijks bij circa 50% van de (afdelingen van) scholen alle schoolverlaters van die scholen worden geënquêteerd. Daarentegen zouden in het AVO-onderwijs,

waarvoor een verregaande differentiatie minder noodzakelijk is^c, bij slechts 25% van de scholen de schoolverlaters worden geënquêteerd. Bij een roterend panelonderzoek betekent dit dat de instellingen voor beroepsonderwijs gemiddeld eenmaal in de twee jaar en de AVO-scholen gemiddeld om de vier jaar in het onderzoek worden betrokken.

Een dergelijke opzet impliceert een jaarlijkse steekproefomvang van in totaal circa 110.000 - 150.000 gediplomeerde en circa 40.000 - 60.000 ongediplomeerde schoolverlaters. Tabel 5 geeft een overzicht van de samenstelling van de te benaderen populatie.

Bij de geconsulteerde beleidsinstanties op nationaal en regionaal niveau werd nogal eens de voorkeur uitgesproken voor het enquêteren van de totale groep van circa 400.000 schoolverlaters. Een dergelijke integrale benadering heeft vanzelfsprekend als voordeel dat een nauwkeurig beeld kan worden verkregen van de bestemming van de schoolverlaters. Zoals opgemerkt is het dan in principe mogelijk te verbijzonderen naar ruim 500 opleidingen c.q. vakrichtingen. Daarbij bestaat de mogelijkheid de data regionaal te verbijzonderen tot op RBA-niveau.

Tegenover bovengenoemde voordelen van een integrale aanpak staan als nadelen een overbelasting van het onderzoekveld en de aanzienlijk hogere kosten. Ten opzichte van een roterend panel onder scholen heeft een integrale benadering als belangrijkste voordeel dat *ieder jaar* een beeld wordt verkregen van de bestemming van de schoolverlaters *van iedere school*. De integrale benadering en het roterende panel verschillen niet of nauwelijks ten aanzien van de mogelijkheid te verbijzonderen naar vakrichting en regio. Een integrale enquêtering heeft echter als voordeel dat de schooladministratie de aanlevering van de adressen van de schoolverlaters eerder als een reguliere activiteit beschouwt, waardoor problemen in de adressaanlevering zoals die tijdens het pilotproject naar voren kwamen, wellicht voorkomen kunnen worden.

Naast de geringere kosten heeft een roterend panel van scholen als voordeel ten opzichte van een integrale enquêtering dat het 'veldbederf' als gevolg van een overbelasting van het onderzoekveld geringer zal zijn.

---

c. Eventueel zou men bij de AVO-schoolverlaters kunnen differentiëren naar de aard van het gevolgde vakkenpakket.

Desalniettemin zal ook bij dit alternatief de bereidheid van scholen om deel te nemen aan andere onderzoeken met betrekking tot de aansluitingsproblematiek tussen onderwijs en arbeidsmarkt waarschijnlijk afnemen. Daar staat echter tegenover dat de RUBS-enquête juist bedoeld is om enige uniformering aan te brengen in de lappendeken van ad hoc onderzoeken op dit terrein, die het onmogelijk maakt de resultaten onderling te vergelijken en de aansluitingsproblematiek bij schoolverlaters op continue basis te monitoren. Veel beter is het ons inziens om verschillende andere al of niet verwante vraagstellingen die men aan schoolverlaters zou willen voorleggen op ad hoc basis aan de vragenlijst toe te voegen. Een dergelijke aanpak wordt meestal aangeduid als 'piggy-backing'. Op deze wijze kunnen de voordelen van een landelijke uniformiteit gecombineerd worden met de voordelen van een regionale flexibiliteit. Naast het opnemen van aanvullende vragen kan deze regionale flexibiliteit overigens ook betrekking hebben op de regionale informatieverstrekking aan de verschillende doelgroepen in de regio.

Toekomstige organisatiestructuur, begrote kosten en financiering

Op basis van de ervaringen in het pilotproject kan worden geconcludeerd dat een groot aantal activiteiten op centraal niveau dient te worden verricht, om de in het pilotproject ondervonden nadelen van een te grote autonomie op regionaal niveau ten aanzien van de invulling van het RUBS-project te voorkomen. Eveneens zijn in het pilotproject de nadelen ondervonden van het inschakelen van de schooladministraties bij de verzending van de enquêteformulieren en de rappellering. In schema 4 in paragraaf 4.4.1. van het evaluatierapport wordt een overzicht gegeven van de gewenste afbakening van de te verrichten activiteiten tussen de landelijke organisatie, de regionale organisaties en de schooladministraties.

Een globale schatting van de jaarlijkse kosten van een toekomstige RUBS-schoolverlatersenquête in de vorm van het voorgestelde roterende panel onder scholen komt uit op een bedrag van circa 4 miljoen gulden. De geschatte meerkosten van een integrale enquêtering bedragen circa 2 miljoen gulden. Deze bedragen vormen in feite de "bruto" kosten. Hier kunnen besparingen tegenover staan voor zover het RUBS-project de plaats inneemt van diverse ad hoc onderzoeken onder schoolverlaters met een soortgelijke vraagstelling of als de met het RUBS-project beoogde regionale en landelijke rapportages andere informatieprodukten overbodig maken. Op de begrote kosten zouden eveneens in mindering kunnen worden gebracht de kosten die zijn verbonden

aan de in het kader van de uitvoering van de RUBS geplande activiteiten van met name de RDC's, voorzover deze activiteiten kunnen worden gezien als een concrete invulling van hun reguliere werkzaamheden.

Schema B. geeft tenslotte enkele kengetallen met betrekking tot de begrote kosten per te enquêteren schoolverlater.

Schema B. Kosten per te enquêteren schoolverlater: enkele kengetallen

kostenpost	kosten per te enquêteren schoolverlater
Personeelslasten op regionaal niveau	f 5,--*
Kosten vragenlijst, enveloppen e.d.	f 0,25
Verzendkosten	f 2,50
Data-invoer en codering	f 1,25
<hr/>	
Totale kosten bij roterend panel (ca. 200.000 schoolverlators)	f 20,--
Totale kosten per extra te enquêteren schoolverlater	f 12,50

* Deze kosten zijn slechts variabel bij een toe- of afname van circa 20.000 schoolverlators.

Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en/of het Centraal Bestuur van de Arbeidsvoorziening (CBA) zullen het initiatief moeten nemen ten aanzien van de organisatorische inkadering van het voorgestelde centrale beheersorgaan, waar de bestuurlijke verantwoordelijkheid zou moeten komen te liggen voor het RUBS-project.

Voor een eenduidige opzet van het RUBS-project is het van groot belang dat de afhankelijkheid van regionale financiers, zoals bij het pilotproject nog het geval was, wordt doorbroken door het basisproject landelijk te financieren. Weliswaar blijft het aanboren van regionale financieringsbronnen een reële optie wanneer het gaat om het stellen van aanvullende enquêtevragen of om het ontwikkelen van nieuwe produkten voor specifieke gebruikersgroepen in de eigen regio, maar voor de uitvoering van de voor het landelijke project minimaal noodzakelijke activiteiten dient de financiering op landelijk niveau plaats te vinden c.q. gecoördineerd te worden. Een dergelijke opzet

maakt het mogelijk dat de bekostiging van de regionale activiteiten, in aansluiting op de regionale taakstelling, plaatsvindt vanuit het centrale beheersorgaan.

Geconcludeerd wordt dat het RUBS-project voor het overgrote deel gefinancierd zal dienen te worden vanuit de Ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het CBA en/of de RBA's. Van het bedrijfsleven en de provinciale en gewestelijke overheden zouden op den duur aanvullende middelen moeten worden verkregen op basis van produktfinanciering.

Wanneer een positieve besluitvorming over voortzetting van het RUBS-project medio 1990 zou plaatsvinden, is het technisch gezien mogelijk om april 1991 op basis van de nieuwe opzet een enquête te houden onder de schoolverlaters van het schooljaar 1989/1990. Dit heeft als voordeel dat de continuïteit van het RUBS-project niet wordt doorbroken. Beide opdrachtgevers van het RUBS-pilotproject zouden dan het voortouw moeten nemen bij de besluitvorming ten aanzien van de te volgen onderzoekvariant, de gewenste organisatiestructuur en de (voorlopige) financiering van het project. Voor de bij het RUBS-pilotproject betrokken partijen als de COA's, de participerende scholen, arbeidsbureaus e.a. is een beslissing op korte termijn zeer gewenst. Indien een definitieve besluitvorming ten aanzien van de organisatie- en financieringsstructuur niet voor medio 1990 kan plaatsvinden, maar er in principe toch tot een voortzetting van het RUBS-project wordt besloten, is het van groot belang de voor de diverse betrokkenen noodzakelijke continuïteit te garanderen door het opzetten van een interimproject.

1. INLEIDING

1.1. Voorgeschiedenis

In diverse Europese landen wordt al geruime tijd systematisch en grootschalig onderzoek verricht onder schoolverlaters en afgestudeerden. In Nederland is de gedachtenvorming over een systematische registratie van schoolverlaters pas een aantal jaren geleden op gang gekomen. Een belangrijke aanzet hiertoe vormde onder meer een studiedag van de Landelijke Commissie voor de Academische Studievoorlichting (LCAS) in november 1985, over het gebruik van arbeidsmarktgegevens bij de studie- en beroepskeuzevoorlichting (Hermans, 1985). In 1987 zocht de LCAS toenadering tot een aantal Contactcentra Onderwijs-Arbeid (COA's) voor de uitvoering van een experiment met betrekking tot de systematische registratie van de uitstroom en bestemming van schoolverlaters. Naar de mening van de LCAS zou een dergelijke meting plaats dienen te vinden op beperkte schaal en op korte termijn, uiterlijk een half jaar na het schoolverlaten. De COA's gaven daarentegen de voorkeur aan een grootschalige meting onder schoolverlaters, circa één jaar na het verlaten van de opleiding. Omdat men aanvankelijk niet tot overeenstemming kon komen, liet de toekenning van de subsidie voor de landelijke coördinatie op zich wachten. Daarop zijn de betrokken vijf COA's op eigen initiatief in mei 1988 begonnen met een 'eerste-bestemmingsenquête' onder circa 13.000 schoolverlaters.

De LCAS en de COA's hadden ondertussen in overleg een hernieuwd projectvoorstel geschreven, dat in januari 1988 verscheen onder de titel *Registratie van de Uitstroom en de Bestemming van Schoolverlaters, een samenwerkingsproject LCAS/COA's*. Het Instituut voor Onderwijsonderzoek (RION) van de Rijksuniversiteit Groningen zou daarbij zorg dragen voor de wetenschappelijke ondersteuning van het project. Op basis van het projectvoorstel is door de Ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en Sociale Zaken en Werkgelegenheid een onderzoekopdracht verstrekt aan het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) om voor de periode 1988/1989 de landelijke coördinatie van het voorgestelde project op zich te nemen. Na afloop van dit pilotonderzoek zou een uitgebreide evaluatie dienen plaats te vinden van de gevolgde werkwijzen, de toegepaste onderzoeksmethoden en de voortgebrachte produkten. Tevens zouden daarbij aanbevelingen moeten worden gedaan voor een eventuele voortzetting van het project. Bij de opdrachtverlening speelde de opdracht van het Ministerie van Onderwijs en

Wetenschappen aan het ROA om een informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt te ontwikkelen, een belangrijke rol.

De tijd lijkt rijp te zijn voor een grootschalig systematisch onderzoek onder schoolverlaters. In de afgelopen jaren zijn daarvoor van verschillende kanten pleidooien gehouden en initiatieven genomen. Het recente verslag van de tafelronde van de Stichting Maatschappij en Onderneming (SMO) *Het Nederlandse onderwijs als wapen in de internationale concurrentiestrijd* (SMO, 1989), de nota *Uitvoeringsplan sectorale kwaliteitszorg* van de HBO-Raad (1989) en de *Gids voor de externe kwaliteitszorg* van de VSNU (1988) zijn hiervan duidelijke voorbeelden. Ook in de publicatie *Marktgericht Beroepsonderwijs* van de Vereniging Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra (LPC) uit 1989 wordt gepleit voor een regelmatig 'Regio-Behoefte-onderzoek' voor LBO-opleidingen. Het LPC wijst daarbij op het belang dat de resultaten van RUBS bij deze onderzoeken kunnen hebben.

Dat er al een groot aantal initiatieven is ontwikkeld voor onderzoek onder schoolverlaters en afgestudeerden blijkt, althans voor het hoger onderwijs, uit de daarop gerichte inventarisatie-studies van het ROA (Van Dam, De Grip en Heijke, 1988; Van Dam en Mortier, 1990). Om de onderlinge vergelijkbaarheid van de resultaten van onderzoek onder afgestudeerden naar de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt te vergroten, is door het ROA een zogeheten 'arbeidsmarktscanner voor academici' ontwikkeld. (Van Dam, Heijke en Ramaekers, 1989). De RUBS-enquête kan worden beschouwd als een enigszins vergelijkbaar onderzoeksinstrumentarium voor het voortgezet onderwijs.

1.2. Het RUBS-pilotproject 1988/1989

In het eerder genoemde projectvoorstel "*Registratie van de Uitstroom en de Bestemming van Schoolverlaters, een samenwerkingsproject LCAS/COA's*" worden de belangrijkste doelstellingen en werkwijzen voor een pilotstudie naar de mogelijkheden voor een systematische registratie van schoolverlaters ten behoeve van de studie- en beroepskeuzevoorlichting genoemd. Als *algemene doelstellingen* van het RUBS-project op de lange termijn worden in het project-voorstel genoemd:

- Het beschikbaar maken van onderwijsuitstroom- en arbeidsmarktinstreamgegevens;
- Het in kaart brengen van het kwalificerend effect van opleidingen en het daarmee verminderen van de doorstroomproblematiek;

- Het verschaffen van arbeidsmarktgegevens ten behoeve van studie- en beroepskeuzevoorlichters;
- Inzicht krijgen in de invloed van de regionale arbeidsmarkt op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters.

Volgens het rapport zijn de volgende positieve *neveneffecten* van het RUBS-project te verwachten:

- Het verkrijgen van inzicht in de problematiek AVO/LBO;
- Het bevorderen van de communicatie onderwijs-bedrijfsleven;
- Het verkrijgen van inzicht in de problematiek van het voortijdig schoolverlaten.

Hieruit wordt een drietal *hoofddoelstellingen van de pilotstudie RUBS'89* afgeleid:

- Ontwikkelen van een landelijk bruikbaar meetinstrument ten behoeve van de registratie van de uitstroom van schoolverlaters en hun positie op de arbeidsmarkt;
- Ontwikkelen van een eenvoudig model voor de gegevensopslag en verwerking;
- Ontwikkelen van globale voorstellen voor landelijke en regionale vervolgprojecten.

Bij de opzet van het pilotproject is een opsplitsing gemaakt in een tweetal deelprojecten. Het eerste deelproject betreft een grootschalige enquête onder schoolverlaters voor het achterhalen van de "eerste bestemming" van zowel ongediplomeerde als gediplomeerde schoolverlaters per opleidingsrichting¹. Door middel van deze enquête wordt tevens een aantal kwalitatieve gegevens verzameld over de aansluiting tussen opleiding en beroep. Dit deelproject is uitgevoerd door de COA's. Voor de wetenschappelijke ondersteuning van dit deel van het project is het (RION) ingeschakeld. Het RION heeft in dit kader zorg gedragen voor de ontwikkeling van de vragenlijst, het codeboek voor de dataverzameling, de opzet van de standaardrapportages op school- en regioniveau, een basisbestand van de landelijke data en een landelijke rapportage met betrekking tot het MDGO.

Het eerste deelproject is dus vooral bedoeld als een pilotstudie gericht op

---

1. Strikt genomen hoeft het hier niet om de eerste bestemming op de arbeidsmarkt te gaan. In het algemeen kan een meting in het eerste jaar na het schoolverlaten echter wel als een eerste-bestemmingsenquête worden getypeerd.

het verzamelen van gegevens over de eerste bestemming² van schoolverlaters op de arbeidsmarkt over de volle breedte van het voortgezet onderwijs. Het tweede deelproject is gericht op het ontwikkelen van een informatie-instrument dat een indicatie geeft van de omvang en de bestemming van het aanbod per opleidingsrichting op de arbeidsmarkt van gediplomeerde schoolverlaters op de middellange termijn. Deze informatie zou, volgens de LCAS, aan leerlingen, ouders en keuzebegeleiders een antwoord kunnen geven op de vraag hoe groot de kans op werk is na het behalen van het diploma van een bepaalde opleiding.

Voor het tweede deel van het RUBS-project zijn gegevens verzameld over de arbeidsmarktpositie van gediplomeerde schoolverlaters in de jaren 1986 t/m 1988. Deze gegevens zijn vervolgens geconfronteerd met gegevens over de instroom van leerlingen op dezelfde scholen in de periode 1982 t/m 1988. De uitvoering van dit deelproject is verzorgd door het Centraal Orgaan van de Regionale Organen van het leerlingwezen (CORO) onder verantwoordelijkheid van de LCAS.

Het ROA heeft de coördinatie van beide deelprojecten op zich genomen en de zorg gedragen voor dit evaluerende eindrapport. Volgens de onderzoekopdracht dient in dit rapport ten minste aandacht geschonken te worden aan:

- het registratie-instrument: een beschrijving en analyse;
- de gevolgde methode bij het ontwikkelen van het registratie-instrument;
- de testresultaten van dit instrument;
- de hanteerbaarheid van het instrument, inclusief de beperkingen;
- de (tentatieve) resultaten van het gebruik van het instrument, gebruikerservaringen, reacties van schoolverlaters, scholen/ dekanen;
- de gemeten c.q. verwachte effecten van het verschil in peildata;
- de follow-up van het project, naar inhoud, vorm en mogelijke financieringsbronnen.

De projectcoördinatie heeft voor een belangrijk deel plaatsgevonden binnen een projectteam dat onder leiding stond van Dr. A. de Grip van het ROA. Contactpersonen van de verschillende bij de uitvoering van het pilotproject betrokken instanties (COA'S, CORO, LCAS, RION en ROA) maakten deel uit van dit projectteam (zie bijlage I).

---

2. In paragraaf 4.3.1. zal worden ingegaan op de mogelijkheid een eerste bestemmingsonderzoek onder schoolverlaters aan te vullen met een of meerdere herhalingsenquêtes.

1.3. Indeling van het rapport

De indeling van dit rapport is als volgt. Hoofdstuk 2 is geheel gewijd aan de eerste-bestemmingsenquête onder schoolverlaters, zoals deze medio 1989 door een elftal COA's is uitgevoerd met ondersteuning van het RION en het ROA. Achtereenvolgens komen de doelstellingen van dit deelproject, de onderzoekpopulatie en de gehanteerde vragenlijst aan de orde. Er wordt stil gestaan bij de verschillende aspecten van de uitvoering, zoals de voorbereiding van het onderzoek, de verzending en ontvangst van de vragenlijsten, het non-respons onderzoek en de codering en verwerking van de vragenlijsten. Vervolgens komen aan de orde de in het kader van het pilot-project ontwikkelde produkten in de vorm van diverse rapportages. Daarbij zal aandacht worden geschonken aan de ervaringen van de (eind)gebruikers van deze produkten.

Hoofdstuk 3 gaat over het deelproject dat onder auspiciën van de LCAS is uitgevoerd door het CORO. Dit betreft de ontwikkeling van een model met betrekking tot het toekomstige aanbod van (gediplomeerde) schoolverlaters op de arbeidsmarkt en hun kans op werk dat aansluit op hun opleiding. Nadat kort is ingegaan op de doelstelling en opzet van het deelproject, worden kanttekeningen geplaatst bij de opzet van dit deelproject en wordt het belang aangegeven van de resultaten die het gehanteerde model oplevert.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de toekomst van RUBS als informatie-instrument voor de aansluitingsproblematiek tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Eerst wordt een aantal doelgroepen van RUBS beschreven en wordt ingegaan op de produkten waarmee in de verschillende gebruikersbehoeften zou kunnen worden voorzien. Daarna worden enkele technisch-inhoudelijke aspecten summier besproken, waarna een drietal alternatieven met betrekking tot de toekomstige opzet van de RUBS-schoolverlatersenquête wordt uitgewerkt. Daarbij wordt de voorkeur uitgesproken voor twee van deze drie alternatieven. Uitgaande van dit 'voorkeursalternatief' wordt een globale schets gegeven van de mogelijke toekomstige organisatie- en financieringsstructuur van RUBS.

2. DE RUBS-ENQUETE VAN 1989

2.1. Inleiding

De hoofddoelstelling van het eerste deelproject is het verkrijgen van actuele informatie over de bestemming van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. In de pilotstudie is daarom veel aandacht geschonken aan de opzet en uitvoering van een grootschalig eerste-bestemmingsonderzoek. Belangrijke aspecten daarvan vormen het ontwikkelen van het meetinstrument, de steekproeftrekking, de dataverzameling, de gegevensverwerking en de rapportage. Deze aspecten zullen hieronder uitvoerig worden besproken. Voorzover mogelijk zullen per onderwerp de doelstellingen uit het projectvoorstel worden aangegeven. Na een beschrijving van de in het proefjaar 1988 gevolgde werkwijze, volgt een weergave van de standpunten van de direct betrokkenen bij het RUBS-project en een evaluerende beschouwing. Hierbij doet zich het probleem voor dat de participerende COA's de toegezegde inventarisaties van de ervaringen van scholen met betrekking tot de uitvoering van het onderzoek en hun oordeel over de bruikbaarheid van de standaardrapportages wegens tijdgebrek nog niet hebben kunnen afronden. Derhalve moet worden volstaan met een summiere evaluatie op basis van een aantal door het ROA gevoerde gesprekken met betrokkenen en met potentiële gebruikersgroepen. De onderzoekstechnische aspecten worden ook besproken in het RION-rapport *Een onderzoeksontwerp voor het RUBS-project* (Van Laarhoven 1990).

2.2. Doelstelling van de RUBS-enquête 1989

De belangrijkste doelstellingen van dit deelproject zijn:

1. De ontwikkeling van een instrument voor een jaarlijkse landelijke schoolverlatersenquête. Dit instrument omvat globaal gesproken een steekproefopzet van deelnemende scholen, een vragenlijst ten behoeve van de schoolverlaters en de software voor de verwerking en presentatie van de enquête-resultaten.
2. De (regionale) uitvoering en verwerking van de resultaten van de enquête onder schoolverlaters uit het schooljaar 1987/1988 over de volle breedte van het voortgezet onderwijs.

Ten aanzien van deze doelstellingen kunnen twee aanvullende opmerkingen worden gemaakt. Door de vijf COA's die reeds in 1988 een meting hadden verricht, was al het nodige voorwerk verricht op het gebied van de dataverzameling en

-verwerking en de rapportage. Hierdoor kon gebruik worden gemaakt van reeds opgedane ervaringen. Anderzijds betekende dit echter dat men vanuit de noodzaak om regionale financieringsbronnen aan te boren, zich al op een aantal punten had moeten vastleggen tegenover de deelnemende scholen en de subsidiënten, waardoor het pilotkarakter van het project soms in het gedrang kwam.

Een tweede aanvullende opmerking betreft de deelnemende schooltypen. Op basis van de tweede doelstelling dienden alle schooltypen uit het reguliere voortgezet onderwijs in het pilotonderzoek vertegenwoordigd te zijn. Dit had als belangrijk voordeel dat alle mogelijke onderzoektechnische problemen met betrekking tot een specifiek opleidingstype in het pilotonderzoek naar voren kwamen. Dit laatste bleek in belangrijke mate realiseerbaar, ondanks de diverse op regionaal niveau reeds aangegane verplichtingen. Daarnaast is het mogelijk gebleken in alle regio's het MDGO in het onderzoek op te nemen. Hierdoor is niet alleen de volle breedte van het voortgezet onderwijs in de RUBS-populatie aanwezig, maar één onderwijstype ook in de regionale diepte. Dit maakt het mogelijk om voor het MDGO een interregionale vergelijking te maken. Het MDGO fungeert daarmee als een concreet voorbeeld voor een landelijke rapportage die voor ieder schooltype zou kunnen worden samengesteld, wanneer het RUBS-project in de toekomst het gehele Nederlandse voortgezette onderwijs zou bestrijken.

2.3. De onderzoekpopulatie: definitie en steekproef

Voor een afbakening van de onderzoekpopulatie is een precieze definiëring van het begrip 'schoolverlater' van belang. Overleg in de projectteam-vergadering leidde tot de volgende omschrijving: 'iedere scholier die gedurende het schooljaar 1987/1988 de opleiding heeft verlaten, met uitzondering van de schoolverlaters uit het eerste en tweede schooljaar lbo, mavo, havo en vwo'. Op basis van deze operationele definitie worden ook degenen die, al of niet met diploma, doorstromen naar een andere opleiding binnen dezelfde instelling (bijvoorbeeld van MAVO naar HAVO) tot de schoolverlaters gerekend. 'Herkansers', dat wil zeggen leerlingen die gezakt zijn voor het examen en het jaar over doen, vallen daarentegen buiten de onderzoekpopulatie. Schoolverlaters met één of meerdere deelcertificaten worden als gediplomeerden aangemerkt. Voortijdige, ongediplomeerde, schoolverlaters zijn eveneens door de school aangeschreven. Tot de laatstgenoemde categorie behoren ook de leerlingen die vanwege een verhuizing de school hebben verlaten. Op basis

van de beschikbare gegevens is het niet mogelijk deze groep buiten de onderzoekpopulatie te houden.

Voor 1989 is besloten om af te zien van een steekproef, vanwege het feit dat de meeste COA's reeds hadden vastgelegd welke scholen benaderd zouden worden. In plaats daarvan is overgegaan tot een integrale benadering van alle schoolverlaters van de scholen die door de COA's bereid waren gevonden om mee te doen. De selectie van de schooltypen die in de verschillende regio's in het onderzoek zijn opgenomen, is in belangrijke mate bepaald door de voorkeuren van de regionale financiers van het onderzoek. Dit heeft geleid tot sterk verschillende onderzoekpopulaties in de deelnemende regio's. Bovendien konden niet voor iedere regio representatieve gegevens voor de verschillende schooltypen worden voortgebracht.

Tijdens de pilotstudie is gezocht naar mogelijkheden om de resultaten van deze meting te herwegen of achteraf te corrigeren op basis van beschikbare CBS-gegevens. Hoewel dit in principe mogelijk moet zijn, is dit een kostbare en tijdsintensieve operatie. Vanwege het pilotkarakter van het landelijke onderzoek hoeft het niet representatief zijn van de uitkomsten niet als bezwaarlijk te worden beschouwd. Wel kan geconcludeerd worden dat de noodzaak om op regionaal niveau financieringsbronnen aan te boren ook in de toekomst een belangrijk knelpunt zou kunnen vormen voor een representatief schoolverlatersonderzoek.

Uiteindelijk hebben er circa 255 scholen aan het RUBS-pilotproject meegedaan met in totaal circa 42.000 schoolverlaters. Tabel 1 geeft een overzicht van het aantal benaderde schoolverlaters per schoolsoort en regio.

2.4. De vragenlijst

De vragenlijst die in de pilotstudie is gehanteerd, werd samengesteld op basis van de vragenlijst die in de zomer van '88 mede op basis van adviezen van RION en ROA door enkele COA's is ontwikkeld. Deze vragenlijst werd op grond van de projectomschrijving voor RUBS'89 door het RION verder ontwikkeld en is in de uiteindelijke vorm vastgesteld door het RUBS-projectteam. De vragenlijst diende volgens deze projectomschrijving in ieder geval te bevatten:

- achtergrondkenmerken: geboortejahr en -maand, geslacht, etnische herkomst, woonplaats;
- afstudeerrichting en diploma;

- huidige bezigheid: studie, werk, werkloos, militaire dienst, vervolgstudie;
- in welke klas de school is verlaten.

En indien van toepassing:

- soort bedrijf, uitgeoefende functie, beroep, dienstverband, inkomen, eventuele opleiding in het bedrijf;
- aansluiting van de schoolopleiding bij huidige werk c.q. vervolgopleiding;
- vervolgopleiding.

Tabel 1. Aantal aangeschreven schoolverlaters per schoolsoort en regio

	IBO/LBO	AVO	MDGO*	overig MBO	HBO	Totaal
Friesland	-	-	1230	-	-	1230
Groningen	-	-	885	-	-	885
Drenthe	-	-	867	694	-	1561
Overijssel	-	-	1051	-	-	1051
Gelderland	1079	42	877	641	-	2639
Utrecht	-	-	1524	-	-	1524
Noord-Holland	2432	233	2872	2274	421	8232
Zuid-Holland Noord	475	341	1524	2673	-	5013
Rijndelta	3152	2741	2025	574	673	9165
Zeeland	1856	2749	470	553	539	6167
Flevoland	1337	1385	98	905	41	3766
Totaal:	10331	7491	13423	8314	1674	41233

* inclusief INTAS en VHBO

Bron: diverse COA's

Deze reeks werd aangevuld met vragen over de arbeidsbemiddeling (bij werkende schoolverlaters), de wijze waarop naar (ander) werk is gezocht, of er aanvullend onderwijs wordt gevolgd en een open vraag voor aanvullende opmerkingen.

Met name over de vraagstelling voor de etnische herkomst is lange tijd

gesproken. Na consultering van verschillende deskundigen is gekozen voor de 'thuis taal' als indicatie voor deze achtergrondvariabele. Uit een onderzoek onder enkele scholen in Flevoland en Noord-Holland is echter gebleken dat veel allochtonen thuis Nederlands spreken, zodat deze vraagstelling niet voldoende onderscheidend is. Later zal hierop verder worden ingegaan.

Hoewel er ruimte bestond voor aanvullende vragen vanuit de regio of vanuit een individuele school, is hiervan uiteindelijk door geen van de COA's gebruik gemaakt. Van de vragenlijst zijn twee verschillende versies gemaakt, één voor het LBO/MAVO en één voor de overige schooltypen (MBO/KMBO/HAVO/VWO/HBO). Overigens verschillen deze vragenlijsten slechts op één punt. In de LBO/MAVO vragenlijst is gevraagd naar het niveau van de vakken waarin men eindexamen heeft gedaan. In de andere enquête is gevraagd naar de (eventuele) vooropleiding. Vanwege de tijdsdruk kon de vragenlijst niet voor gebruik worden getest.

Evaluatie van de gehanteerde vragenlijst:

Er is een drietal indicaties te geven van de kwaliteit van de vragenlijst:

- de mate van beantwoording (totale respons en respons per vraag);
- de kwaliteit van de beantwoording en de routing;
- de opmerkingen van de leerlingen op de vragenlijst.

De totale respons, circa 65%, is gebruikelijk voor uitstroomonderzoek. Hieruit mag geconcludeerd worden dat de vragenlijst qua omvang en vormgeving geen negatieve invloed heeft gehad op de totale respons.

Het tweede punt dat wordt genoemd is de kwaliteit van de vraagstelling. Door de COA's Flevoland en Noord-Holland is, zoals reeds werd vermeld, onderzoek verricht naar de geschiktheid van de vraag over de etnische achtergrond van de schoolverlaters. Om vragen naar de nationaliteit van de schoolverlaters of die van hun ouders te vermijden, is in dit verband gevraagd naar de thuis gesproken taal. De antwoorden op deze vraag zijn achteraf vergeleken met gegevens van de schooladministratie. De beantwoording van deze vraag blijkt bij beide COA's een onderschatting op te leveren van het aantal schoolverlaters afkomstig uit een etnische minderheid. Tabel 2 illustreert dit voor de provincie Flevoland. Maar liefst 21 van de 34 schoolverlaters die de school als allochtoon bestempelt, wordt op basis van de gehanteerde vraagstelling niet als dusdanig getypeerd.

Tabel 2. Validiteit vraagstelling naar etnische minderheidsstatus schoolverlaters

administratie school	antwoorden respondenten	
	Nederlands	Allochtoon
Nederlands	498	3
Allochtoon	21	13

Bron: COA-Flevoland

De vraag naar het inkomen dat men verdient is nogal eens niet beantwoord. Waarschijnlijk heeft het feit dat ook de antwoordmogelijkheid "zeg ik liever niet" is opgenomen hiertoe bijgedragen. In hoeverre de representativiteit van de respons hierdoor in negatieve zin is beïnvloed, is niet op voorhand te zeggen.

Sommige respondenten, met name degenen die uitstroonden naar het leerlingwezen, hebben een verkeerde routing gekozen. In de meeste gevallen is het mogelijk geweest hiervoor bij de data-invoer te corrigeren.

Tenslotte geven ook de opmerkingen van de respondenten op de vragenlijst enige indicatie van de kwaliteit van de vragenlijst. Deze opmerkingen zijn door een aantal COA's op papier gezet. Hoewel er sprake is van een grote variëteit, komt een aantal reacties regelmatig terug. Met name de vraag naar diverse aspecten van de opleiding achteraf bezien (vraag 18), vindt een aantal respondenten onduidelijk of moeilijk te beantwoorden. Ook zijn er nogal eens opmerkingen gemaakt over de toegezegde anonimiteit in relatie tot het leerlingnummer en de adressering op naam.

Door de COA's is eveneens een groot aantal opmerkingen gemaakt over de diverse vragen. Bijlage IV geeft hiervan een overzicht. Daarnaast is een aantal algemene opmerkingen van belang. Enkele COA's maken melding van de behoefte bij sommige scholen om aanvullende vragen te kunnen stellen die specifiek betrekking hebben op de eigen school. Bij een aantal scholen bestaat er ook belangstelling voor een herhalingsenquête onder dezelfde populatie.

Als een mogelijkheid tot het stellen van aanvullende vragen werd bijvoorbeeld

vanuit de Dienst Welzijn, Economie en Bestuur van de provincie Noord-Holland opgemerkt dat men graag meer zou willen weten over de arbeidsmarkt- en beroepenoriëntatie van werkzoekende schoolverlaters die werkloos zijn. Hiervoor moet de vraag naar de wijze waarop men naar werk zoekt worden aangevuld met vragen naar het beroep waarin men zou willen werken en het gewenste aantal uren per week. Vervolgens zou de vraag over de wijze waarop naar (ander) werk is gezocht, uitgebreid kunnen worden (aantal sollicitaties, aantal gesprekken, redenen van afwijzing). Voor twee deelvragen (soort aanstelling, aantal werkzame uren) is een uitbreiding van het aantal antwoordmogelijkheden bepleit.

In gesprekken met betrokkenen en gebruikers van RUBS-produkten zijn verder geen opvallende wijzigingen voorgesteld. Wel is door enkele MDGO-directeuren benadrukt dat informatie over de etnische herkomst van leerlingen in de komende jaren voor het MBO belangrijker zal gaan worden, omdat de instroom van allochtonen in het MBO in de komende jaren naar verwachting sterk zal gaan toenemen.

Voorlopige conclusie:

De opzet en de inhoud van de huidige vragenlijst voldoen in hoofdlijnen aan de gestelde doelstellingen. Voor enkele vragen is een aanpassing van de vraagstelling nodig. Het betreft dan vooral de vragen naar de etnische herkomst en de hoogte van het inkomen. Ook de routing en de verwijzing naar vervolgvragen zou op enkele punten nog verbeterd kunnen worden. Bij een aantal gesloten vragen zouden de antwoordmogelijkheden kunnen worden uitgebreid. Er moet worden nagegaan in hoeverre wensen met betrekking tot aanvullende vragen tot een uitbreiding van de standaardvragenlijst moeten leiden, of dat dergelijke vragen incidenteel op verzoek moeten worden toegevoegd aan de vragenlijst door bijvoorbeeld een inlegvel.

2.5. Uitvoering van het onderzoek

2.5.1. Organisatie van de dataverzameling

De dataverzameling van het pilotproject is in handen geweest van de COA's, met een belangrijke rol voor de deelnemende scholen, die de verzending van de vragenlijsten hebben verzorgd. Hoewel er, vanwege het pilotkarakter van

het onderzoek, is gezocht naar een COA die de verzending zelf op zich wilde nemen, zijn uiteindelijk alle vragenlijsten door de scholen zelf verstuurd.

In het najaar van 1988 is begonnen met de voorbereidingen van de enquête. Er werd overeenstemming bereikt tussen het ROA en het RION en tussen het ROA en de COA's over respectievelijk de opdrachtverlening en de samenwerkings-overeenkomst en het bijbehorende werkplan. Vervolgens werd een werkplan opgesteld en werden door de COA's contacten gelegd en samenwerkingsovereenkomsten gesloten met de deelnemende scholen. Het opgestelde werkplan werd door de diverse aan het project deelnemende partijen geaccordeerd. Dit werkplan bestaat uit een taakverdeling en een tijdsplanning van het pilotproject (zie Bijlage V). De gevolgde procedures ten aanzien van administratie, verwerking, ontvangst en registratie van de vragenlijsten zijn weergegeven in schema I.

Nadat een school zich bereid had verklaard in het RUBS-pilotproject deel te nemen, werd door de school het aantal schoolverlaters per richting opgegeven, opgesplitst in gediplomeerden en ongediplomeerden. De laatste gegevens zijn van belang voor de 'aanmaak' van de leerlingnummers op de achterzijde van de vragenlijsten. Dit leerlingnummer is ontwikkeld om anonieme verzending door de scholen mogelijk te maken. Het bestaat uit 16 posities:

- de eerste twee posities geven de regio aan en hebben betrekking op het COROP-gebied;
- het derde cijfer geeft aan welke zending het betreft;
- het vierde, vijfde en zesde cijfer bevat het schoolnummer;
- de zevende tot en met twaalfde positie geeft de opleidingsrichting aan, op 6 digit niveau gecodeerd volgens de door het RION ontwikkelde classificatie van opleidingen;
- de dertiende positie geeft aan of de schoolverlater de school mét of zonder diploma heeft verlaten;
- de veertiende tot en met zestiende positie is gereserveerd voor een leerlingnummer per school.

De bovengenoemde classificatie van opleidingen vormt een zo compleet en nauwkeurig mogelijk overzicht van alle aan RUBS deelnemende opleidingen, vakrichtingen en differentiaties. Het opstellen van een dergelijke nieuwe classificatie was noodzakelijk omdat de Standaard Onderwijs Indeling (SOI) van het CBS te grofmazig is voor de gewenste differentiatie naar vakrichting. Wel is er uitdrukkelijk voor gezorgd dat de classificatie eenduidig koppelbaar is aan de SOI. Na een mondelinge of schriftelijke instructie van (doorgaans) de

schooladministratie door het COA met behulp van de landelijk ontwikkelde handleiding, werden de genummerde vragenlijsten met retour-enveloppen bij de circa 250 deelnemende scholen afgeleverd. Deze hebben de vragenlijsten verzonden naar in totaal circa 42.000 schoolverlaters uit het schooljaar 1987/88. De vragenlijsten waren vergezeld van een begeleidend schrijven van de school.

De antwoortenvelope werd gericht aan het adres van het COA. Daar zijn de nummers van de geretourneerde vragenlijsten ingevoerd in een door het COA Noord-Holland ontwikkeld registratieprogramma, zodat op ieder gewenst ogenblik 'de stand' van de respons per school en richting kon worden nagegaan.

In de loop van de maand mei begonnen de vragenlijsten binnen te komen en werd een rappelleringsbrief verzonden. De vragenlijsten bleven tot eind juni binnen komen. Door het RION werd inmiddels gewerkt aan de opzet voor de standaardrapportage.

Schema I Overzicht van gevolgde procedures ten aanzien van administratie, verzending, ontvangst en registratie van de vragenlijsten

stap 0.	COA	- instructie administratie scholen.
	↓	
stap 1.	deelnemende school:	- opgave aantallen schoolverlaters per richting.
	↓	
stap 2.	COA:	- aanmaak leerlingnummers en vragenlijsten;
		- administratie van aantallen en nummers van vragenlijsten per school en richting, gesplitst naar gediplomeerden en ongediplomeerden;
		- instructie van schooladministratie;
	↓	- verzending vragenlijsten naar scholen.
stap 3.	deelnemende school:	- verzending vragenlijsten naar schoolverlaters.
	↓	
stap 4.	COA	- ontvangst van geretourneerde vragenlijsten;
		- registratie van respons;
	↓	- twee weken na stap 3: verzending van rappelbrief naar scholen.
stap 5.	deelnemende school:	- selectie van de non-respons op basis van responsgegevens van het COA;
		- verzending rappelbrief naar non-respons;
	↓	- ontvangst van onbestelbare vragenlijsten.
stap 6.	COA	- ontvangst van geretourneerde vragenlijsten;
		- registratie van respons;
		- vaststellen van non-respons op basis van gegevens van de school;
		- verzenden vragenlijsten naar dataverwerkingsbureau.

Evaluatie van de gevolgde werkwijze:

Er is voor de hierboven beschreven werkwijze, die grofweg neerkomt op voorbereiding en verzending door de scholen en ontvangst en registratie door de COA's, gekozen op basis van de verwachting dat dit:

- de anonimiteit van de schoolverlaters zou waarborgen;
- de respons zou verhogen;
- de bereidheid van scholen om mee te doen zou vergroten;
- het contact tussen COA en school zou bevorderen.

Ten aanzien van het eerste punt kan worden opgemerkt dat enkele schoolverlaters in verwarring zijn gebracht door de toegezegde anonimiteit. Dikwijls zijn, soms niet ingevulde, vragenlijsten retour gekomen met opmerkingen daaromtrent in de kantlijn. Ook zijn in een aantal gevallen de leerlingnummers van het vragenformulier verwijderd, waardoor het enquête-formulier onbruikbaar werd.

Er zijn vanuit het pilotproject geen aanwijzingen gevonden voor de stelling dat de respons groter is vanwege de expliciet toegezegde anonimiteit. Ook zijn er geen directe aanwijzingen dat de bereidheid tot deelname van scholen als gevolg van deze expliciete toezegging is toegenomen. Enkele COA's melden dat scholen zich hebben teruggetrokken vanwege de grote hoeveelheid werk die de deelname met zich mee bleek te brengen voor de schooladministratie. Uit de onder de COA's verrichte evaluatie is gebleken dat veel scholen klagen over deze grote hoeveelheid werk. Bij de COA's bestaat echter wel de verwachting dat de huidige werkwijze, na de aanvangs- en aanpassingsmoeilijkheden uit het eerste jaar, in de komende jaren aanzienlijk versoepeld zal worden. Zeker als een schooladministratie helemaal is ingesteld op een frequente deelname aan RUBS.

Overigens wordt het gebruik van een leerlingnummer bestaande uit 16 cijfers, vooral door de scholen maar ook door de COA's als erg omslachtig ervaren. De suggestie werd gedaan dat bij een meer centrale registratie, verzending en ontvangst van de vragenlijsten dit codenummer mogelijk vervangen zou kunnen worden door een optisch leesbare streepjescode.

Als nadelen van de verzending door de scholen worden door de COA's onder andere genoemd:

- onjuiste doorgifte van aantallen schoolverlaters met en zonder diploma;
- niet gelijktijdige verzending van de vragenlijsten;

- zware belasting van schooladministraties;
- fouten in de registratie door gebrekkige communicatie tussen schooldirectie en schooladministratie;
- in een aantal gevallen ontbreken van rappellering, mede vanwege de kosten.

Het eerstgenoemde punt veroorzaakte vooral problemen bij de afbakening van de populatie van ongediplomeerden: door administratieve lacunes of een gering enthousiasme van scholen voor onderzoek onder hun uitvallers werden dikwijls veel minder ongediplomeerden schoolverlaters opgegeven dan op grond van andere cijfers aanwezig moesten worden geacht. (Zie ook Van Laarhoven en Waslander 1990).

Er kan dus worden geconcludeerd dat er in het pilotproject duidelijke twijfels zijn ontstaan ten aanzien van het inschakelen van de schooladministratie bij het verzenden van de vragenlijsten en de rappellering. Om die reden zullen de vragenlijsten in 1990 op grote schaal door de COA's zelf worden verzonden, waarbij er dan met name voor gewaakt moet worden dat alle ongediplomeerde schoolverlaters ook daadwerkelijk in de steekproefpopulatie worden betrokken. Daarbij is wel gebleken dat er een overigens beperkt aantal scholen niet bereid is om adressen van schoolverlaters uit handen te geven.

2.5.2. Respons en non-respons onderzoek

De waarde van de resultaten van de RUBS schoolverlatersenquête is in belangrijke mate afhankelijk van de representativiteit van de uitkomsten. Van Laarhoven (1990) maakt daarbij een onderscheid tussen de hoogte van de respons en de selectiviteit van de non-respons.

Tabel 3 geeft een beeld van de hoogte van de totale respons. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat het gemiddelde responspercentage van 65 als bevredigend kan worden beschouwd. Op basis van gegevens van het COA Noord-Holland is in tabel 4 een overzicht samengesteld van de respons naar diploma-bezit en na rappellering. Laatstgenoemde tabel maakt twee dingen duidelijk. Ten eerste is de respons onder gediplomeerden (69%) veel groter dan onder ongediplomeerden (42%). Bovendien blijkt de rappellering erg belangrijk te zijn. Bijna een kwart (24%) van de benaderde schoolverlaters respondeert pas nádat een rappèl is verzonden.

Tabel 3. Responspercentage per schoolsoort en regio (totale populatie)

	IBO/LBO	AVO	MDGO	overig MBO	HBO	Totaal
Friesland	-	-	66	-	-	66
Groningen	-	-	65	-	-	65
Drenthe	-	-	79	80	-	79
Overijssel	-	-	73	-	-	73
Gelderland	66	71	81	67	-	71
Utrecht	-	-	64	-	-	64
Noord-Holland	66	61	63	54	65	62
Zuid-Holland Noord	54	79	59	59	-	60
Rijndelta	58	67	69	61	55	63
Zeeland	66	66	73	81	58	67
Flevoland	63	71	76	54	73	64
Totaal:	63	68	69	61	59	65

Bron: diverse COA's

Tabel 4. Respons Noord-Holland, na eerste aanschrijving en na rappellerings

Alle scholen	uitgezet	respons na 1 ^e aanschrijving		respons na rappèl		non-respons	
		N	%	N	%	N	%
met diploma	6.016	2.630	44	4.169	69	1.847	31
zonder diploma	1.937	430	22	811	42	1.126	58
deelcertificaat	279	53	19	85	30	194	70
Totaal	8.232	3.113	38	5.065	62	3.167	38
N = aantal							

Bron: COA Noord-Holland

Nu geconstateerd is dat de non-respons onder ongediplomeerden beduidend groter is dan onder gediplomeerden, rijst de vraag of er ook sprake is van selectiviteit van de non-respons. Om dit vast te stellen is door een aantal COA's

een non-respons onderzoek uitgevoerd met behulp van een door het RION ontwikkelde procedure en vragenlijst. Deze vragenlijst is als Bijlage VII aan dit rapport toegevoegd. Bij het non-respons onderzoek is gebruik gemaakt van de 'methode van de centrale vraag'. Deze methode houdt in dat de contrôle op de kwaliteit van de respons zich beperkt tot de belangrijkste vraag uit het onderzoek. Bij RUBS betreft dit de vraag naar de huidige bezigheid.

Het non-respons onderzoek bestond uit een telefonische enquête onder gediplomeerde- en ongediplomeerde schoolverlaters die 'bij het sluiten van de brievenbus' in de COA-administratie als non-respondent geboekt stonden. De resultaten van het non-respons onderzoek waren door de geringe omvang van het non-respons onderzoek niet bruikbaar genoeg voor een herweging van de eerste onderzoekresultaten. Om die reden is er van af gezien om de enquêteresultaten te herwegen. In plaats daarvan is besloten dat de COA's, voor zover een non-respons analyse werd uitgevoerd, zouden volstaan met het vermelden van de resultaten van het non-respons onderzoek in de regionale rapportage. Wanneer dit nodig bleek te zijn, zou dit worden aangevuld met een kanttekening ten aanzien van de representativiteit van de uitkomsten.

Bij zorgvuldige beschouwing van de responspercentages en de resultaten van het non-respons onderzoek onder de schoolverlaters van de MDGO-scholen in de drie noordelijke provincies kan het volgende worden vastgesteld (Waslander en Van Laarhoven, 1990):

- de non-respons onder ongediplomeerden is significant hoger dan onder gediplomeerden;
- bij de gediplomeerden is het aandeel van de werkenden vrijwel gelijk in de respons- en de non-responsgroep. De resultaten van RUBS zijn voor deze groep derhalve representatief. Gediplomeerden die bezig zijn met een vervolgonderwijs reageren echter aanmerkelijk vaker dan gediplomeerden die zijn gaan werken;
- ook bij de ongediplomeerden is het aandeel van de werkenden bij de respons- en non-responsgroep ongeveer even groot. Het aandeel van de werklozen is in de non-responsgroep echter significant groter, en het percentage dat een vervolgonderwijs heeft gekozen significant kleiner, dan in de responsgroep.

De enquête-uitkomsten leveren derhalve voor het MDGO in de drie noordelijke provincies een onderschatting op van het percentage werkloze ongediplomeerde schoolverlaters en een overschatting van het percentage ongediplomeerde schoolverlaters dat aan een vervolgonderwijs is begonnen. Voor de gediplomeerde schoolverlaters en de werkende ongediplomeerde schoolverlaters zijn de

onderzoekuitkomsten echter representatief.

Ook het non-respons onderzoek in Noord-Holland heeft geleid tot de conclusie dat er bij de schoolverlaters uit het MDGO significante verschillen bestaan tussen de respons en de non-respons van gediplomeerden en ongediplomeerden. Een dergelijk verschil kon echter niet worden geconstateerd voor schoolverlaters uit het LBO, het AVO en het MTO.

COA Flevoland heeft een non-respons onderzoek verricht onder de gediplomeerde schoolverlaters uit het IBO/LBO en het MAVO. Bij het IBO/LBO werden geen significante verschillen aangetroffen in de huidige bezigheid van responderende- en niet-responderende (gediplomeerde) schoolverlaters. Het non-respons onderzoek onder 49 niet-responderende MAVO-leerlingen met een diploma leverde daarentegen wél significante verschillen op met betrekking tot de huidige bezigheid van de responsgroep. Op basis hiervan heeft COA-Flevoland besloten de onderzoekresultaten van de MAVO-schoolverlaters te herwegen.

Met betrekking tot de representativiteit van de RUBS-resultaten kan geconcludeerd worden dat wellicht de resultaten van ongediplomeerde schoolverlaters een correctie behoeven. Vooralsnog is er echter weinig patroon in de selectiviteit in de non-respons te ontdekken. Voor de gediplomeerden is de non-respons in het algemeen representatief te noemen. Ook moet geconcludeerd worden dat bij een voortzetting van het RUBS-project een non-respons analyse niet mag ontbreken.

2.5.3. Codering en verwerking

De COA's zijn eind mei 1989 begonnen met het doorzenden van de geretourneerde vragenlijsten naar het marktonderzoek en dataverwerkingsbureau DESAN te Amsterdam voor de codering van de open vragen en de data-entry van de antwoorden. Nadat aanvankelijk door het projectteam was besloten om de 'probleemgevallen' bij het coderen van de beroepen zelf te coderen, bleek dat DESAN, mede door verbetering van de programmatuur, slechts enkele tientallen probleemgevallen had. Deze zijn toen door het ROA gecodeerd.

Er is naar gestreefd de fouten in de data-invoer te minimaliseren door het leerlingnummer en de antwoorden op enkele cruciale vragen dubbel te coderen. Daarnaast zijn er ook zgn. 'range- en rule checks' en 'skip-and-fill rules' toegepast bij de data-invoer.

Bij de classificatie van de antwoorden op de open vragen naar beroep en bedrijfstak is gebruik gemaakt van de standaardclassificaties van het CBS voor beroepen (Beroepenclassificatie 1984) en bedrijfstakken (Standaard Bedrijfs Indeling 1974). Bij zowel de beroepen- als de bedrijfstaktypering heeft de codering plaatsgevonden op basis van de 4-cijfercode. Dit lage aggregatieniveau maakt het mogelijk de uitkomsten, indien dat nodig is, in verregaande mate te verfijnen. Voor de classificatie van de gevolgde opleidingen is, zoals reeds is opgemerkt, gebruik gemaakt van de door het RION vastgestelde 6-cijfercode van opleidingen c.q. vakrichtingen. Dezelfde lijst is later gebruikt voor de samenstelling van de kolomhoofden (labels) in de tabellen en grafieken. Daarentegen heeft de codering van de vragen naar de eventuele voor- en vervolgopleiding plaats gevonden op basis van de Standaard Onderwijs Indeling 1978 van het CBS. Daarbij is gecodeerd op basis van de 5-cijfercode.

Voor de codering van de antwoorden op de vraag of men nog een (andere) cursus, training of part-time opleiding volgt, is (nog) geen geschikte classificatie voorhanden. Daarom is bij de verwerking van deze vraag vooralsnog volstaan met een opsomming van de gegeven antwoorden. Deze 'listing' zou als basis kunnen dienen voor een nieuwe classificatie van het gevolgde aanvullende onderwijs, die in de toekomst gebruikt zou kunnen worden.

DESAN was eind juli 1989 gereed met de data-invoer van de 22.602 geretourneerde vragenlijsten. Na de zomervakantie werd begonnen met de produktie van de tabellen en grafieken volgens de daartoe gegeven aanwijzingen van het RION. COA Zeeland heeft nòch bij de codering nòch bij de produktie van de tabellen en grafieken gebruik gemaakt van DESAN, maar deze taken uitbesteed aan het Provinciaal Opbouw Orgaan Zeeland. Daarbij is wel gebruik gemaakt van de schriftelijke richtlijnen die het RION voor DESAN heeft opgesteld.

Evaluatie van de gevolgde werkwijze:

De keuze voor het verwerkingsbureau DESAN is in eerste instantie vooral gebaseerd geweest op de relatief geringe prijs en de snelle levertijd. De kwaliteit van de codering van de open vragen ter vaststelling van het uitgeoefende beroep, leek in 1988 vrij matig te zijn geweest. Bij een nieuwe contrôle op de kwaliteit bleek deze in 1989 echter aanzienlijk te zijn toegenomen. In bijna 8% (9 gevallen) van de 116 contrôle-cases bleek door DESAN op 4-cijferniveau een andere beroepencode te zijn toegekend dan door

een van de vier contrôleurs was gedaan. Geen van de contrôleurs heeft een geringere afwijking gehaald.

Het verzorgen van de data-invoer en -verwerking op regionaal niveau, zoals in het pilotproject is gebeurd voor de provincie Zeeland, blijkt duidelijk inefficiënt te zijn, onder meer vanwege de in dat geval noodzakelijke communicatiestromen, de afstemmingsproblemen en de fouten die dit met zich mee brengt. In de toekomst zullen data-invoer en -verwerking dan ook bij voorkeur door een en dezelfde instelling centraal moeten plaatsvinden.

Bij voortzetting van het RUBS-project verdient het aanbeveling om ook bij het coderen van de vragen naar de voor- en vervolgopleiding niet de Standaard Onderwijs Indeling (SOI) van het CBS te gebruiken, maar gebruik te maken van de in het kader van het RUBS-project ontwikkelde classificatie van opleidingen, omdat de SOI niet verfijnd genoeg is om een beeld te kunnen krijgen van de gevolgde vakrichting. De koppelbaarheid van de RUBS-uitkomsten met andere gegevensbestanden blijft daarbij, zoals reeds eerder is opgemerkt, gehandhaafd.

Met de Hoofdafdelingen Statistieken van Arbeid en Lonen en Persoons- en Gezinsenquête van het CBS is in juni 1989 een oriënterend overleg gevoerd om te achterhalen of ervaren typeurs en codeurs van het CBS in de komende jaren zouden kunnen worden ingeschakeld voor de verwerking van de vragenlijsten. Helaas bleken daarvoor geen mogelijkheden te zijn. Door de hoge kosten en capaciteitsproblemen zullen er bij het CBS ook weinig mogelijkheden zijn voor andere vormen van samenwerking bij de dataverwerking. Samenwerking zou er overigens waarschijnlijk toe leiden dat de onderzoekuitkomsten slechts met een aanzienlijke vertraging naar buiten zouden kunnen worden gebracht.

Gebleken is dat het onderbrengen van de data-invoer bij een marktonderzoeksbureau het mogelijk maakt relatief snel met de gegevens naar buiten te komen. Bovendien is een marktonderzoeksbureau ook vanuit kosten oogpunt een acceptabele optie. Het marktonderzoeksbureau DESAN heeft bovendien de afgelopen twee jaar waardevolle expertise ontwikkeld met betrekking tot de data-invoer van een schoolverlatersenquête en is in staat ook grotere aantallen enquêteformulieren te verwerken dan voor het pilotproject is gebeurd.

Wat betreft de verwerking van de data tot standaardtabellen is gebleken dat het uitbesteden van deze taak aan een marktonderzoeksbureau, dat niet zelf zorg

draagt voor de school- en regionale rapportages, problemen met zich mee kan brengen. Deze problemen betreffen de noodzaak om op basis van proefuitdraaien beslissingen te kunnen nemen over de uiteindelijke vorm waarin de resultaten worden gepresenteerd. Dit probleem heeft zich in het afgelopen jaar vooral voorgedaan bij de omzetting van de ruwe uitdraaien van de beroepen waarin de schoolverlaters van een bepaald opleidingstype werkzaam zijn, in meer overzichtelijke tabellen. Hierbij worden beroepscategorieën waarin relatief veel schoolverlaters werkzaam zijn in verregaande mate verbijzonderd, terwijl beroepen waarin slechts een enkele leerling werkzaam blijkt te zijn, worden samengevoegd tot een hoger aggregatieniveau. Hieruit moet worden geconcludeerd dat de uiteindelijk te presenteren tabellen verzorgd moeten worden door de instelling die ook de rapportage samenstelt. Deze moet dan wel kunnen beschikken over de benodigde hard- en software en expertise.

2.6. Rapportage

In de totale onderzoekscyclus van RUBS'89 is er relatief veel inspanning gaan zitten in het ontwikkelen van onderling vergelijkbare rapportages. Daarbij kan achtereenvolgens onderscheid gemaakt worden in de produktie van de tabellen en grafieken, het samenstellen van de analyses en rapporten en tenslotte aan de oplevering van de rapporten en de implementatie van de onderzoekresultaten bij de regionale opdrachtgevers en belanghebbenden. In deze paragraaf zal op deze drie groepen van activiteiten achtereenvolgens worden ingegaan.

Bij de ontwikkeling van de tabellen en grafieken van RUBS'89 zijn de tabellen en grafieken van RUBS'88 in principe als uitgangspunt genomen. Deze waren echter op verschillende plaatsen voor verbetering vatbaar. Bovendien werd een aantal veranderingen noodzakelijk door de veranderingen in de vragenlijst. Daarnaast speelden verschillende programmatuurtechnische- en budgettaire beperkingen een rol. Gedurende het ontwikkelingsproces bleek vooral het 'bulk-karakter' van het opleveren van grote aantallen standaardtabellen, met name op schoolniveau, een belangrijke beperking te betekenen voor de honorering van specifieke wensen over de opzet van de tabel van bepaalde schooltypen.

In beginsel zou over alle variabelen uit de vragenlijst kunnen worden gerapporteerd, als voor een aantal variabelen een indikking en aftopping zou worden aangebracht om de inzichtelijkheid te vergroten. In een aantal gevallen werden categorieën van variabelen samengevoegd om een aanvaardbare celvulling te

bereiken. Hierbij diende er voor gezorgd te worden dat een aantal belangrijke verschillen, bijvoorbeeld tussen gediplomeerden en ongediplomeerden, voldoende zichtbaar bleef. De eerder genoemde beperkingen leidden tot de keuze voor een vaste set 'standaardtabellen' (twee-en drie-dimensionaal) en twee-dimensionale gestapelde staafdiagrammen.

Nadat deze uitgangspunten in het projectteam waren besproken, werd uitvoerig stilgestaan bij de inhoudelijke keuzen van de tabellen en grafieken. Daarbij werd onderscheid gemaakt tussen de rapportage op schoolniveau en de regionale rapporten voor de diverse schooltypen.

Voor de standaardrapportage op schoolniveau werd gekozen voor 12 kruistabellen (twee- of driedimensionaal) en 2 staafdiagrammen per school. Door de meeste COA's is daarnaast om een tabel met een overzicht van de respons gevraagd. Voor iedere standaardrapportage van schooltypen op regionaal niveau werden in totaal 30 tabellen en 6 grafieken gemaakt.

Door DESAN werden vervolgens verschillende proefuitdraaien gemaakt, die in eerste instantie door het hele projectteam werden besproken, doch al spoedig door een kleiner groepje. Dankzij deze proefuitdraaien kon er nog een groot aantal veranderingen worden aangebracht in tabeltitels, kolomlabels, tabelindelingen, typografie, etcetera. Tijdens deze fase van het onderzoekproces kwam overigens opnieuw duidelijk naar voren dat er tussen de COA's onderling grote verschillen waren qua beschikbare menskracht, expertise en financiële mogelijkheden.

Met behulp van de verzamelde gegevens en de geproduceerde tabellen is op regionaal niveau in korte tijd een groot aantal rapporten geproduceerd. In schema II wordt daarvan een overzicht gegeven.

Iedere school die heeft meegedaan aan het pilotproject heeft de beschikking gekregen over de belangrijkste onderzoekresultaten met betrekking tot de schoolverlaters van de eigen school. Een dergelijke schoolrapportage bestaat uit grafieken en tabellen, vergezeld van een leeswijzer in de vorm van een standaardtoelichting per tabel. Voor de standaardteksten werd door de COA's Noord-Holland en Rijndelta een concept opgesteld. Dit bevatte hoofdzakelijk een algemene leeswijzer en een tabelgewijze toelichting met daarin de betreffende vraagstelling. De meeste andere COA's hebben van deze standaardteksten gebruik gemaakt.

De schoolrapportages zijn vertrouwelijk. In de tabellen en grafieken zijn alleen de schoolnummers opgenomen. Over RUBS'89 zijn er in totaal 256 schoolrapportages uitgebracht.

De standaardrapportage voor de deelnemende scholen bestaat uit 2 figuren en 12 tabellen. De vorm en inhoud hiervan zijn verschillende malen in het projectteam aan de orde geweest. Naast criteria als overzichtelijkheid, volledigheid en relevantie, werden vorm en inhoud echter tevens bepaald door financiële- en programmatuur-technische beperkingen.

De COA's Flevoland, Gelderland en Noord-Holland slaagden er in om in de rapportages, naast de uitkomsten voor de school, ook al de regionale uitkomsten voor het betreffende schooltype op te nemen. Een dergelijke opzet zou ook in de toekomst moeten worden nagestreefd. Het COA Flevoland heeft in de verslaglegging zeer veel aandacht gegeven aan analyses en aanbevelingen.

Niet alleen in de wijze waarop de rapportage heeft plaatsgevonden, maar ook in de presentatie naar de scholen toe zijn er grote verschillen tussen de COA's waar te nemen. Enkele COA's volstonden met het verzenden van de rapporten, die in een aantal gevallen tijdens het regionaal directeurenoverleg werden besproken. Het COA Flevoland heeft daarentegen op iedere deelnemende school een bijeenkomst belegd met directie en/of dekanen om het rapport te bespreken. Uit deze gesprekken bleek o.a. dat de scholen veel waarde hechten aan de opsomming die COA-Flevoland had gemaakt van de diverse opmerkingen die de schoolverlaters over de school hadden gemaakt in de ruimte voor 'overige opmerkingen'. Het COA Gelderland heeft een telefonische enquête verricht onder 18 van de 21 in deze provincie deelnemende scholen om na te gaan wat er op de scholen met de rapporten is gedaan. Hieruit bleek dat het RUBS-schoolrapport bij 16 van de 18 scholen in het directie-overleg is besproken. Bij 8 scholen is het naar de dekaan of afdelingscoördinator gezonden. Bij 7 scholen is het schoolrapport zelfs naar alle docenten gegaan. Bij 8 scholen is het naar de dekaan of afdelingscoördinator doorgezonden. De meeste scholen hebben de RUBS-resultaten niet rechtstreeks aan hun leerlingen kenbaar gemaakt door bijvoorbeeld schoolkrant of nieuwsbrief. Door de telefonische enquête onder de non-respons werd men echter wel op dit idee gebracht.

Schema II Soorten rapportages op school- en regionaal niveau per COA, RUBS'89

COA	soort rapportage	aantal/soort	bijzonderheden:
Noord-Holland	schoolrapportage	48	
	schooltyperapport	6	MDGO MTO LTO/ITO LHNO HTO LBO/ITO
	regiorapportage Alkmaar	2	LBO/IBO Techn.Ondw. i.o.v. GAB Alkmaar
	regiorapportage IJmond	2	LTO Techn.Ondw. i.o.v. GAB IJmond
	regionaal rapport	1	
Zuid-Holland Noord	schoolrapportage	28	
	schooltyperapport	3	MTO MEAO MDGO
	regionaal rapport	1	in overleg met Research voor Beleid
Rijndelta	schoolrapportage	63	
	schooltyperapport	5	IBO/LBO AVO MDGO ITO/LTO IHNO/LHNO
	branche-rapport	2	Europoort Botlek Belangen (chemie) Gemeente Rotterdam
	regionaal rapport	1	door stagiair
	brochure	1	gericht op bedrijfsleven
Utrecht	schoolrapportage	7	
	schooltyperapport	1	MDGO
Flevoland	schoolrapportage	23	summier Schoolrapportages alleen in samenhang met regiorapportage
	schooltyperapport	5	IBO/LBO AVO Geen standaardrapportages: nadruk ligt op analyse en beleidsaanbevelingen

COA	soort rapportage	aantal/soort	bijzonderheden:
	bochure	1	<div> <div> MBO KMBO LTO </div> <div>}</div> </div> Voor bedrijfsleven in Flevoland (Mogelijk niet openbaar)
Friesland	schoolrapportage	6	
	schooltyperapport	1	MDGO Friesland
	interregiorapport	1	MDGO's Noordelijke provincies: door RION
Groningen	schoolrapportage	6	
	schooltyperapport	1	MDGO Groningen
	interregiorapport	1	MDGO's Noordelijke provincies: door RION
Drenthe	schoolrapportage	9	
	schooltyperapport	1	MEAO Drenthe
	interregiorapport	1	MDGO's Noordelijke provincies: door RION
Overijssel	schoolrapportage	4	
	schooltyperapport	1	MDGO Overijssel
Gelderland	schoolrapportage	20	
	schooltyperapport	4	MDGO Gelderland LHNO Gelderland LBO Oost-Gelderland MBO Oost-Gelderland
Zeeland	schoolrapportage	42	Op basis van eigen tabellen en figuren
	regionaal rapport	1	
RION	landelijk rapport	1	MDGO
Totaal	schoolrapportages	256	
	(inter-)regionaal rapport naar schooltype e.d.	39	
	landelijk	1	

Voor de meeste COA's is het op dit ogenblik echter nog te vroeg om een 'overall' beeld te kunnen geven van het feitelijke gebruik van de RUBS-resultaten binnen scholen. Het merendeel van de COA's heeft plannen om zomer of najaar 1990 een studiedag te organiseren naar aanleiding van de RUBS-resultaten. Deze studiedagen zullen in de meeste gevallen ook voor diverse andere instanties en doelgroepinstellingen (allochtonen, vrouwen, jongeren, werkgevers, werkzoekenden, etcetera) bestemd zijn.

Ieder COA heeft voor de eigen regio een rapportage per schoolsoort opgesteld. Daarnaast zijn er, afhankelijk van de regionale opdrachtgevers, nog specifieke rapportages op regionaal niveau verricht. Zo heeft het COA Rijndelta speciale rapportages gemaakt voor de Gemeente Rotterdam en voor 'Europoort Botlek Belangen', een vereniging van chemische bedrijven. COA Noord-Holland heeft voor de arbeidsbureaus IJmond en Alkmaar speciale rapportages gemaakt over respectievelijk het technische onderwijs en het LBO in de desbetreffende GAB-regio's. Naar de mening van een geraadpleegde staffunctionaris van het Arbeidsbureau Alkmaar voorziet RUBS in een duidelijke behoefte aan vergelijkbare informatie over de uitstroom en bestemming van schoolverlaters, daar de schoolverlatersbrief op dit punt een veel te globaal beeld geeft. De huidige RUBS-rapportage wordt daarbij als een 'bevredigende' voortgangsrapportage beschouwd. Veel meer waarde wordt gehecht aan de mede op basis van de RUBS-uitkomsten te maken prognoses van het toekomstige aanbod van schoolverlaters naar hun bestemming op de arbeidsmarkt (zie ook hoofdstuk 3).

Voor Hoogovens en de gemeente Amsterdam zijn ook enkele specifieke rapportages opgesteld. Nadat een persbericht door enkele kranten was overgenomen is een groot aantal verzoeken om één of meerdere rapporten binnen gekomen, met name van gemeenten, bedrijven, onderzoekbureaus en journalisten. COA Zuid-Holland Noord heeft het voornemen om een populaire versie van de regionale rapportage te laten maken door een extern onderzoekbureau. Hierin zouden dan ook vergelijkingen kunnen worden gemaakt met andere gegevens, zoals bijvoorbeeld de resultaten van de ERBO-enquête, en met de Schoolverlatersbrief.

De vorm van de verschillende rapporten verschilt nogal. Deze verschillen worden voor een deel verklaard door de verschillen in subsidiënten per COA. Zo heeft het COA Flevoland één regionaal rapport samengesteld over de schoolverlaters van het IBO/LBO en het AVO. In dit rapport ligt de nadruk op analyses, conclusies en aanbevelingen ten behoeve van de landelijke- en provinciale beleidsdoelstellingen. De tabellen en grafieken zijn door het

COA Flevoland opgenomen in een apart tabellenboek.

De COA's Friesland, Groningen en Drenthe hebben voor de rapportages aan de scholen gebruik gemaakt van de eerder genoemde standaardteksten. Alle MDGO-scholen uit deze provincies waren in 1989 bij het RUBS betrokken. In opdracht van deze COA's is door het RION een uitgebreide rapportage samengesteld voor het MDGO in de drie noordelijke provincies (Waslander en Van Laarhoven, 1990). Dit rapport is een goed voorbeeld van de wijze waarop een standaardrapportage van de RUBS-enquête er in de toekomst zou kunnen uitzien.

Tevens is door het RION een landelijk rapport samengesteld met betrekking tot het MDGO (Van Laarhoven en Waslander, 1990). Ook dit rapport is min of meer bedoeld om als voorbeeld te dienen voor toekomstige landelijke rapportages van de uitkomsten per schooltype. Vanwege het pilot-karakter van het RUBS-project heeft dit landelijke rapport naast bovengenoemde voorbeeldfunctie echter ook een evaluatieve functie gekregen ten aanzien van de opzet en gevolgde procedures bij het pilotproject.

De dataset zal door het RION worden geordend volgens daarvoor bestaande richtlijnen van het Steinmetz-archief. Deze zal daarna voor het RION en het ROA ter beschikking komen voor verdere analyses. Met de COA's zijn daarover afspraken gemaakt.

3. HET TOEKOMSTIGE AANBOD VAN SCHOOLVERLATERS

3.1. Doelstelling en opzet

In het kader van het pilotproject is een poging ondernomen om op basis van de uitkomsten van een schoolverlatersenquête, in combinatie met de gegevens over de instroom van leerlingen, een prognose te maken van de verwachte toekomstige toetreding tot de arbeidsmarkt. Door LCAS en CORO (1990) wordt verslag gedaan van dit deelproject. De resultaten van deze 'vertaalslag' van de RUBS-uitkomsten zouden, voorzien van commentaar van deskundigen, gebruikt moeten kunnen worden bij de studie- en beroepskeuzevoorlichting. Dit deelproject van RUBS'89 is uitgevoerd door de Stichting Centraal Orgaan Regionale Organen (CORO), onder verantwoordelijkheid van de Landelijke Commissie voor de Academische Studievoorlichting (LCAS).

De LCAS heeft zich daarbij als doel gesteld een onderzoekmodel te ontwikkelen op basis waarvan een beeld kan worden verkregen van de *kans op passend werk* na het behalen van het diploma van een bepaalde opleiding.

Daarbij is gebruik gemaakt van de volgende gegevens:

- instroomaantallen;
- uitstroomaantallen van gediplomeerden;
- de belangrijkste bezigheid van gediplomeerden op 1 oktober volgend op hun diplomering.

Het aantal leerlingen dat de opleiding begon (de instroom) en het aantal dat x jaar later het diploma behaalde (de uitstroom) werd aangeleverd door de schooladministraties, terwijl de bestemming (vervolgopleiding, werk, etc.) van de gediplomeerden op 1 oktober volgend op de diplomering op basis van een schriftelijke enquête onder de schoolverlaters werd achterhaald. Bij een continue monitoring van de bestemming van de schoolverlaters in de toekomst, zou gebruik gemaakt kunnen worden van de RUBS-resultaten van een aantal achtereenvolgende cohorten. Hierop vooruitlopend was het noodzakelijk in het kader van het pilotproject een drietal opeenvolgende cohorten schoolverlaters gelijktijdig te enquêteren. Op deze wijze kon enige indicatie worden verkregen van de trendmatige ontwikkeling. Schoolverlaters die in 1986, 1987 en 1988 waren uitgestroomd werden gevraagd naar hun situatie op 1 oktober van het jaar waarin zij hun opleiding voltooiden.

In het pilotproject bestond de onderzoekpopulatie uit 1755 gediplomeerden van drie MDGO-opleidingen en twee MTS-opleidingen. Hiervan hebben, na schriftelijke en telefonische rappellerings, uiteindelijk 1351 schoolverlaters gerepsondeerd, hetgeen neerkomt op een respons van circa 77%. Dit responspercentage verschilt vrijwel niet van het responspercentage van gediplomeerden uit het MDGO van 74% in het eerste deelproject (zie Van Laarhoven en Waslander 1990). Daarbij moet echter bedacht worden dat in dit tweede deelproject ook de schoolverlaters uit de jaren 1986 en 1987 zijn geënquêteerd.

Door de LCAS en het CORO is een tweetal vrijwel identieke vragenlijsten ontwikkeld, elk toegesneden op de te bevragen onderwijssoort (zie bijlage LCAS en CORO, 1990). Centraal staan daarbij de vraag naar de globale bestemming (militaire dienst, werken en leren, dagopleiding, werkloos, betaald werk) van de schoolverlater op 1 oktober van het jaar waarin men het diploma behaalde en een open vraag naar het beroep of de functie die men op dat moment uitoefende. Op basis van het antwoord op laatstgenoemde vraag is aan de betrokken schooldecaan gevraagd aan te geven of de baan qua aard en niveau aansluit bij de gevolgde opleiding³.

In het kader van dit evaluerende rapport is het niet zinvol in te gaan op de uitkomsten van de schoolverlatersenquête van de LCAS en het CORO. Duidelijk is geworden dat er grote verschillen zijn tussen de onderzochte scholen in rendement (de slaagkans), in de toename c.q. afname van het verwachte aantal gediplomeerden in de komende jaren en in de mate waarin passend werk wordt gevonden na het behalen van het diploma (de baankans). Wanneer slaagkans en baankans gecombineerd worden zijn de verschillen zelfs schokkend te noemen. Slaagkans en te verwachten aantallen gediplomeerden zijn gegevens die niet door het eerste deelproject worden gegenereerd, het vinden van (passend) werk wel. Voor de exacte resultaten wordt verwezen naar het reeds eerder genoemde separaat uitgebrachte onderzoekverslag. (LCAS en CORO, 1990).

3.2. Evaluatie

Bij de evaluatie van dit deelproject dient te worden beseft dat het hier

---

3. LCAS/CORO (1990) zien dit als een noodoplossing. Voorgesteld wordt in de toekomst het al of niet aansluiten van de baan aan de opleiding op meer objectieve wijze vast te stellen door gebruik te maken van de CBS-beroepenclassificatie en de daaraan te koppelen functieniveautypering.

slechts ging om een pilotproject van bescheiden omvang⁴. De empirische uitkomsten zijn louter als illustratie bedoeld. Bovendien moest noodgedwongen gebruik worden gemaakt van een sterk retrospectieve vraagstelling. Doorgaans heeft dit een negatieve invloed op de kwaliteit van de gegeven antwoorden. Gezien de feitelijkheid van de vragen (aanvangsjaar van de opleiding, werk op 1 oktober na de diplomering, omvang van deze betrekking) lijkt het niet waarschijnlijk dat dit hier ook het geval is. Bij de bespreking van dit deelproject in de begeleidingscommissie is een aantal andere kritiekpunten genoemd ten aanzien van de aanpak van de LCAS en het CORO, zoals de te smalle basis (drie waarnemingsjaren) waarop de extrapolaties hebben plaatsgevonden en de minder gelukkige verwerking van de non-respons in de tabellen. De smalle basis is geen principiële kwestie, doch vloeit voort uit de beperkte mogelijkheden van het pilotproject. In de toekomst zal bij een jaarlijks onderzoek deze basis vanzelf breder worden. Wat betreft de non-respons ligt het anders. De LCAS en het CORO hebben de non-respons niet toegerekend naar de verschillende categorieën, maar ondergebracht in de categorie onbekend. Vanuit het oogpunt van voorlichting en in verband met de selectiviteit van de non-respons werd dit juist geacht. Bovendien worden fluctuaties in de non-respons op deze wijze zichtbaar. Het nadeel van deze aanpak is dat verschillen in de non-respons tussen scholen van invloed zijn op de vaststelling van het percentage schoolverlaters dat gaat werken, doorleren of werkloos is. In de toekomst lijkt ons een andere aanpak van de non-respons derhalve gewenst. Zoals ook reeds in hoofdstuk 2 werd opgemerkt, mag bij een dergelijke aanpak een adequate non-responsanalyse niet ontbreken. Omdat het hier niet gaat om principiële beperkingen van het voorgestelde onderzoekmodel, maar slechts om kwesties die in de toekomst zonder veel problemen kunnen worden opgelost, willen we ons hier beperken tot het bespreken van enkele meer fundamentele punten van het onderzoekmodel en de presentatie van de resultaten.

In principe kan worden gesteld dat het ontwikkelde onderzoekmodel uiterst zinvolle prognose-uitkomsten oplevert, voor zover een beeld wordt geschetst van de te verwachten uitstroom uit het onderwijs, verbijzonderd naar vakrichting en regio. Zoals in hoofdstuk 4 zal worden betoogd, kan deze informatie met name van belang zijn voor het bedrijfsleven, dat op deze wijze een indruk kan krijgen van het toekomstige aanbod waaruit nieuw personeel moet worden gerecruteerd. De uitkomsten zijn ons inziens echter niet toereikend

---

4. Voor dit deelproject was slechts f 20.000,-- beschikbaar. De resterende onderzoekskosten moesten uit de lopende begroting van de LCAS worden gefinancierd.

voor het beoogde gebruiksdoel, de studie- en beroepskeuzevoorlichting, omdat het hier alleen een projectie betreft van het onderwijsaanbod op de arbeidsmarkt. Om adequate uitspraken te kunnen doen over de kans op werk met een bepaalde opleiding is het tevens noodzakelijk om, net zoals ten behoeve van het informatiesysteem voor beroeps- en opleidingskeuze I-See! is gebeurd, naast deze aanbodprognose ook een prognose te maken van de ontwikkelingen aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Daarbij gaat het om het verwachte aantal 'job-openings' naar vakrichting in de diverse regio's. Het totale aantal voorspelde 'job-openings' is daarbij de som van de verwachte werkgelegenheidsontwikkeling en de verwachte vervangingsvraag (zie ook De Grip, Heijke en Dekker, 1990).

Een belangrijke vraag naar aanleiding van het LCAS/CORO-onderzoek is of het wenselijk is aanbodprognoses op te stellen voor individuele scholen c.q. vakrichtingen. Hoewel dergelijke prognoses met name voor het schoolmanagement nuttige informatie kunnen opleveren, is een dergelijke voor alle scholen systematische opzet in de toekomst wellicht niet haalbaar, vanwege de enorme omvang van de werkzaamheden die dit met zich mee zou brengen. Het ligt meer voor de hand om prognoses op regionaal niveau op te stellen voor de verschillende onderwijstypen c.q. vakrichtingen. Het is dan niet meer nodig de gegevens over de instroom in het onderwijs door middel van het RUBS-project te verzamelen, omdat gebruik zou kunnen worden gemaakt van de integrale leerlingentellingen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. In principe zou ook kunnen worden voortgebouwd op de regionale 'PRUSO'-prognoses die het Instituut voor Ruimtelijke Organisatie van TNO in opdracht van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen opstelt⁵ (zie ook hoofdstuk 4). Tenslotte zijn er twijfels over de inzichtelijkheid van de grafische presentatie van de resultaten als voorlopig eindprodukt van dit tweede deelproject. Helaas is de LCAS niet in staat geweest de beoogde vertaalslag en de evaluatie daarvan binnen de termijn van het project uit haar eigen begroting te financieren. Het was haar bedoeling daarin de grafische voorstelling opnieuw vorm te geven, aan te vullen met een verbale interpretatie en 'commentaar' van deskundigen over de te verwachten ontwikkeling van de vraagzijde.

Wel zijn de werkwijze en de uitkomsten van dit deelproject onlangs ter beoor-

---

5. Een mogelijk probleempunt is daarbij dat deze prognoses betrekking hebben op zogenaamde 'nodale' gebieden.

deling voorgelegd op de werkconferentie van de LCAS over arbeidsmarktvoorlichting 'baanzekerheid begeleiden'. Op deze werkconferentie werd vrijwel unaniem vastgesteld dat het RUBS-project zeer de moeite waard is voor de studie- en beroepskeuzevoorlichting. Wel werd er daarbij op gewezen dat een 'heldere samenvatting' noodzakelijk is waarin de uitkomsten ook worden geïnterpreteerd. De 'overdaad aan tabellen en grafieken' schiet op dit punt tekort. Bovendien wordt opgemerkt dat het onbecommentarieerd uitbrengen van de RUBS-resultaten het risico met zich meebrengt dat deze resultaten een onbedoeld eigen leven gaan leiden. Daarnaast werd er op de werkconferentie op gewezen dat de voortijdige schoolverlaters eveneens in het RUBS-onderzoek moeten worden betrokken, zoals overigens ook het geval is geweest in het eerste deelproject.

Op basis van het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat de LCAS en het CORO een in principe zinvolle methodiek hebben ontwikkeld voor het geven van een indicatie van het toekomstige aanbod van schoolverlaters naar regio en vakrichting, waarbij bovendien kan worden verbijzonderd naar de verschillende beroepscategorieën en/of bedrijfssectoren. Het is duidelijk dat deze methodiek slechts één zijde van de arbeidsmarkt in kaart brengt. Dergelijke aanbodprognoses kunnen voor het bedrijfsleven nuttige informatie opleveren over het toekomstige aanbod op de arbeidsmarkt in de verschillende opleidingsrichtingen, waaruit men schoolverlaters zal moeten recruterend. Voor de studie- en beroepskeuzevoorlichting kan echter niet worden volstaan met prognoses van alleen de aanbodzijde van de arbeidsmarkt. Om tot een prognose te komen van de kansen op werk van schoolverlaters, is het noodzakelijk de hier gemaakte aanbodprognoses te confronteren met prognoses van de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Het is het meest efficiënt dergelijke prognoses niet op het niveau van individuele scholen, maar op regionaal niveau op te stellen. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van reeds bestaande gegevensbestanden. Wat de presentatie betreft van de voorspelde kansen op werk voor schoolverlaters van de verschillende opleidingen, is het vooralsnog onduidelijk in hoeverre een grafische presentatie inzichtelijker is dan bijvoorbeeld de kwalitatieve typeringen van de arbeidsmarktperspectieven ('goed, redelijk, matig, slecht en erg slecht') die momenteel worden gehanteerd in I-See!. Voor het gebruik van de RUBS-gegevens ten behoeve van de studie- en beroepskeuzevoorlichting, zou een inkadering van de RUBS-uitkomsten in I-See! een verantwoorde 'heldere samenvatting van de arbeidsmarktperspectieven' van schoolverlaters en de interpretatie hiervan kunnen bewerkstelligen.

4. DE TOEKOMST VAN RUBS ALS INFORMATIE-INSTRUMENT

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal een voorstel worden ontwikkeld voor de toekomstige opzet van de RUBS-schoolverlatersenquête en de organisatie- en financieringsstructuur van waaruit een dergelijke grootschalige schoolverlatersenquête zou kunnen plaatsvinden. Dit voorstel wordt ontwikkeld mede in het licht van de bij het RUBS-pilotproject opgedane ervaringen. Eerst zal in paragraaf 4.2. een beeld worden geschetst van een aantal belangrijke gebruiksdoelen en gebruikersgroepen van de RUBS-enquête. Daarbij zal telkens worden ingegaan op de gebruikswaarde die RUBS voor de desbetreffende doelgroep kan hebben en op de concrete 'produkten' waarmee in de informatiebehoefte van de desbetreffende doelgroep kan worden voorzien. Vervolgens komen in paragraaf 4.3. de diverse technische aspecten van een grootschalig schoolverlatersonderzoek aan de orde. Eerst worden in paragraaf 4.3.1. enkele technische aspecten, zoals het moment van enquêteren, de opzet van de vragenlijst e.d. summier besproken. Hierbij wordt voortgebouwd op de evaluatie van het RUBS-pilotproject in de hoofdstukken 2 en 3 en het door het RION opgestelde onderzoekontwerp voor het RUBS-project. Daarna wordt een drietal alternatieven naar voren gebracht met betrekking tot de toekomstige algehele opzet van het schoolverlatersonderzoek. Er zal door ons een voorkeur worden uitgesproken voor twee van deze alternatieven. In paragraaf 4.4. zal in aansluiting op de in paragraaf 4.3. bepleite onderzoekopzet een globale schets worden gegeven van een mogelijke organisatiestructuur, het bijbehorende kostenplaatje en de financieringsstructuur. Ten slotte wordt in paragraaf 4.5. een voorstel gedaan voor de wijze waarop de verdere ontwikkeling van het RUBS-project zou kunnen plaatsvinden.

4.2. Gebruikersgroepen en informatieprodukten

4.2.1. Gebruiksdoelen en gebruikersgroepen

Zoals in het eerste hoofdstuk reeds werd opgemerkt, is de primaire doelstelling van het RUBS-project het ontwikkelen van een meetinstrument op basis waarvan een *continue monitoring* kan plaatsvinden van de bestemming van schoolverlaters. Daarbij staat de eerste bestemming op de arbeidsmarkt centraal. Hierdoor kan een actueel beeld worden verkregen van de aanslui-

tingsproblematiek tussen onderwijs en arbeidsmarkt voor de schoolverlaters, verbijzonderd naar opleidingstype, c.q. vakrichting. Diverse aspecten van de aansluitingsproblematiek kunnen daarbij worden belicht:

- relatieve omvang werkloosheid;
- relatie opleiding-beroep;
- bedrijfssectoren waar men werk vindt;
- wijze waarop men aan een baan is gekomen;
- beloning;
- eventuele aanvullende scholing;
- 'kwalitatieve aansluitingsproblemen': beoordeling curriculum e.d. in het licht van de huidige werkzaamheden of vervolgopleiding.

Naast deze direct uit de RUBS-enquête afleidbare gegevens met betrekking tot de aansluiting tussen opleiding en werk kan de RUBS-enquête ook een uiterst belangrijk aanvullend databestand opleveren waarmee prognosemodellen voor arbeidsmarktontwikkelingen kunnen worden geschat en indicatoren voor de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt, e.d. kunnen worden berekend. De RUBS-gegevens bieden op dit punt mogelijkheden voor zowel een *verfijning naar opleidingstype/vakrichting*, als een *regionalisering* van een informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt, zoals dat bijvoorbeeld door het ROA in het kader van het Project Onderwijs en Arbeidsmarkt (POA) en het I-Seel project wordt ontwikkeld.

Langs bovengenoemde directe en indirecte weg kunnen de RUBS-gegevens een belangrijke informatiebron vormen voor de volgende gebruiksdoelen:

- het schoolmanagement;
- de studie- en beroepskeuzevoorlichting;
- het onderwijsbeleid;
- het arbeidsvoorzieningsbeleid;
- het personeelsbeleid c.q. wervingsbeleid.

Voor het *schoolmanagement* is de betekenis van de RUBS-enquête vooral gelegen in het verschaffen van een integraal beeld van de bestemming van de leerlingen die de eigen school hebben verlaten. Deze bestemming betreft zowel de arbeidsmarkt als het vervolgonderwijs. De arbeidsmarktsituatie wordt globaal getypeerd op basis van het percentage werkloze schoolverlaters van de verschillende vakrichtingen. Daarnaast worden gegevens verschaft die een nauwkeurig beeld geven van de verschillende beroepen en bedrijfssectoren waarin de werkende schoolverlaters terecht komen, de behoefte aan aanvullen-

de scholing en de beoordeling van diverse aspecten van de kwalitatieve aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het huidige werk of de huidige vervolgopleiding. Op deze wijze levert de RUBS-enquête een belangrijke basis voor een evaluatiekader voor het beoordelen van het huidige curriculum, de voorlichting van de leerlingen met betrekking tot de te kiezen vakrichting of afstudeerrichting, de begeleiding van de eindexamenkandidaten bij het zoeken naar werk, mogelijke stage-adressen, het ontwikkelen van voorlichtingsmateriaal voor de werving van nieuwe leerlingen, etcetera. In feite kan RUBS daarbij fungeren als een instrument ter bewaking van de 'externe' kwaliteit van het onderwijs, c.q. voor een zogenaamde 'produktevaluatie' ten aanzien van de schoolverlaters. De RUBS-uitkomsten zouden daarbij ook gebruikt kunnen worden voor het samenstellen van een jaarverslag waarin de school rapporteert over de 'bedrijfsresultaten' van de eigen onderwijsinstelling. Een dergelijk jaarverslag wordt bepleit in het 'Advies Rendement Onderwijs' van de Sociaal Economische Raad (SER, 1990).

Voor het schoolmanagement biedt de RUBS-enquête ook mogelijkheden om de arbeidsmarktrelevantie van hun opleidingsrichtingen te onderbouwen met 'arbeidsmarktplaatjes'. Met name de gegevens over de beroepen en/of bedrijfssectoren waarin de schoolverlaters van een bepaalde vakrichting terecht komen kunnen op dit punt een aanknopingspunt bieden. Daarnaast biedt de RUBS-enquête ook concrete aangrijpingspunten om met het latere werkveld van de schoolverlaters van gedachten te kunnen wisselen, zoals momenteel bijvoorbeeld gebeurt in het kader van het Branchegewijs Overleg Onderwijs Bedrijfsleven (BOOB's). Bovendien stelt de RUBS-enquête de scholen in staat om jaarlijks een uitstroomprofiel van de schoolverlaters te geven, zoals in het kader van de SVM-wetgeving van de instellingen voor het middelbaar beroepsonderwijs wordt geëist. Ook vormt de RUBS-enquête een logische aanvulling op een zogenaamd 'leerlingenvolgsysteem' voor onderwijsinstellingen, zoals dat wordt bepleit in het bovengenoemde Advies Rendement Onderwijs van de SER (1990).

Zoals enkele schooldirecteuren bij de evaluatie van het pilotproject opmerkten, kan de RUBS-enquête duidelijk als een 'eye-opener' werken: 'er ontwikkelt zich een kwaliteitsbewustzijn'. Daarbij wordt dan gedacht aan een zorgvuldiger toelatingsbeleid, soms leidend tot een 'intake-gesprek' en meer persoonlijke begeleiding en aandacht voor (dreigende) 'drop-outs'.

Uit reacties van de scholen blijkt dat voor het schoolmanagement doorgaans alleen de belangrijkste conclusies en de meest saillante uitkomsten van belang

zijn. Door afdelingen en individuele docenten wordt echter ook veel waarde gehecht aan de diverse details van de tabellen en grafieken.

In een publicatie van een zevental samenwerkende (K)MBO scholen Zaanstreek-Waterland (1989) wordt ook gewezen op de bijdrage die RUBS kan leveren aan een 'Beleid gericht op Uitstroom Profiel Ontwikkeling (BUPO)'. Een dergelijk beleid zou volgens de samenwerkende scholen gericht moeten zijn op het bewaken van de kwaliteitszorg van het gegeven onderwijs in het algemeen en het 'systematisch beïnvloeden van het uitstroomprofiel van een school en het bewust nastreven van verbetering hiervan' in het bijzonder. Daarbij wordt onder meer gedacht aan het sturen van leerlingstromen in de richting van perspectiefvolle leerroutes.

Een belangrijke meerwaarde van het RUBS-project ten opzichte van een incidenteel door de school te houden schoolverlatersenquête, is de mogelijkheid om de bovengenoemde aspecten van de aansluitingsproblematiek van de schoolverlaters van de eigen school te vergelijken met het regionale of landelijke beeld voor de desbetreffende vakrichtingen. Bovendien zou het RUBS-project kunnen zorg dragen voor continuïteit in het volgen van de schoolverlaters, zodat met recht gesproken kan worden van een *monitoring* van de aansluitingsproblematiek. Een dergelijke continuïteit is van groot belang omdat van (kleine) verschuivingen in de tijd een belangrijke signalerende werking kan uitgaan naar het schoolmanagement. Hierdoor wordt het gevaar vermeden dat het onderzoek pas plaatsvindt als bepaalde problemen zich reeds openbaren, zoals bij incidenteel schoolverlatersonderzoek nogal eens het geval is.

Een tweede belangrijk gebruiksdoel van de RUBS-enquête is de *studie- en beroepskeuzevoorlichting*. In de eerste plaats kan het daarbij gaan om het directe gebruik dat individuele scholen van de RUBS-resultaten met betrekking tot hun eigen school kunnen maken bij de voorlichting aan potentiële nieuwe leerlingen. Zo wijzen enkele scholen er op dat de RUBS-resultaten de advisering aan individuele leerlingen kunnen vergemakkelijken. In de tweede plaats vormen de landelijke en vooral de regionale enquête-uitkomsten naar opleiding of vakrichting een belangrijke informatiebron voor schooldecanen, arbeidsbureaus, beroepskeuzevoorlichters e.d. Enerzijds gaat het daarbij om de directe RUBS-resultaten, zoals de monitoring van de relatie opleiding-beroep en de eventueel daarbij spelende aansluitingsproblemen, anderzijds kunnen de na bewerking verkregen RUBS-gegevens een cruciale rol spelen bij

een verdere verfijning naar zowel vakrichting als regio van het informatiesysteem voor beroeps- en opleidingskeuze *I-See!* Zo maken de RUBS-gegevens het mogelijk een veel nauwkeuriger beeld te geven van de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt voor schoolverlaters met een bepaalde opleidingsachtergrond en van de relatie vakrichting - beroep, dan op basis van het thans beschikbare datamateriaal mogelijk is. Daarnaast vormen de RUBS-gegevens een belangrijke informatiebron voor het schatten van modellen voor het maken van prognoses van de arbeidsmarktperspectieven van opleidingen en beroepen. Daarbij kan gedacht worden aan het bieden van de mogelijkheid tot het regionaliseren van de aanbodprognoses naar opleiding en beroep, voortbouwend op de in het LCAS/CORO-subproject geïnitieerde methodiek, en het regionaliseren van de prognoses van de te verwachten 'job-openings' voor schoolverlaters.

De waarde van de RUBS-enquête voor het *I-See!*-systeem overstijgt overigens de waarde die de gegevens kunnen hebben voor de arbeidsmarktmodule. De RUBS-uitkomsten maken het immers ook mogelijk de beroepen- en opleidingenmodules van *I-See!* in belangrijke mate te verrijken. Zo vormt RUBS een actuele informatiebron met betrekking tot de 'mogelijke beroepen' voor de schoolverlaters van een bepaalde vakrichting en wordt een indicatie verkregen van het beginsalaris naar beroep en/of opleiding. Waarschijnlijk nog meer belovend zijn de mogelijkheden die RUBS biedt voor het verrijken van het *I-See!*-systeem met gegevens over de kwalitatieve aansluitingsproblematiek en de door schoolverlaters eventueel gevolgde aanvullende training of scholing.

Vanzelfsprekend kunnen de RUBS-gegevens een belangrijke informatiebron vormen voor meer voorlichtingsprodukten dan hierboven zijn genoemd. Daarbij kan met name worden gedacht aan de schoolverlatersbrief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, waarvoor de uitkomsten van de RUBS-enquête een schat aan informatie bevatten. Daarnaast zullen op regionaal niveau de Regionale Dienstverlenende Centra i.o. (RDC'S) mede op basis van de RUBS-uitkomsten diverse voorlichtingsprojecten kunnen ontwikkelen.

Tenslotte zouden de RUBS resultaten ook gebruikt kunnen worden voor de toetsing van de arbeidsmarktprognoses en voor de evaluatie van de effecten en de timing van overheids campagnes op het terrein van de studie- en beroepskeuzevoorlichting.

De uitkomsten van de RUBS-enquête kunnen ook een belangrijke signalerende

functie hebben voor het *onderwijsbeleid*. Het betreft hier met name de *monitoring* van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Hierbij zou het ter beschikking stellen van de resultaten van individuele scholen aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen of de provinciale en gemeentelijke overheden een probleem kunnen vormen. Dit zou immers de bereidheid van scholen om in het RUBS-project te participeren negatief kunnen beïnvloeden. Het is overigens de vraag in hoeverre dit nog een probleem vormt wanneer belangrijke aspecten van de onderwijsplanning worden gedelegeerd aan het schoolmanagement. Bovendien kan men zich afvragen in hoeverre juist het vergroten van de beleidsvrijheid van individuele scholen, het gewenst maakt dat scholen ook informatie verschaffen over de kwaliteit van het onderwijs in ruime zin.

Behalve de gegevens van individuele scholen zal ook het landelijke of totale beeld van een bepaald opleidingstype voor het onderwijsbeleid van belang kunnen zijn. Daarbij gaat het met name om gegevens over de relatieve werkloosheid, de ontwikkelingen van het beroepsdomein van opleidingen, de beoordeling van de gevolgde opleiding door de schoolverlaters in het licht van hun huidige werk of de gevolgde vervolgopleiding en de door schoolverlaters gevolgde cursussen en trainingen. Voor de planning van de doorstroom binnen het onderwijs is de waarde van de RUBS-uitkomsten daarentegen beperkt, omdat de administratieve gegevens over de herkomst van de leerlingeninstroom van de verschillende opleidingen op dit punt waarschijnlijk een grotere betrouwbaarheid hebben. Het in het kader van het Project Onderwijs Arbeidsmarkt (POA) van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen door het ROA opgezette informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt zou met behulp van de RUBS gegevens verder kunnen worden ontwikkeld (zie ook ROA, 1989). Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan, het op een veel lager aggregatieniveau dan nu het geval is, in kaart brengen van de uitwijkmogelijkheden van schoolverlaters op de arbeidsmarkt of andere arbeidsmarktindicatoren op basis van de bovengenoemde gegevens. Zoals gezegd zal het hierbij niet zozeer gaan om arbeidsmarktprognoses, maar in principe om de *monitoring* van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

Een vierde doelgroep van de gegevens uit de RUBS-enquête vormt het *arbeidsvoorzieningsbeleid*. Vanuit de Arbeidsbureaus wordt een viertal mogelijke gebruiksdoelen genoemd waarin de RUBS-uitkomsten zouden kunnen voorzien:

- managementinformatie Arbeidsbureau;
- activiteiten regionale arbeidsmarktonderzoekers;

- scholingsprogramma's;
- regionale voorlichtingsprogramma's.

Er wordt daarbij gewezen op de behoefte aan onderling vergelijkbare informatie over de bestemming van de schoolverlaters: 'De schoolverlatersbrief geeft hiervan momenteel een veel te globaal beeld'.

Ook ten aanzien van het arbeidsvoorzieningsbeleid kan een onderscheid worden gemaakt tussen de directe bruikbaarheid van de RUBS-gegevens en de indirecte gebruiksmogelijkheid van de gegevens voor het maken van arbeidsmarktprognoses. Voor het arbeidsvoorzieningsbeleid kan RUBS in de eerste plaats een nuttig instrument vormen voor het monitoren van het marktaandeel van de arbeidsbureaus bij de bemiddeling en de plaatsing van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Dit zou kunnen op basis van de vragen naar de wijze waarop werkenden aan werk zijn gekomen en naar de wijze waarop werklozen en werkenden de afgelopen vier weken naar (ander) werk hebben gezocht, en op basis van de vraag of men al dan niet staat ingeschreven bij het arbeidsbureau. Een interessante mogelijkheid op dit punt is ook het verbijzonderen van de antwoorden op de vraag hoe men aan werk gekomen is naar de periode die het de schoolverlater heeft gekost voor hij of zij een eerste baan heeft gevonden. Daarnaast is de informatie over de beroepen waarin schoolverlaters met een bepaalde opleidingsachtergrond (eventueel via andere wegen dan het arbeidsbureau) zijn terecht gekomen van belang voor de arbeidsbemiddeling en, eventueel in combinatie met de gegevens over de door werkenden of werklozen gevolgde cursussen, e.d. voor het scholingsbeleid van arbeidsbureaus, Centra voor Vakopleidingen van Volwassenen, Vrouw en Werkwinkels e.d..

Met name ten behoeve van het scholingsbeleid zal gebruik gemaakt kunnen worden van prognoses van de arbeidsmarktperspectieven van de verschillende beroepen en opleidingen waarvoor RUBS, zoals reeds eerder is opgemerkt, een belangrijke aanvullende bron van statistische gegevens kan vormen. In het kader van het bovengenoemde ROA-informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt wordt momenteel gewerkt aan een informatie-instrument voor het scholingsbeleid. Met name de verwachte 'job-openings' (werkgelegenheidsontwikkeling en vervangingsvraag) van de diverse beroepen binnen de verschillende bedrijfssectoren op een termijn van één tot twee jaar staan hierbij centraal. Deze prognoses van de ontwikkelingen aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt zouden kunnen worden gecombineerd met prognoses van het te verwachten aanbod van schoolverlaters, mede op basis van de door de LCAS en het CORO geïnitieerde methodiek. Ook in het kader van het zogenaamde 'experiment scholingsplanning' kunnen de RUBS-

gegevens, en met name de op basis daarvan opgestelde prognoses van het te verwachten aanbod van schoolverlaters, een belangrijke informatiebron vormen. Beleidsmedewerker Schuur van het Arbeidsbureau Alkmaar wijst ook op het belang van dergelijke vraag- en aanbodprognoses: er zou in kaart gebracht kunnen worden hoe de behoefte aan vakgeschoold personeel in de verschillende sectoren van het beroepsleven zich op de wat langere termijn zal ontwikkelen. Vervolgens zou er een koppeling gelegd kunnen worden met de te verwachten uitstroom bij de op die sectoren gerichte opleidingen. Blijkt dan dat de te verwachten uitstroom belangrijk achter zal blijven bij de behoeftenprognoses, dan zouden door het GAB bijtijds in samenwerking met werkgevers (bijvoorbeeld branche-organisaties) scholingsplannen kunnen worden gemaakt (COA Noord-Holland, Nieuwsbrief 1989).

Het vijfde gebruiksdoel van de RUBS-gegevens vormt het *personeelsbeleid* en in het bijzonder het *wervingsbeleid* van het bedrijfsleven en de overheid op de arbeidsmarkt. De monitoring van de regionale werkloosheid naar vakrichting vormt een belangrijke informatiebron voor het wervingsbeleid. Ook de informatie over wat de concurrerende beroepen en bedrijfstakken zijn voor de schoolverlaters met een bepaalde opleidingsachtergrond (de concurrerende vraag), is uitermate nuttig voor het bepalen van de wervingsstrategie. Hetzelfde geldt voor de informatie over de regio, c.q. de plaats waar schoolverlaters (bereid zijn te) gaan werken. Daarnaast kan op een deelmarkt, waar sprake is van wervingsproblemen, de informatie over de mate waarin werkenden op zoek zijn naar ander werk en de wijze waarop zij naar werk zoeken, nuttig zijn. Tenslotte kan de informatie over de door schoolverlaters ervaren kwalitatieve discrepanties in de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de huidige werksituatie een signaalfunctie hebben voor het personeelsbeleid dat in de desbetreffende branches wordt gevoerd.

4.2.2. Informatieprodukten

In het kader van het pilotproject is een aantal nieuwe informatieprodukten ontwikkeld waarmee de verschillende gebruikersgroepen in hun informatiebehoefte kunnen worden voorzien. De RUBS-uitkomsten kunnen, zoals in paragraaf 4.2.1. werd aangegeven, daarnaast ook een belangrijke bijdrage leveren aan reeds bestaande informatieprodukten, of een aanzet geven tot het ontwikkelen van nieuwe produkten.

Het *schoolmanagement* en de andere gebruikersgroepen binnen de individuele scholen (afdelingen of individuele docenten) kunnen het beste van informatie worden voorzien door middel van een standaardrapportage over de RUBS-uitkomsten van de eigen school. Daarnaast moet zodanige informatie aan de scholen worden verstrekt dat zij een vergelijking kunnen maken met het regionale en landelijke beeld van het desbetreffende schooltype. Vanwege het grote aantal rapportages dat moet worden opgesteld, zal het beste kunnen worden gewerkt met een standaardrapportage die zich beperkt tot een aantal gedetailleerde tabellen en enkele globale grafieken. De tabellen en grafieken kunnen daarbij vergezeld gaan van een korte tekst, waarin de opzet van de desbetreffende tabel of grafiek wordt toegelicht en eventueel wordt aangegeven welke informatie er in principe uit zou kunnen worden gehaald. Er zal derhalve niet worden ingegaan op de uitkomsten zelf.

De regionale en landelijke rapporten met betrekking tot het eigen opleidingstype zullen het schoolmanagement een duidelijk beeld moeten geven van de belangrijkste conclusies en de meest saillante uitkomsten van de RUBS-enquête voor het desbetreffende schooltype. Wanneer scholen informatie willen hebben die niet in bovengenoemde standaardrapportages wordt verstrekt, zoals bijvoorbeeld meer-dimensionale kruistabellen op basis van combinaties tussen de antwoorden op verschillende vragen, zou hierin kunnen worden voorzien op basis van aanvullende 'maatwerkrapportages'. Deze maatwerkrapportages zullen op verzoek van de school zelf worden samengesteld. Een mogelijk alternatief voor dergelijke maatwerkrapportages is het ontwikkelen van een geautomatiseerd informatiesysteem, op basis waarvan het schoolmanagement in principe alle informatie die aanwezig is over de schoolverlaters van de eigen school kan vergelijken met het regionale of landelijke beeld. Een nog verder gaande mogelijkheid is het integreren van de RUBS-informatie in een algeheel management informatiesysteem ten behoeve van de schoolleiding.

In paragraaf 4.2.1. werd bij de *studie- en beroepskeuzevoorlichting* als gebruiksdoel van de RUBS uitkomsten een onderscheid gemaakt tussen het gebruik dat individuele scholen van de resultaten voor de eigen school kunnen maken en de bijdrage die de uitkomsten kunnen leveren aan de verbetering van het bestaande studie- en beroepskeuzevoorlichtingsmateriaal en informatiesystemen.

Bij de voorlichting aan potentiële leerlingen van een bepaalde school kan gebruik worden gemaakt van de bovengenoemde schoolrapportage. Daarnaast kunnen de verschillende regionale en landelijke rapportages een rol spelen bij

de voorlichting over vervolgstudies en mogelijke beroepen. Waarschijnlijk is het voor dit gebruiksdoel echter praktischer om gebruik te maken van bestaande informatiesystemen waarin de RUBS-uitkomsten zijn verwerkt. Het informatie-systeem voor beroeps- en opleidingskeuze I-See! zou op dit punt een belangrijke rol kunnen spelen. Daarnaast werd reeds gewezen op de schoolverlatorsbrief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Bovendien kunnen de ROC's en/of de Rijksoverheid mede op basis van de RUBS-uitkomsten diverse (ad hoc) voorlichtingsprojecten c.q. campagnes ontwikkelen.

Ten aanzien van het *onderwijsbeleid* kan er van de verschillende regionale en landelijke standaardrapportages een duidelijke signalerende werking uitgaan. Zoals opgemerkt kunnen er misschien problemen rijzen als de overheid zonder meer inzage krijgt in de standaard schoolrapportages van de individuele scholen. Hierover zullen derhalve nadere afspraken moeten worden gemaakt tussen het Ministerie en de scholen. Bovendien kunnen de scholen, mede op basis van de RUBS-resultaten van de eigen school, de overheid op eigen initiatief van een 'arbeidsmarktplaatje' voorzien wanneer een verzoek wordt gedaan voor het starten van een nieuwe studie- of vakrichting. Naast de voor de hand liggende schriftelijke regionale en landelijke standaardrapportages, bieden de RUBS-gegevens, zoals reeds eerder is opgemerkt, ook de mogelijkheid voor een verregaande verfijning van het in het kader van het POA-project ontwikkelde ROA-informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt. Daarbij zou ook kunnen worden gedacht aan het ontwikkelen van een geautomatiseerd informatieprodukt ten behoeve van het onderwijsbeleid, op basis van de RUBS-uitkomsten, aangevuld met andere informatiebronnen.

De RUBS-vragenlijst bevat een aantal vragen die specifiek inspelen op de rol van de *arbeidsvoorziening* bij het zoeken naar en het vinden van een eerste baan. Er zou daarom kunnen worden overwogen om, naast de regionale en landelijke standaardrapportages voor de verschillende schooltypen, een specifieke 'maatwerkrapportage' te ontwikkelen voor de arbeidsvoorziening. In deze rapportage zou kunnen worden ingegaan op de in paragraaf 4.2.1. genoemde aandachtspunten die van belang zijn voor de arbeidsbemiddeling, het scholingsbeleid e.d.

Daarnaast zou, zoals reeds is opgemerkt, ten behoeve van het scholingsbeleid gebruik kunnen worden gemaakt van de korte-termijn voorspellingen van de werkgelegenheidsperspectieven van beroepen binnen de verschillende bedrijfssectoren, zoals die in het kader van het ROA-informatiesysteem onderwijs-

arbeidsmarkt zullen worden gemaakt. Hierbij kan eveneens gewezen worden op het ontwikkelen van een geautomatiseerd informatieprodukt met betrekking tot de monitoring van de bestemming van schoolverlaters, de arbeidsmarktprognoses en andere voor het arbeidsvoorzieningsbeleid relevante gegevens.

Schema III Overzicht mogelijke informatieprodukten voor de verschillende gebruiksdoelen en gebruikersgroepen

Gebruikersgroep	Gebruiksdoel	Produkten
scholen	schoolmanagement	<ul style="list-style-type: none"> - standaardschoolrapportage - maatwerkrapportages - regionale en landelijke standaardrapporten - geautomatiseerd informatieprodukt
schooldecanen, arbeidsbureaus, LDC/RDC'S, beroepskeuze-adviseurs	studie- en beroepskeuze-voorlichting	<ul style="list-style-type: none"> - standaard schoolrapportage - regionale en landelijke standaardrapporten - I-See! - schoolverlatersbrief - diverse voorlichtingscampagnes
Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Provinciale en gemeentelijke overheden, onderwijsorganisaties	onderwijsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - regionale en landelijke standaardrapporten - arbeidsmarktplaatjes - ROA-informatiesysteem - geautomatiseerd informatieprodukt
CBA/RBA's Arbeidsbureaus CVV's Vrouw en Werkwinkels, e.d.	arbeidsvoorzieningsbeleid	<ul style="list-style-type: none"> - regionale en landelijke standaardrapporten - maatwerkrapportage t.b.v. arbeidsvoorziening - arbeidsmarktprognoses ROA - geautomatiseerd informatieprodukt
bedrijfsleven, overheden, e.d.	personeelsbeleid (wervingsbeleid)	<ul style="list-style-type: none"> - regionale en standaardrapporten - maatwerkrapportages voor sub-regios e.d. - geautomatiseerd informatieprodukt

Ook voor het bedrijfsleven kunnen de diverse regionale en landelijke standaardrapportages een nuttige informatiebron vormen over de regionale werkloosheid naar vakrichting, de concurrerende vraag op de arbeidsmarkt, de regionale mobiliteit van de schoolverlaters, e.d. Daarnaast zouden op verzoek van bedrijven bepaalde maatwerkrapportages kunnen worden samengesteld. Daarbij kan worden gedacht aan een rapportage over een bepaalde sub-regio, een verbij-

zondering van bijvoorbeeld de verschillende aspecten van de kwalitatieve aansluiting of de gevolgde cursussen in een bepaalde bedrijfstak, e.d.. Mogelijk kan ook voor deze gebruikersgroep een geautomatiseerd informatie-produkt worden ontwikkeld in aansluiting op het ARBVO-project Primaire en Gemeenschappelijke Informatievoorziening (PGI).

Schema III geeft een overzicht van de genoemde informatieprodukten voor de diverse gebruiksdoelen en gebruikersgroepen.

4.3. Onderzoekopzet

4.3.1. Aspecten van de onderzoekopzet

Alvorens de algehele onderzoekopzet zal worden besproken, zal in deze paragraaf eerst worden ingegaan op enkele aspecten van de onderzoekopzet, waarover bij voortzetting van het RUBS-project besluitvorming zal moeten plaatsvinden. Daarbij gaat het om de volgende punten:

- het meetmoment;
- de frequentie;
- herhalingsenquête;
- afbakening van de onderzoekpopulatie;
- het meetinstrument;
- aanvullende vragen;
- responsbewaking;
- al of niet verplichte deelname scholen.

Bij de keuze van het *meetmoment* geldt een aantal overwegingen. Enerzijds mag de periode tussen het moment waarop de leerlingen de school verlaten en het meetmoment niet te kort zijn, omdat anders het 'zoekproces' van de schoolverlaters op de arbeidsmarkt onvoldoende is uitgekristalliseerd. Het meetmoment in de maand oktober, dat van het CORO/LCAS-onderzoek wordt aangehouden, is vanuit dit oogpunt minder gelukkig. Anderzijds dient de periode tussen het moment van schoolverlaten en het meetmoment ook weer niet te lang te zijn, vanwege het tijdstip waarop de gegevens dan beschikbaar zullen komen voor studie- en beroepskeuzebeslissingen. Hierbij moet bovendien rekening worden gehouden met de gebruikelijke vertraging bij het beschikbaar komen van de onderzoekresultaten. Vanuit dit oogpunt zou het wenselijk zijn als de resultaten beschikbaar zouden zijn op het moment dat de studie- en beroepskeuzevoorlichtingsactiviteit in het daarop volgende schooljaar plaats-

vinden. Daarnaast is het van belang dat de schooladministratie niet in een piekperiode wordt belast met de activiteiten die voor RUBS moeten worden verricht⁶. Tenslotte is het gewenst rekening te houden met het beleidsvoornemen in het kader van de Jeugdwerkgarantiewet, om schoolverlaters die een half jaar na het beëindigen van hun opleiding niet op eigen kracht werk hebben gevonden, een arbeidsplaats aan te bieden. Dit laatste zou er voor pleiten de bestemming van de schoolverlaters op de arbeidsmarkt te meten voordat een dergelijke plaatsing heeft plaatsgevonden.

Op basis van bovenstaande overwegingen resulteren er twee opties voor het metingsmoment: de maanden januari of april in het volgende schooljaar. Bij een meting in januari zou het mogelijk moeten zijn om in augustus over de RUBS-uitkomsten te rapporteren, hetgeen de scholen in staat stelt om bij hun wervingsactiviteiten e.d. in het najaar er gebruik van te maken. Bij een meting in april is het wenselijk dat het dataverwerkingsproces met een maand wordt verkort, zodat de gegevens in oktober beschikbaar komen voor de diverse voorlichtingsactiviteiten die vanaf dat tijdstip plaatsvinden. Zoals opgemerkt, zou een meting in januari bovendien goed aansluiten op de voorgenomen Jeugdwerkgarantiewet voor schoolverlaters. Bij een meting in april is het echter ook heel goed mogelijk te traceren of een schoolverlater werkzaam is in het kader van de Jeugdwerkgarantiewet. Bij een meting in april zou ook kunnen worden overwogen bepaalde aspecten van de Jeugdwerkgarantiewet te evalueren op basis van de RUBS-enquête. Een meting in april zou tevens het voordeel hebben dat de eerste fase van het zoekproces op de arbeidsmarkt voor veel schoolverlaters zal zijn afgesloten (zie Meesters en Huson, 1990). Een dergelijk meetmoment is bovendien gangbaar in het buitenland (zie ook Van Laarhoven 1990) en biedt daarmee ook perspectieven voor eventuele toekomstige internationale vergelijkingen. Voor de schooladministraties brengt dit meetmoment geen problemen met zich mee, in de zin dat extra activiteiten moeten worden verricht ten tijde van een piekperiode in de werkzaamheden: Bij een enquêtering in april zullen de scholen reeds in de maand januari de adressen van de schoolverlaters moeten opleveren. Op basis van bovengenoemde overwegingen lijkt de maand april het meest geschikte meetmoment voor een eerste-bestemmingsenquête.

Het RUBS-onderzoek beoogt de eerste bestemming van schoolverlaters periodiek

---

6. In paragraaf 4.4.2. zal overigens worden voorgesteld deze belasting tot een minimum te beperken, door de verzending e.d. niet vanuit de scholen te doen plaatsvinden.

te peilen. Dit betekent dat met enige regelmaat een nieuw cohort schoolverlaters moet worden geënquêteerd. Naast de noodzaak de gegevens over de schoolverlaters telkens te actualiseren, is een dergelijke periodieke meting ook van belang voor het in beeld kunnen brengen van eventuele ontwikkelingstrends. De vraag doet zich hierbij voor met welke *frequentie* de meting dient plaats te vinden. Daarbij gaat het in feite om de keuze tussen een jaarlijkse of een tweejaarlijkse meting. Het grote voordeel van een jaarlijkse meting is dat men telkens over de meest recente informatie beschikt. Bovendien is in dat geval de organisatorische continuïteit het gemakkelijkst te waarborgen en is er sprake van een meer gelijkmatige belasting van de onderzoekcapaciteit. Tevens zal een jaarlijkse meting de koppelbaarheid van de uitkomsten aan het huidige basismateriaal voor de landelijke arbeidsmarktprognoses, de Enquête Beroepsbevolking van het CBS, waarschijnlijk vergemakkelijken. Tenslotte heeft jaarlijkse enquêtering bij de in paragraaf 4.3.2. voorgestelde onderzoekopzet het voordeel dat de frequentie waarmee individuele scholen gerapporteerd kunnen worden over de bestemming van hun schoolverlaters niet te laag komt te liggen. Daar staat echter tegenover dat een tweejaarlijkse enquêtering lagere kosten met zich mee zal brengen, met name wanneer de bij het RUBS-project ingeschakelde projectmedewerkers in het tussenliggende jaar voor andere activiteiten kunnen worden ingezet. Omdat vooralsnog onduidelijk is hoe groot de verschuivingen in de bestemming van schoolverlaters van jaar tot jaar zullen zijn, gaat de voorkeur uit naar een jaarlijkse meting. Na enkele jaren zou dan kunnen worden nagegaan of een tweejaarlijkse meting mogelijk is.

Dit laatste zou het mogelijk maken binnen de bestaande organisatiestructuur na een aantal jaren de eerste bestemmingsenquête van de schoolverlaters aan te vullen met een of meerdere *herhalingsenquêtes*. Drie à vier jaar na het moment van schoolverlaten zou daarbij een geschikt moment zijn voor een tweede meting. Een dergelijke 'follow-up' meting maakt ook onderdeel uit van veel schoolverlatersonderzoek in binnen- en buitenland. Temeer daar de SMVO-schoolverlatersenquête van het CBS recent is beëindigd, zou een dergelijke vervolgmeting in een belangrijke lacune in de kennis over de loopbaanpatronen van schoolverlaters in ons land kunnen voorzien. Van Laarhoven (1990, p. 30) laat zien hoe de cohortstructuur van het RUBS-project er uit zou kunnen gaan zien bij de inpassing van een follow-up enquête in het RUBS-project.

De inbouw van een herhalingsenquête in het RUBS-project impliceert dat de adressenbestanden van de schoolverlaters na de eerste meting moeten worden

bewaard. Er moet dan voldaan worden aan de in de Wet Persoonsregistratie gestelde bepalingen ten aanzien van het aanhouden van een dergelijk adressenbestand. Het is in dit kader noodzakelijk dat er sprake is van een instantie die als 'houder' van het bestand optreedt. Het ligt voor de hand dit houderschap te centraliseren en onder te brengen bij een centraal beheerorgaan van het RUBS-project. In paragraaf 4.4. zal op het laatste verder worden ingegaan.

Bij de *afbakening van de onderzoekpopulatie* zal, zoals in paragraaf 2.3. reeds werd aangegeven, om onderzoektechnische redenen uitgegaan moeten worden van een ruime definitie van het begrip schoolverlater. Bovendien is het vanwege de grote beleidsrelevantie van de 'drop-out' problematiek wenselijk naast de gediplomeerde schoolverlaters ook de ongediplomeerde schoolverlaters in het onderzoek te betrekken.

Ook doet zich de vraag voor in hoeverre de RUBS-enquête zich tot bepaalde schooltypen zou moeten beperken. Omdat het RUBS-project is gericht op de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt heeft het beroepsonderwijs waarschijnlijk de hoogste prioriteit. De uitstroom van het algemeen voortgezet onderwijs naar de arbeidsmarkt is echter niet onaanzienlijk en er kunnen bij dit onderwijstype voor zowel drop-outs als gediplomeerde schoolverlaters grote aansluitingsproblemen op de arbeidsmarkt optreden. Daarom lijkt het ons toch wenselijk ook deze schooltypen in het onderzoek te betrekken.

Onder andere vanuit de begeleidingscommissie is de suggestie gedaan ook de 'schoolverlaters' van het leerlingwezen in het kader van het RUBS-project te enquêteren, omdat het leerlingwezen een belangrijke schakel vormt in de initiële beroepsopleiding van jongeren. De vraag doet zich hierbij echter voor in hoeverre het in beeld krijgen van de arbeidsmarktbestemming van de 'schoolverlaters' van het leerlingwezen niet sterk in het verlengde ligt van de omvangrijke dataverzamelingsactiviteiten vanuit de Regionale Organen voor het Leerlingwezen. Desalniettemin is het raadzaam een eventueel onderzoek naar de bestemming van de 'schoolverlaters' van het leerlingwezen inhoudelijk af te stemmen op de RUBS-enquête, zodat de uitkomsten vergelijkbaar zijn met en gekoppeld kunnen worden aan de RUBS-uitkomsten.

Overwogen zou kunnen worden het Hoger Onderwijs buiten de onderzoekpopulatie te houden. Dit geldt met name voor het Wetenschappelijk Onderwijs. Hiervoor is een aantal argumenten aan te voeren. In de eerste plaats zijn verschil-

lende instellingen voor Hoger Onderwijs reeds betrokken bij grootschalig onderzoek naar de bestemming van de afgestudeerden. De onderzoeken van het NILI, KIVI en NIRIA zijn hiervan de meest in het oog springende voorbeelden (zie ook Van Dam, De Grip en Heijke, 1988 en 1990 en Van Dam en Mortier, 1990). In de tweede plaats is met name bij het Wetenschappelijk Onderwijs het aantal instellingen dusdanig klein dat een regionalisering van de onderzoekresultaten meestal neer zal komen op het publiceren van de gegevens van een individuele instelling. In de derde plaats is het aantal afstudeerrichtingen, vooral in het Wetenschappelijk Onderwijs, dusdanig groot dat het opnemen van dit onderwijs in het RUBS-project de onderzoekorganisatie onevenredig zwaar zal belasten. Tenslotte pleit het feit dat er een grote spreiding is in het tijdstip van afstuderen voor een aparte benadering van de afgestudeerden van met name het Wetenschappelijk Onderwijs. Vanzelfsprekend is het daarbij van groot belang dat de resultaten van het onderzoek onder afgestudeerden uit het Hoger Onderwijs vergelijkbaar zijn met en koppelbaar zijn aan de uitkomsten van de RUBS-enquête. Dit noodzaakt tot een gecoördineerde aanpak. De door het ROA ontwikkelde 'arbeidsmarktscanner' (Van Dam, Heijke en Ramaekers, 1989) zou hiervoor een geschikt meetinstrument kunnen zijn.

Vanwege de aard en de omvang van de gevraagde informatie en de positieve ervaringen die hiermee zijn opgedaan in het RUBS-pilotproject, lijkt de keuze van een schriftelijke enquête op het huisadres terecht als meetinstrument te zijn gekozen. Temeer daar een dergelijk meetinstrument relatief goedkoop is ten opzichte van een mondelinge enquêtering op het huisadres en een telefonische enquête mogelijk tot een lagere respons zal leiden (zie ook Van Laarhoven, 1990).

Vanuit het besef dat een grootschalige RUBS-meting tot een belangrijke concentratie van het schoolverlatersonderzoek in ons land zal leiden, is het gewenst om naast het beperkte aantal vragen dat standaard deel uit maakt van de vragenlijst, uitdrukkelijk mogelijkheden te creeëren voor het stellen van *aanvullende vragen*. Vanuit verschillende potentiële gebruikersgroepen is gewezen op het belang van deze mogelijkheid. Daarbij kan worden gedacht aan zowel vragen die niet bij iedere meting aan alle geënquêteerden worden gesteld, als vragen die alleen aan de schoolverlaters van een bepaalde school of opleidingstype, of in een bepaalde regio worden gesteld.

Responsbewaking vormt een cruciaal aandachtspunt bij een onderzoekproject

als de RUBS-enquête. Zoals in hoofdstuk 2 werd beschreven, kunnen de huidige vorm en inhoud van de vragenlijst in dit opzicht positief worden beoordeeld. Ook blijkt het schriftelijk rappel een belangrijke rol te hebben gespeeld bij het behalen van een bevredigend responspercentage. Onduidelijk is in hoeverre het feit dat de vragenlijsten door de school zijn verstuurd de respons in positieve zin heeft beïnvloed. In overeenstemming met de verwachtingen, is de respons onder de ongediplomeerde schoolverlaters wel problematisch. Overwogen zou kunnen worden of er bij deze groep ook een telefonische rappelling moet plaatsvinden.

Van groot belang is natuurlijk ook in hoeverre er sprake is van een selectieve non-respons. De ervaringen van het pilotproject wijzen inderdaad in de richting van enige selectiviteit. De enquête-uitkomsten leveren met name een onderschatting op van het percentage werkloze ongediplomeerde schoolverlaters en een overschatting van het percentage ongediplomeerde schoolverlaters dat aan een vervolgopleiding is begonnen. (zie Waslander en Van Laarhoven 1990). Bij een voortzetting van het RUBS-project dient derhalve uitdrukkelijk de mogelijkheid voor een herweging van de onderzoekresultaten te worden gecreëerd. Dit vereist ook een telefonisch non-respons onderzoek van enige omvang, op basis waarvan een dergelijke herweging kan plaatsvinden.

Zowel vanuit organisatorisch oogpunt (steekproeftrekking e.d.), als vanuit het oogpunt van representativiteit is het van belang dat zoveel mogelijk scholen bereid zijn in het RUBS-project te participeren. Men kan zich afvragen in hoeverre het wenselijk is om de *deelname* aan het RUBS-schoolverlaters-onderzoek *voor scholen verplicht te stellen*. Een dergelijke verplichtstelling lijkt in eerste instantie enigszins in strijd met het voornemen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen om individuele scholen grotere beleidsvrijheden te geven. Aan de andere kant zou men, zoals reeds eerder werd opgemerkt, kunnen stellen dat juist het vergroten van de beleidsvrijheid van individuele scholen, het gewenst maakt dat scholen ook informatie verschaffen over de kwaliteit van het gegeven onderwijs door bijvoorbeeld in een jaarverslag hierover verantwoording af te leggen. De uitkomsten van de RUBS-enquête zouden daar een onderdeel van kunnen vormen. Ook zou overwogen kunnen worden bepaalde 'incentives' voor de scholen te creëren voor de deelname aan RUBS. Daarbij kan onder andere worden gedacht aan de eis dat verzoeken om capaciteitsuitbreiding of het opzetten van nieuwe vakrichtingen onderbouwd worden met een 'arbeidsmarktplaatje' dat mede gebaseerd is op uitkomsten van de RUBS-enquête.

4.3.2. De algehele onderzoekopzet

Vanzelfsprekend moet de toekomstige onderzoekopzet zo goed mogelijk worden afgestemd op de in de vorige paragraaf geschetste mogelijke gebruiksdoelen van de RUBS-schoolverlatersenquête. Daarnaast zullen ook de ervaringen die het afgelopen jaar zijn opgedaan met het RUBS-pilotproject en de kosten die verbonden zijn aan het schoolverlatersonderzoek, een belangrijke leidraad vormen voor beslissingen ten aanzien van de toekomstige onderzoekopzet.

Vanuit het RUBS-pilotproject is een drietal alternatieven naar voren gekomen voor de algehele opzet van het schoolverlatersonderzoek. Het gaat daarbij om de volgende alternatieven:

1. Een landelijke steekproef onder de schoolverlaters.
2. Een integrale enquêtering van de schoolverlaters.
3. Een roterend panel van scholen waarbij, van de in een bepaald jaar in het onderzoek opgenomen scholen, alle schoolverlaters worden geënquêteerd.

Landelijke steekproef

Het RION bepleit in zijn voorstel voor een toekomstige onderzoekopzet van RUBS, het eerstgenoemde alternatief. Uitgaande van een totale populatie van jaarlijks ruim 400.000 schoolverlaters (in ruime zin) zou, op basis van de 'lijsten van scholen' of de 'integrale leerlingentelling' van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, een steekproef kunnen worden getrokken uit de totale schoolverlaterspopulatie. Het RION denkt daarbij aan een steekproef van circa 60.000 gediplomeerde en 36.000 ongediplomeerde schoolverlaters. Bij een respons van ongeveer 65% resulteren dan analysebestanden van circa 40.000 gediplomeerden en 24.000 voortijdige schoolverlaters (Van Laarhoven, 1990).

Een dergelijke enquêtering maakt het mogelijk voor ongeveer 500 deelpopulaties gediplomeerde en 300 deelpopulaties ongediplomeerde schoolverlaters, met enige nauwkeurigheid uitspraken te doen over de bestemming van schoolverlaters op het niveau van globale categorieën als vervolgonderwijs, werk op of onder het opleidingsniveau, werk in aansluitende of niet aansluitende sectoren, werkloosheid, e.d. Ten aanzien van de gediplomeerde schoolverlaters is het bij deze enquête-omvang mogelijk op provinciaal niveau circa 50 opleidings-

categorieën te onderscheiden⁷. Op landelijk niveau is het evenwel mogelijk de uitkomsten te differentiëren naar een groter aantal opleidingstypen c.q. vakrichtingen. Op RBA-niveau is het daarentegen bij een dergelijke steekproefomvang slechts mogelijk om hooguit 20 opleidingscategorieën te onderscheiden.

Integrale enquêtering

Een tweede alternatief is het integraal benaderen van de totale populatie van ruim 400.000 schoolverlaters. Een dergelijke aanpak impliceert een enquêtering die het vier- tot vijfvoudige bedraagt van de enquête-omvang bij het eerste alternatief. Een integrale enquêtering maakt het mogelijk in verregaande mate te differentiëren naar zowel regio als opleidingstype, c.q. vakrichting. In principe zou het daarbij mogelijk zijn de uitkomsten te presenteren op het niveau van bijvoorbeeld de ruim 540 opleidingen c.q. vakrichtingen die het afgelopen jaar binnen het RUBS-pilotproject zijn onderscheiden. Ook op RBA-niveau zou een dergelijke verregaande differentiatie in principe mogelijk zijn. Daarbij doet zich echter wel het probleem voor dat in dat geval de uitkomsten nogal eens betrekking zullen hebben op een individuele school, hetgeen publicatie van de uitkomsten mogelijk bezwaarlijk kan maken.

Roterend panel van scholen

Het derde alternatief is min of meer een tussenvorm van de eerste twee alternatieven. Er wordt in dit geval niet, zoals bij het eerstgenoemde alternatief, een steekproef getrokken uit de totale populatie schoolverlaters, maar een steekproef uit de diverse (afdelingen van) scholen. Van de scholen die in een bepaald jaar in de RUBS-enquête zijn vertegenwoordigd zullen dan alle schoolverlaters worden geënquêteerd.

Een dergelijke 'clustering' bij de steekproeftrekking impliceert dat bij een gegeven omvang van de enquête, de nauwkeurigheid van de steekproefuitkomsten geringer is. De grootte van dit zogenaamde 'designeffect' is afhankelijk van de mate waarin de bestemming van de schoolverlaters in een bepaalde opleidingsrichting uiteenloopt tussen verschillende scholen. (zie ook Van Laarhoven,

---

7. Hierbij wordt er van uitgegaan dat een aantal opleiding en regio combinaties niet voorkomen.

1990). Op voorhand is hierover geen uitspraak te doen. Wel kan worden vastgesteld dat bij een dergelijke aanpak een grotere steekproefomvang is vereist dan bij het eerstgenoemde alternatief. Dit geldt des te meer daar wordt voorgesteld een verregaande differentiatie naar opleidingstype en regio mogelijk te maken. Daar een verregaande differentiatie naar opleiding vooral van belang is voor het beroepsonderwijs, wordt voorgesteld ten aanzien van het beroepsonderwijs een relatief grotere steekproef te trekken dan bij het algemeen voorgezet onderwijs.

Concreet zou dit kunnen betekenen dat in het beroepsonderwijs jaarlijks bij circa 50% van de (afdelingen van) scholen alle schoolverlaters van die scholen worden geënquêteerd. Daarentegen zouden in het AVO, waarvoor een verregaande differentiatie minder noodzakelijk is⁸, bij slechts 25% van de scholen de schoolverlaters worden geënquêteerd. Bij een roterend panelonderzoek betekent dit dat de instellingen voor beroepsonderwijs gemiddeld eenmaal in de twee jaar en de AVO-scholen gemiddeld om de vier jaar in het onderzoek worden betrokken. Een dergelijke opzet impliceert een jaarlijkse steekproefomvang van in totaal circa 110.000 - 150.000 gediplomeerde en circa 40.000 - 60.000 ongediplomeerde schoolverlaters. Tabel 5 geeft een overzicht van de samenstelling van de te benaderen populatie.

Deze aanpak maakt het mogelijk binnen het beroepsonderwijs in verregaande mate te differentiëren naar vakrichting. Daarbij is een zinvolle differentiatie naar opleidingstype op RBA-niveau mogelijk. Met name bij het MBO zal een verbijzondering naar RBA-regio nogal eens op problemen stuiten. De enquêteopzet zal dan in een aantal regio's alsnog neerkomen op een integrale benadering van de schoolverlaters van de desbetreffende opleidingstypen. Mede hierdoor zal de steekproefomvang bij een dergelijke opzet waarschijnlijk in de buurt komen te liggen van de bovengenoemde bovengrens van circa 200.000 schoolverlaters. Bij de ongediplomeerde schoolverlaters zal de verbijzondering naar vakrichting ook minder ver kunnen gaan dan bij de gediplomeerden. Daar de ongediplomeerden per definitie toch geen diploma van een bepaalde vakrichting hebben behaald, is het waarschijnlijk ook terecht om deze groep niet veel verder te verbijzonderen naar het opleidingstype waaruit ze zonder diploma zijn vertrokken.

---

8. Eventueel zou men bij de AVO-schoolverlaters kunnen differentiëren naar de aard van het gevolgde vakkenpakket.

Tabel 5. Globale samenstelling van de steekproef (Uitgaande van een 50%-steekproef van het beroepsonderwijs en een 25%-steekproef van het AVO)*

	Gediplomeerden	Ongediplomeerden
Beroepsonderwijs	72.900	27.900
waarvan LBO	41.700	9.900
MBO	31.200	18.000
AVO	35.800	8.700
waarvan MAVO	18.800	3.800
HAVO	8.700	2.900
VWO	8.300	1.200
HAVO/VWO		900
Totaal	108.700	36.600

Bron: CBS, Onderwijsmatrix 1986

* Vanwege het dalende aantal schoolverlaters zullen deze aantallen in de nabije toekomst circa 15% lager liggen.

Aan elk van de drie hier gepresenteerde alternatieven kleven voor- en nadelen. Het RION wijst op een drietal voordelen van het eerstgenoemde alternatief, een landelijke steekproef onder de totale groep schoolverlaters (Van Laarhoven, 1990):

- bij een dergelijke onderzoekopzet kan met een relatief eenvoudige organisatiestructuur worden volstaan. Op een centraal onderzoekpunt kan een steekproefkader van schoolverlatersadressen worden opgebouwd en kan de dataverzameling en -verwerking plaatsvinden;
- er hoeft slechts in geringe mate een beroep te worden gedaan op de administratie van de scholen. Er kan worden volstaan met het doorgeven van de adressen van schoolverlaters;
- de totale kosten zijn aanmerkelijk lager dan bij de beide andere alternatieven. Het RION komt op basis van een globale schatting uit op een bedrag van circa 1 miljoen tot 1,3 miljoen gulden per jaar (Van Laarhoven, 1990). Daarbij is overigens geen rekening gehouden met de kosten van het rapporteren aan de verschillende gebruikersgroepen. Wanneer men deze kosten wel in de begroting opneemt kunnen de kosten globaal worden geschat op 2 miljoen gulden per jaar.

Aan dit alternatief kleven echter ook belangrijke nadelen. Zo is het bij een dergelijke enquête-omvang slechts in beperkte mate mogelijk op regionaal

niveau te differentiëren naar opleidingstype. Op provinciaal niveau kunnen, zoals eerder is opgemerkt, slechts circa 50 opleidingscategorieën worden onderscheiden. Bovendien is het op RBA-niveau nauwelijks mogelijk op zinvolle wijze naar opleidingstype te differentiëren. Voor het opleidings- en beroepskeuzevoorlichtingssysteem I-See! betekent dit dat weliswaar op landelijk niveau een verregaande verbijzondering naar opleidingstype c.q. vakrichting mogelijk is, maar op provinciaal niveau slechts een even groot aantal opleidingscategorieën kan worden onderscheiden als momenteel op landelijk niveau binnen de arbeidsmarktmodule van I-See! het geval is. Een aantal van 50 opleidingscategorieën wordt binnen I-See! als een te hoog agregatieniveau ervaren.

Een ander belangrijk nadeel van dit alternatief is dat er geen resultaten beschikbaar komen op het niveau van de individuele school, omdat er geen 'steekproefclustering' heeft plaatsgevonden. Dit betekent dat RUBS vrijwel niet meer tegemoet kan komen aan de in paragraaf 4.2. geschetste gebruiksdoelen van het schoolmanagement. Weliswaar zullen de scholen dan nog wel informatie kunnen krijgen over hun schooltype op provinciaal niveau en de verschillende vakrichtingen op landelijk niveau, maar het is niet mogelijk een beeld te schetsen van de bestemming van de schoolverlaters van de verschillende afdelingen binnen de eigen school.

Bij de geconsulteerde beleidsinstanties op nationaal en regionaal niveau werd nogal eens de voorkeur uitgesproken voor het enquêteren van de totale groep schoolverlaters. Een dergelijke integrale benadering heeft vanzelfsprekend als voordeel dat een nauwkeurig beeld kan worden verkregen van de bestemming van de schoolverlaters. Zoals eerder werd opgemerkt is het dan in principe mogelijk te verbijzonderen naar ruim 500 opleidingen c.q. vakrichtingen. Daarbij bestaat de mogelijkheid de data regionaal te verbijzonderen tot op RBA-niveau.

Een belangrijk voordeel ten opzichte van het eerstgenoemde alternatief is dat bij een integrale enquête de RUBS-uitkomsten ook een informatie-instrument vormen voor het schoolmanagement. Daarbij gaat het zowel om de resultaten van de eigen school, als om de mogelijkheid de verschillende scores van de diverse afdelingen binnen de school te vergelijken met de regionale of landelijke uitkomsten voor deze vakrichtingen.

Tegenover bovengenoemde voordelen van een integrale aanpak staan als nadelen

een overbelasting van het onderzoekveld en de aanzienlijk hogere kosten. Het RION wijst op het eerste nadeel. Gesteld wordt dat een integrale benadering van de schoolverlaterspopulatie een overbelasting van het onderzoekveld (scholen en schoolverlaters) met zich meebrengt, hetgeen kan leiden tot 'veldbederf' ten koste van ander onderzoek en mogelijk tot continuïteitsproblemen bij RUBS zelf. (Van Laarhoven, 1990). Hier staat echter tegenover dat RUBS zelf in een majeure onderzoekbehoefte voorziet, waardoor een lappendeken van onderling onvergelykbare schoolverlatersonderzoeken wordt voorkomen⁹.

Vanzelfsprekend is een integrale enquêtering het duurste alternatief. De hogere kosten zullen moeten worden afgewogen tegen de waarde die wordt toegekend aan de informatie die een integrale benadering toevoegt aan de informatie die de beide andere alternatieven opleveren. Ten opzichte van het eerstgenoemde alternatief, een steekproef van de schoolverlaterspopulatie, is er, zoals hierboven is uiteengezet, inderdaad sprake van belangrijke extra informatie. Enerzijds wordt een verregaande verfijning van de resultaten naar de verschillende vakrichtingen en regio's mogelijk. Anderzijds wordt het mogelijk aan de scholen te rapporteren over de bestemming e.d. van de eigen schoolverlaters.

Ten opzichte van een roterend panel onder scholen heeft een integrale benadering als belangrijkste voordeel dat *ieder jaar* een beeld wordt verkregen van de bestemming van de schoolverlaters *van iedere school*. De integrale benadering en het roterende panel verschillen niet of nauwelijks ten aanzien van de mogelijkheid te verbijzonderen naar vakrichting en regio. Een integrale enquêtering heeft echter als voordeel dat de schooladministratie de aanlevering van de adressen van de schoolverlaters eerder als een reguliere activiteit beschouwt. Met name ten aanzien van de voortijdige schoolverlaters zou het een groot voordeel zijn wanneer scholen administratief op een dergelijke dataverzameling zijn ingesteld. Een roterend panel vormt daarentegen een efficiënte aanpak wanneer het er alleen om gaat om in verregaande mate naar vakrichting en regio te kunnen verbijzonderen¹⁰. Bij het voorgestelde steekproefpercentage van 50% van het beroepsonderwijs, betekent een dergelijke

---

9. Zoals reeds eerder werd opgemerkt, is het daarbij wel gewenst dat onderzoek vanuit andere onderzoeksvragen dan die van RUBS, door middel van aanvullende vragen in principe kan aanhaken bij de RUBS-enquête.

10. Door de veel grotere steekproefomvang brengt een panel van scholen natuurlijk wel aanzienlijk meer kosten met zich mee dan het alternatief van de steekproef onder schoolverlaters.

aanpak echter dat een individuele school niet ieder jaar een beeld krijgt van de bestemming van de eigen schoolverlaters, maar slechts éénmaal in de twee jaar. Voor de AVO scholen zou dit bij het voorgestelde steekproefpercentage van 25% slechts één maal in de vier jaar mogelijk zijn. Daar staat tegenover dat men voor de tussenliggende jaren wel een beeld krijgt van eventuele regionale of landelijke verschuivingen in de bestemming van schoolverlaters e.d., verbijzonderd naar de vakrichtingen zoals die ook binnen de eigen instelling voorkomen.

In vergelijking met de integrale enquêtering brengt een roterend panel van scholen wel enige complicaties met zich mee ten aanzien van de steekproef-trekking, mede als gevolg van de noodzaak de genoemde 'design-effecten' te voorkomen. Bovendien is het mogelijk dat binnen een school bepaalde vakrichtingen om steekproeftechnische redenen in andere jaren aan RUBS zullen moeten mee doen dan andere afdelingen. Van het door het RION genoemde probleem dat scholen erg lang moeten wachten voordat ze in een bepaald jaar weer in het onderzoek participeren (Van Laarhoven, 1990, p. 26/27), is ons inziens geen sprake wanneer de scholen met een frequentie van éénmaal in de twee jaar (beroepsonderwijs) of éénmaal in de vier jaar (AVO) in het onderzoek participeren.

Naast de geringere kosten heeft een roterend panel van scholen als voordeel ten opzichte van een integrale enquêtering dat het bovengenoemde 'veldbederf' enigszins geringer zal zijn. Desalniettemin zal ook bij dit alternatief de bereidheid van scholen om deel te nemen aan andere onderzoeken met betrekking tot de aansluitingsproblematiek tussen onderwijs en arbeidsmarkt waarschijnlijk afnemen. Daar staat echter tegenover dat de RUBS-enquête juist bedoeld is om enige uniformering aan te brengen in de lappendeken van ad hoc onderzoeken op dit terrein, die het onmogelijk maakt de resultaten onderling te vergelijken en de aansluitingsproblematiek bij schoolverlaters op continue basis te monitoren. Veel beter is het ons inziens om verschillende andere al of niet verwante vraagstellingen, die men aan schoolverlaters zou willen voorleggen, op ad hoc basis aan de vragenlijst toe te voegen. Een dergelijke aanpak wordt meestal aangeduid als 'piggy-backing'. Dergelijke aanvullende vragen zullen doorgaans betrekking hebben op slechts een beperkt deel van de totale schoolverlaterspopulatie. Daarbij kan men denken aan aanvullende vragen voor de schoolverlaters van een bepaalde school, van een bepaald schooltype, of in een bepaalde regio.

De hierboven naar voren gebrachte argumenten pro en contra de drie voorgestelde alternatieven tegen elkaar afwegend, bepleiten wij een keuze voor een roterend panel onder scholen of een integrale enquêtering van de schoolverlators. Het belangrijkste argument is dat alleen deze twee onderzoekopzetten het mogelijk maken om de RUBS-uitkomsten in verregaande mate te verbijzonderen naar zowel de verschillende vakrichtingen als regio's. Voor alle vier in paragraaf 4.2. genoemde gebruiksdoelen is een dergelijke desaggregatie van de uitkomsten van groot belang. In de tweede plaats is het alleen bij deze twee onderzoekopzetten mogelijk te rapporteren aan het schoolmanagement over de schoolverlators van de eigen instelling.

De integrale aanpak heeft daarbij het voordeel dat iedere school jaarlijks inzicht krijgt in de bestemming van de schoolverlators, terwijl dit bij een roterend panel onder scholen slechts eenmaal in de twee of vier jaar het geval is. Deze meerwaarde van een integrale enquêtering moet worden afgewogen tegen de extra kosten die een integrale meting met zich meebrengt en het mogelijk grotere veldbederf. Daar staat tegenover dat de steekproeftrekking bij een roterend panel van scholen complicaties met zich mee kan brengen, die er toe kunnen leiden dat, met name bij het MBO, de aanpak voor nogal wat richtingen toch zou opschuiven in de richting van een integrale benadering van de schoolverlators. Daarbij moet worden bedacht dat de hier gegeven concrete invulling van de onderzoekvariant van een roterend panel slechts een voorbeeldfunctie heeft. In principe kan voor ieder schooltype (AVO, LBO, en MBO) afzonderlijk worden bepaald of het onderzoek het karakter moet krijgen van een roterend panel onder scholen of dat gekozen wordt voor een integrale benadering van de schoolverlators.

4.4. Mogelijke organisatie- en financieringsstructuur

4.4.1. Afbakening van activiteiten

De organisatiestructuur van het RUBS-pilotproject kenmerkte zich, zoals in hoofdstuk 2 reeds werd uiteengezet, door een grote autonomie van de participerende COA's. Deze autonomie betrof zowel het al of niet participeren in het RUBS-project, als de keuze van de schooltypen die in de eigen regio werden geënquêteerd, de opdrachtverlening voor de data-invoer en -verwerking, het drukken van de vragenlijsten, de wijze van rapporteren, etcetera. Een dergelijke decentrale aanpak maakt een representatieve enquêtering onmogelijk

en is ten aanzien van de uitvoering inefficiënt. De verantwoordelijkheid met betrekking tot de opzet en de invulling van de jaarlijkse steekproef, i.c. de samenstelling van het panel van scholen, dient derhalve centraal op nationaal niveau te worden gesitueerd.

De volgende activiteiten zullen daarbij om onderzoektechnische of -organisatorische redenen op het centrale niveau moeten plaatsvinden:

- vaststellen samenstelling panel en jaarlijkse steekproeftrekking;
- vaststellen inhoud landelijke vragenlijst;
- het drukken van de vragenlijsten;
- coördinatie uitvoering enquête;
- algehele kwaliteitsbewaking;
- contractuele aspecten ten aanzien van regionale uitvoering en participatie scholen;
- scholing en advisering ten behoeve van regionale uitvoering;
- ontwikkelen en vaststellen classificatiesystemen;
- data-invoer en -bewerking;
- verwerken non-respons onderzoek;
- eventueel herwegen uitkomsten bij disproportionele stratificatie steekproef en op basis van uitkomsten van non-responsanalyse;
- ontwikkelen databases en databasebeheer;
- opleveren standaardtabellen ten behoeve van school- en regionale rapportage;
- landelijke rapportages en voorlichting;
- produktontwikkeling;
- projectevaluatie.

Het betreft hier overigens vrijwel allemaal activiteiten die ook in het RUBS pilotproject niet door individuele COA's zelf zijn verricht, en de meeste COA's ook niet zelf op zich zouden willen nemen.

Daarentegen is het waarschijnlijk efficiënt om de verschillende activiteiten ten aanzien van de regionale uitvoering en organisatie van de enquêtering op regionaal niveau te situeren. De huidige COA's c.q. de toekomstige Regionale Dienstverlenende Centra (RDC's) lijken daarbij de aangewezen instanties. Daarbij geldt als voorwaarde dat alle COA's c.q. RDC's in het RUBS-project participeren.

Overwogen zou kunnen worden dat de uitvoerende taken geheel voor rekening komen van de participerende scholen. Een dergelijke aanpak heeft echter

belangrijke nadelen. In de eerste plaats zou hierdoor de objectiviteit van de RUBS-enquête in twijfel kunnen worden getrokken. In de tweede plaats betekent een dergelijke aanpak dat er een kwaliteitsverlies bij de dataverzameling kan optreden. In de derde plaats brengt deze aanpak een aanzienlijke belasting van de schooladministratie met zich mee. Het laatste leidde er in het pilotproject onder andere toe dat scholen zich niet konden houden aan de geplande tijdstippen van verzending, hetgeen ongewenste vertragingen met zich mee bracht. Tenslotte brengt een dergelijke verregaande decentralisering van de dataverzameling naar alle waarschijnlijkheid nogal wat organisatorische problemen met zich mee ten aanzien van de totstandkoming van de landelijke databank.

In aansluiting op de taakstelling van de huidige COA's c.q. de toekomstige RDC's ligt het voor de hand ook de *regionale informatie-verstrekking* aan de verschillende doelgroepen vanuit de verschillende regio's te doen plaatsvinden.

Op regionaal niveau zullen derhalve de volgende activiteiten moeten worden verricht:

- onderhouden contacten met scholen ten behoeve van de opbouw van een adressenbestand van schoolverlaters;
- verzenden vragenlijsten en schriftelijke rappellerings;
- informatieverstrekking aan scholen en bespreking RUBS-uitkomsten met het schoolmanagement;
- informatieverstrekking aan andere doelgroepen binnen de regio;
- produktontwikkeling mede op basis van het opnemen van aanvullende vragen in de (regionale) RUBS-enquête.

Bij de vaststelling van de activiteiten op regionaal niveau, die door de COA's of RDC's zouden moeten worden verzorgd, moet worden gekeken naar enerzijds de afbakening van de werkzaamheden die op centraal niveau plaatsvinden en anderzijds de afbakening van de werkzaamheden die door de scholen zelf zouden kunnen worden verricht.

De taakafbakening tussen de COA's/RDC's en de scholen gaat met name om de vraag of de vragenlijsten door de schooladministraties of door de COA's/RDC's moeten worden verstuurd. Daarbij gaat het om zowel de eerste verzending van de enquêteformulieren als de rappellerings. Het afgelopen jaar heeft de verzending van de enquêtes vanuit de scholen plaatsgevonden. Deze aanpak impliceerde doorgaans dat de scholen de verzendkosten voor hun rekening namen.

Nadeel van deze aanpak is dat, zoals hierboven reeds werd opgemerkt, er waarschijnlijk een kwaliteitsverlies bij de dataverzameling optreedt. Omdat deze aanpak aanleiding gaf tot aanzienlijke communicatiestromen tussen COA's en scholen, en ook nogal wat coördinerende activiteiten van de COA's met zich meebracht, moet worden overwogen het verzenden van de enquête en de rappellering in de toekomst door de COA's/RDC's te laten verzorgen.

In principe zou de rappellering ook op centraal niveau kunnen plaatsvinden. Uitvoering hiervan door de COA's/RDC's heeft als voordeel dat het regionale adressenbestand alleen hoeft te worden uitgewisseld tussen de scholen en de desbetreffende COA/RDC.

We zullen nu ingaan op de afbakening van de werkzaamheden van de COA's/RDC's met de activiteiten op centraal niveau. Hierbij doet zich een aantal grensgevallen voor van activiteiten waarvan niet a priori om onderzoektechnische of -organisatorische redenen gesteld kan worden dat deze zonder meer op centraal niveau dienen plaats te vinden. Het gaat daarbij om de volgende activiteiten:

- schriftelijke rappellering;
- non-respons onderzoek;
- standaardrapportage aan scholen;
- regionale standaardrapportage.

Op het eerste punt is hierboven reeds ingegaan. Voorgesteld wordt de schriftelijke rappellering te laten verzorgen door de COA's/RDC's. Zoals in hoofdstuk 2 werd opgemerkt hebben de meeste COA's in het kader van het RUBS-pilotproject op relatief bescheiden schaal een telefonisch non-respons onderzoek uitgevoerd op basis van een kernvragenlijst. Een dergelijk non-respons onderzoek is essentieel om zekerheid te krijgen over de representativiteit van de uitkomsten van het onderzoek. Indien degenen die zorg dragen voor de regionale uitvoering van de RUBS-enquête goed geïnstrueerd worden over de wijze van uitvoering van het non-respons onderzoek, lijkt het verantwoord ook op dit punt de dataverzameling te decentraliseren.

In het RUBS-pilotproject verzorgden de COA's ook de standaardrapportages aan de scholen. Zoals in hoofdstuk 2 werd uiteengezet, werd daarbij volstaan met het weergeven van de standaardteksten, waarin de bedoeling van de verschillende tabellen en grafieken werd toegelicht. Door het grote aantal scholen en vakrichtingen/sectoren binnen de instellingen waarvoor een standaardrapportage moet worden opgesteld, is een dergelijke aanpak ook het meest effi-

ciënt. Het ligt dan wel voor de hand de standaardteksten op centraal niveau toe te voegen aan de standaardtabellen. Deze aanpak heeft bovendien als voordeel dat de regionale en landelijke gegevens, waarmee een school de uitkomsten van de eigen instelling kan vergelijken, direct op centraal niveau in de meeste standaardrapportages zijn opgenomen.

In het RUBS-pilotproject verzorgde een aantal COA's zelf hun regionale standaardrapportages voor de verschillende opleidingstypen. Enkele andere COA's besteedden deze activiteiten daarentegen uit aan min of meer gespecialiseerde onderzoeksinstituten. Op zichzelf hoeft het geen bezwaar te zijn dat er binnen de diverse regio's op uiteenlopende wijze wordt gerapporteerd, omdat op deze wijze kan worden ingespeeld op eventuele specifieke regionale behoeften. Een alternatief kan echter zijn om toch op centraal niveau de regionale standaardrapportages te verzorgen, waarbij deze als basis c.q. als richtsnoer zouden kunnen dienen voor verschillende aanvullende regionale rapporten die zijn gericht op de specifieke regionale behoeften.

Schema IV geeft een overzicht van de hierboven voorgestelde taakverdeling tussen de scholen, de regionale organisaties en de landelijke organisatie.

4.4.2. Centrale beheersinstantie

In paragraaf 4.4.1. werd een opsomming gegeven van de verschillende activiteiten die om onderzoektechnische of -organisatorische redenen op centraal niveau moeten plaatsvinden. Het is wenselijk deze activiteiten te laten verrichten vanuit een centraal beheersorgaan. Een dergelijk centraal beheersorgaan zou het recht moeten krijgen op de naam 'RUBS' en het recht op de exploitatie van de gegevens. Daarnaast zal het moeten fungeren als registratiehouder ten behoeve van de Wet op de Persoonsregistratie, voor zover adresbestanden worden aangelegd ten behoeve van een longitudinaal 'follow-up' onderzoek. Tevens dient het Centraal Beheersorgaan een aanspreekpunt te zijn voor verzoeken voor het geven van aanvullende vragen in de landelijke enquête van een bepaald schooltype. Door het brede scala aan activiteiten dat moet worden verricht, ligt het voor de hand dat de centrale beheersinstantie diverse taken geheel of gedeeltelijk uitbesteedt aan derden.

Schema IV. Overzicht van de afbakening van activiteiten tussen de schooladministraties, de regionale organisaties en de landelijke organisatie

---

<u>Uitvoerenden</u>	<u>Activiteiten</u>
Scholen	<ul style="list-style-type: none"> - aanleveren adressen van schoolverlaters naar gevolgde vakrichting en geslacht; - ondertekening aanschrijfbrief; - aanleveren telefoonnummers schoolverlaters ten behoeve van non-respons onderzoek.
Regionale organisaties	<ul style="list-style-type: none"> - onderhouden contacten met scholen ten behoeve van de opbouw van een adressenbestand van schoolverlaters; - verzenden vragenlijsten en schriftelijke rappellerings; - non-respons onderzoek; - informatieverstrekking aan scholen en bespreking RUBS-uitkomsten met het schoolmanagement; - informatieverstrekking aan andere doelgroepen binnen de regio; - produktontwikkeling mede op basis van het opnemen van aanvullende vragen in de (regionale) RUBS-enquête.
Landelijke organisatie	<ul style="list-style-type: none"> - vaststellen samenstelling panel en jaarlijkse steekproeftrekking; - vaststellen inhoud landelijke vragenlijst; - het drukken van de vragenlijsten; - coördinatie uitvoering enquête; - algehele kwaliteitsbewaking; - contractuele aspecten ten aanzien van regionale uitvoering en participatie scholen; - scholing en advisering ten behoeve van regionale uitvoering; - ontwikkelen en vaststellen classificatiesystemen; - data-invoer en -bewerking; - verwerken non-respons onderzoek; - eventueel herwegen uitkomsten bij disproportionele stratificatie steekproef en op basis van uitkomsten van non-respons analyse; - ontwikkelen databases en databeheer; - opleveren standaardtabellen ten behoeve van school- en regionale rapportage; - landelijke rapportages en voorlichting; - produktontwikkeling; - projectevaluatie.

Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en/of het Centraal Bestuur van de Arbeidsvoorziening (CBA) zullen het initiatief moeten nemen ten aanzien van de organisatorische inkadering van het voorgestelde centrale beheersorgaan, waar de bestuurlijke verantwoordelijkheid zou moeten komen te liggen voor het RUBS-project. Uit gesprekken met participanten in het pilotproject is een tweetal suggesties op dit punt naar voren gekomen.

Vanuit de COA's is de suggestie gedaan een landelijke koepel van RDC's zorg te laten dragen voor de landelijke coördinatie van het RUBS-project. Vanuit deze koepelorganisatie zouden dan, al of niet via uitbesteding aan derden, de activiteiten kunnen worden uitgevoerd die op centraal niveau moeten plaatsvinden. Essentieel voor het adequaat functioneren van een dergelijke organisatie is dat er geen sprake mag zijn van een regionale autonomie ten aanzien van de opzet en uitvoering van de RUBS-enquête. Bovendien is het zowel voor het uitbesteden van opdrachten aan derden als met betrekking tot de Wet op de Persoonsregistratie van belang dat het centrale beheersorgaan een juridische rechtspersoon is. Een nadeel van de bovengenoemde organisatievorm zou dan ook kunnen zijn dat de besluitvorming een omslachtig proces wordt.

Een andere optie voor de institutionalisering van het landelijke beheer van het RUBS-project is ons inziens het onderbrengen van de beheersfunctie bij het Landelijk Dienstverlenende Centrum i.o. (LDC). Een dergelijke inkadering vergemakkelijkt bovendien de afstemming op het informatiesysteem voor beroeps- en opleidingskeuze I-See!. Door het LDC wordt echter een tweetal mogelijke bezwaren tegen een dergelijke opzet naar voren gebracht.

- De taakstelling van het LDC beperkt zich tot de studie- en beroepskeuzevoorlichting. Dit maakt het onderbrengen van het landelijke beheer van RUBS bij het LDC onevenwichtig vanuit de optiek van de andere gebruiksdoelen van RUBS.
- Wanneer de uitvoering van het RUBS-project op regionaal niveau wordt verzorgd door de RDC's, creëert het onderbrengen van het landelijke beheer bij het LDC een hiërarchisering van de relatie tussen LDC en RDC's. Dit staat haaks op de meer klantgerichte relatie tussen de RDC's en het LDC, die door het LDC wordt nagestreefd.

Wat het LDC aantrekkelijk maakt als centrale beheersinstantie is het feit dat zowel het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen als het Centraal Bestuur van de Arbeidsvoorziening (CBA) hierin participeren. Bovendien zou

een eventuele verbreding van de taakstelling van het LDC deze beter doen aansluiten bij die van de RDC's, die bij de informatieverstrekking immers een ruimere taakstelling krijgen dan alleen de studie- en beroepskeuzevoorlichting.

Het lijkt ons niet terecht op deze plaats verder in te gaan op de concrete keuze van de instantie van waaruit het centrale beheer van het RUBS-project formeel dan wel feitelijk zou kunnen plaatsvinden. Om de bovengenoemde onderzoektechnische en -organisatorische redenen bepleiten wij in ieder geval de totstandkoming van een organisatorisch kader waarin de taakstelling ten aanzien van de opzet en de uitvoering van het RUBS-project door een landelijk beheersorgaan wordt vastgesteld en de regionale uitvoering conform deze taakstelling plaatsvindt.

4.4.3. Onderzoekskosten en mogelijke financieringsbronnen

Om een indruk te krijgen van de kosten die gepaard gaan met de uitvoering van het RUBS-project conform beide in paragraaf 4.3.2. naar voren geschoven onderzoekopzetten zal hieronder een globale begroting van de uitvoeringskosten worden gegeven¹¹. Daarbij zal eerst een schatting worden gemaakt van de kosten uitgaande van een roterend panel onder scholen en vervolgens van de meerkosten van een integrale enquête. Bij de kostenbegroting voor het roterende panel onder scholen wordt uitgegaan van een jaarlijkse enquête met een totale steekproefomvang van circa 200.000 schoolverlaters, met een respons van circa 65%. In onderstaande begroting wordt een onderscheid gemaakt tussen de kosten op centraal niveau en de kosten op regionaal niveau. Ter vergelijking wordt een indicatie gegeven van de additionele kosten bij een integrale enquête.

Op een aantal punten zal de in tabel 6 weergegeven begroting worden toegelicht. Deze begroting van de jaarlijkse kosten van het RUBS-project is slechts als indicatie bedoeld. Bij de begrote kosten van een landelijk projectleider is uitgegaan van een aanstelling in schaal 11 BBRA. De kostenposten, administratieve ondersteuning en de bureaunkosten betreffen een globale schatting. De begrote drukkosten van de vragenlijsten en antwoordenveloppen, de kosten van de data-invoer en codering en de kosten van het opleveren van de

---

11. Daarbij worden alleen de kosten van een eerste-bestemmingsenquête begroot.

standaardtabellen zijn gebaseerd op de in de pilotstudie hiervoor gemaakte kosten. Daarentegen vormt de kostenpost voor de wetenschappelijke ondersteuning van het project slechts een globale schatting van de hiervoor te maken kosten op basis van de bij deze kostenpost opgesomde activiteiten.

In de begroting is uitgegaan van het opleveren van circa 40 regionale standaardrapportages per opleidingstype. Uitgangspunt daarbij was vooralsnog de gebiedsindeling van de huidige 13 COA'S. Voor elk van deze regio's zou een drietal rapporten moeten worden opgeleverd (een AVO-, LBO- en MBO-rapport), waarbij telkens verbijzonderd wordt naar de onderliggende RBA-regio's. Wanneer er voor elke RBA afzonderlijk regionale standaardrapportages moeten worden opgeleverd, zullen er in totaal ruim 80 (28 x 3) standaardrapportages moeten worden samengesteld. Dit zal tot hogere kosten leiden dan hierboven begroot. Op landelijk niveau zijn 16 standaardrapportages begroot. Daarbij is uitgegaan van een standaardrapportage voor de volgende schooltypen: ITO/LTO, IHNO/LHNO, ILO/LAO, LNO, LEAO, KMBO/KMAO, MTO, MLO, MNO, MAO, MMO, MEAO, MDGO, MAVO, HAVO, VWO.

De kostenpost 'ontwikkeling en beheer nationale databestanden' heeft betrekking op de ontwikkeling en het beheer van het totale databestand. Het betreft hier activiteiten die uiteenlopen van datacleaning, het koppelen van de gegevens van verschillende jaren, het aanleveren van databestanden aan de regionale betrokkenen binnen en eventueel buiten het RUBS-project, het aanleveren van data ten behoeve van geautomatiseerde informatieprodukten, e.d. Het betreft hier slechts een globale schatting van de te maken kosten. Dit laatste geldt ook voor de begrote kosten voor produktontwikkeling e.d. Daarbij moet uitdrukkelijk worden gesteld dat het begrote bedrag alleen betrekking heeft op de ontwikkelingsactiviteiten en niet op de daadwerkelijke exploitatie van eventuele nieuwe informatieprodukten. Ook de kosten van informatieprodukten als I-See! of het ROA-informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt, waaraan de RUBS-gegevens kunnen worden aangeleverd, blijven vanzelfsprekend buiten beschouwing.

Tabel 6. Begrote onderzoekskosten roterend panel

<u>Kosten op centraal niveau</u>		
landelijk projectleider	f 90.000,--	
administratieve ondersteuning	f 50.000,--	
bureaunkosten	f 70.000,--	
drukkosten vragenlijsten, enveloppen e.d.	f 40.000,--	
data-invoer en codering	f 250.000,--	
opleveren 15.000 standaardtabellen e.d. voor school- en regionale rapportages	f 150.000,--	
wetenschappelijke ondersteuning, steekproef- trekking, non-responsanalyse, ontwikkelen meetinstrument, classificatiesystemen, vaststellen noodzakelijke wegingscoëfficiënten, evaluatie-uitkomsten e.d.	f 250.000,--	
regionale standaardrapportages per opleidingstype (AVO, LBO, MBO) (circa 40)	f 600.000,--	
landelijke standaardrapportages (16)	f 200.000,--	
ontwikkeling en beheer nationale databestanden	f 100.000,--	
produktontwikkeling e.a. activiteiten in ontwikkelfase	f 150.000,--	

Totaal		f 1.950.000,--
<u>Kosten regionale uitvoering</u>		
regionale projectmedewerkers (10fte)	f 600.000,--	
administratieve ondersteuning (10fte)	f 400.000,--	
bureaunkosten	f 550.000,--	
verzendkosten e.d.	f 500.000,--	
	-----	
totaal		f 2.050.000,--

Totaal generaal		f 4.000.000,--
		=====

Bij de berekening van de personeelskosten op regionaal niveau is er van uitgegaan dat 1 full-time projectmedewerker met 1 full-time administratieve kracht in staat zijn de dataverzameling met betrekking tot circa 20.000 schoolverlaters te verzorgen en daarnaast zorg te dragen voor informatie-verstrekking aan de participerende scholen en andere nationale en regionale belangstellenden. In het pilotproject lag het aantal benaderde schoolverlaters per full-time projectmedewerker, met administratieve ondersteuning, overigens aanzienlijk lager. Daar de taakstelling op regionaal niveau bij de door ons voorgestelde organisatiestructuur echter geringer is dan bij het pilotproject, lijkt het reëel dat per projectmedewerker meer schoolverlaters kunnen worden benaderd. Wel mag worden verwacht dat er op dit punt de eerste jaren waarschijnlijk sprake zal zijn van aanloopkosten bij de regionale uitvoering van het project.

Tabel 7. Additionele kosten integrale enquêtering

Additionele kosten op centraal niveau

bureaunkosten e.d.	f 60.000,--
vragenlijsten, enveloppen e.d.	f 40.000,--
data-invoer en codering	f 250.000,--
opleveren 15.000 standaardtabellen e.d. ten behoeve van schoolrapportages	f 150.000,--

Additionele kosten regionale uitvoering

projectmedewerkers (10 fte)	f 600.000,--
administratieve ondersteuning (10 fte)	f 400.000,--
bureaunkosten	f 500.000,--
verzendkosten e.d.	f 500.000,--
	-----
	f 2.500.000,--
	=====

De begrote bureaukosten zijn gebaseerd op een globale schatting. Voor de kostenpost verzendkosten e.d. is een bedrag van f 2,50 per schoolverlater opgenomen. Hiervan moeten maximaal drie verzendingen worden verricht (1e verzending, rappellering en respons). Overigens moet het mogelijk zijn om met PTT-Partijenpost tot scherpere prijsafspraken te komen.

Tabel 7. geeft een overzicht van de additionele kosten die een integrale enquêtering van de totale schoolverlaterspopulatie met zich mee zou brengen. De diverse kostenposten zijn daarbij op dezelfde wijze vastgesteld als bij de begroting van de onderzoekskosten van een roterend panel onder scholen. Tegenover de hier begrote extra kosten van circa f 2.500.000,-- zal slechts een geringe besparing staan als gevolg van het verdwijnen van de noodzaak tot het jaarlijks trekken van een steekproef onder de scholen.

Tabel 8. geeft tenslotte enkele kengetallen met betrekking tot de begrote kosten per te enquêteren schoolverlater.

Tabel 8. Kosten per te enquêteren schoolverlater: enkele kengetallen

kostenpost	kosten per te enquêteren schoolverlater
Personeelslasten op regionaal niveau	f 5,--*
Kosten vragenlijst, enveloppen e.d.	f 0,25
Verzendkosten	f 2,50
Data-invoer en codering	f 1,25
Totale kosten bij roterend panel (ca. 200.000 schoolverlaters)	f 20,--
Totale kosten per extra te enquêteren schoolverlater	f 12,50

* Deze kosten zijn slechts variabel bij een toe- of afname van circa 20.000 schoolverlaters.

Ten aanzien van de financiering van de hierboven begrote kosten van beide onderzoekvarianten is het van belang op te merken dat het hier in feite gaat om de begrote 'bruto' kosten. Hier staan enkele mogelijke 'besparingen' tegenover. Zo moet worden bedacht dat een landelijke uniforme RUBS-enquête voor een deel de plaats kan innemen van verschillende ad hoc onderzoeken

onder schoolverlaters met een soortgelijke vraagstelling op zowel landelijk als regionaal en lokaal niveau. Bovendien zullen de beoogde regionale en landelijke rapportages mogelijk in de plaats kunnen komen van bestaande informatieprodukten. Onduidelijk is voor ons in hoeverre de activiteiten van met name de RDC's ten behoeve van het RUBS-project gezien kunnen worden als een concrete invulling van de eigen reguliere werkzaamheden.

Voor de financiering van het RUBS-project impliceert het loslaten van de regionale autonomie ten aanzien van de opzet van de RUBS-enquête binnen de eigen regio dat, ook niet zoals bij het pilotproject nog het geval was, op regionaal niveau financieringsbronnen moeten worden aangeboord. Weliswaar blijft dit een reële optie wanneer het gaat om het stellen van aanvullende enquêtevragen of om het ontwikkelen van nieuwe produkten voor specifieke gebruikersgroepen in de eigen regio. Echter voor de uitvoering van de 'reguliere' activiteiten dient de financiering op landelijk niveau plaats te vinden c.q. gecoördineerd te worden. Een dergelijke opzet maakt het mogelijk dat de bekostiging van de regionale activiteiten in aansluiting op de regionale taakstelling plaatsvindt vanuit het centrale beheersorgaan.

Voorzover RUBS informatie oplevert voor het schoolmanagement mag van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een belangrijke bijdrage in de financiering van het project worden verwacht. Daarnaast is het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ook belanghebbende bij de informatie die het RUBS-project oplevert voor het onderwijsbeleid en de studie- en beroepskeuze. Het betreft hier met name de monitoring van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In feite kan RUBS daarbij fungeren als een instrument ter bewaking van de 'externe' kwaliteit van het onderwijs.

Ook het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en/of het toekomstige CBA hebben belang bij een adequate studie- en beroepskeuzevoorlichting. In het kader van een preventief beleid ten aanzien van de aansluitingsproblematiek op de arbeidsmarkt is ook het laatstgenoemde ministerie gebaat bij een informatie-instrument voor het schoolmanagement. Daarnaast kan RUBS, zoals eerder werd opgemerkt, ook een signalerende rol spelen naar het arbeidsvoorzieningsbeleid c.q. het scholingsbeleid.

Hiermee zijn, vanuit de mogelijke gebruiksdoelen van RUBS en de gewenste centrale aanpak, de meest voor de hand liggende financieringsbronnen van het RUBS-project genoemd. Ten aanzien van de toekomstige organisatiestructuur

van de arbeidsvoorziening doet zich hierbij het probleem voor dat op regionaal niveau wordt beslist over de besteding van een belangrijk deel van de beschikbare middelen. Vanwege de hierboven uiteengezette noodzaak om de taakstelling van het RUBS-project op centraal niveau vast te leggen en de uitvoering hiervan ook op centraal niveau te garanderen, is het noodzakelijk een eventuele financiering door de RBA's op landelijk niveau te coördineren.

Vanzelfsprekend komen ook het bedrijfsleven en de overheden in hun rol als werkgever in aanmerking voor het medefinancieren van het project. Het meest reëel lijkt hier een marktgerichte aanpak, waarbij de aangeboden informatie-produkten echter worden verkocht tegen een prijs die hoger ligt dan de marginale kosten van deze produkten. Dit zou echter het publiceren van de regionale standaardrapportages kunnen doorkruisen. Ook de genoemde maatwerkrapportages en met name de projecties van de toekomstige uitstroom uit het onderwijs naar de arbeidsmarkt komen voor een dergelijke 'produktfinanciering' in aanmerking.

Bij diverse gemeentelijke en provinciale overheden blijkt eveneens een grote belangstelling te bestaan voor de uitkomsten van regionale schoolverlaters-enquêtes. Ook voor deze doelgroepen zou primair gedacht moeten worden aan vormen van produktfinanciering.

Vooralsnog ontbreekt het inzicht in de mogelijke opbrengsten van het RUBS-project vanuit de laatstgenoemde financieringsbronnen. Overwogen zou kunnen worden door middel van een marktonderzoek hiervan een indicatie te krijgen. Een mogelijke complicatie hierbij is waarschijnlijk dat zogenaamd 'free-rider' gedrag, vanwege de brede toegankelijkheid van de regionale standaardrapportages, de uiteindelijke opbrengsten van een dergelijke produktfinanciering in ongunstige zin zal beïnvloeden. Derhalve moet worden geconcludeerd dat het in ieder geval raadzaam is het RUBS-project voor het overgrote deel te financieren vanuit de Ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het CBA en/of de RBA's. Zoals hierboven reeds werd opgemerkt, is het voor ons onduidelijk in hoeverre de activiteiten van met name de RDC's ten behoeve van het RUBS-project gezien kunnen worden als een concrete invulling van de eigen reguliere werkzaamheden. Wanneer dit het geval is, zou dit in de besluitvorming ten aanzien van de financiering van het RUBS moeten worden betrokken. Daarbij moet er overigens uitdrukkelijk voor worden gewaakt dat een decentralisatie van de financiering niet leidt tot het uithollen van de taakstelling van het centrale beheersorgaan.

Temeer daar de RUBS-gegevens voor een groot deel het karakter hebben van een zogenaamd 'collectief goed', is het moeilijk de kosten te verbijzonderen naar de verschillende gebruiks- c.q. beleidsdoeleinden waarvoor de RUBS-data van belang kunnen zijn. Wel kan worden opgemerkt dat enkele van de vragen in de huidige vragenlijst met name van belang zijn voor het arbeidsvoorzieningsbeleid. Daar staat tegenover dat de additionele kosten van een integrale enquêtering ten opzichte van de kosten van een roterend panel onder scholen met name gemaakt moeten worden om jaarlijks voor iedere school over informatie te kunnen beschikken over de bestemming van de schoolverlaters, hetgeen met name van belang is voor het schoolmanagement en het onderwijsbeleid.

4.5. De verdere ontwikkeling van RUBS

Wanneer een positieve besluitvorming over voortzetting van het RUBS-project medio 1990 zou plaatsvinden, is het technisch gezien mogelijk om april 1991 op basis van de nieuwe opzet een enquête te houden onder de schoolverlaters van het schooljaar 1989/1990. Dit heeft als voordeel dat de continuïteit van het RUBS-project niet wordt doorbroken. Deze continuïteit is met name van belang om te voorkomen dat de in de diverse regio's opgebouwde expertise ten aanzien van de uitvoering van het onderzoek niet verloren gaat. Beide opdrachtgevers van het RUBS- pilotproject zouden het voortouw moeten nemen bij de besluitvorming ten aanzien van de te volgen onderzoekvariant, de gewenste organisatiestructuur en de (voorlopige) financiering van het project.

Wanneer gekozen wordt voor een steekproef onder schoolverlaters of voor een roterend panel van scholen dient reeds op korte termijn te worden gestart met het trekken van een dergelijke steekproef en met het in kaart brengen van de eventuele complicaties (noodzaak van oververtegenwoordiging van bepaalde schooltypen e.d.) die daarbij kunnen optreden. Bovendien zullen reeds voor het einde van het kalenderjaar de activiteiten op centraal en regionaal niveau moeten worden opgestart. Indien een definitieve besluitvorming ten aanzien van de organisatie- en financieringsstructuur niet voor medio 1990 kan plaatsvinden, maar er in principe toch tot een voortzetting van het RUBS-project wordt besloten, is het van groot belang de voor de diverse betrokkenen noodzakelijke continuïteit te garanderen door het opzetten van een interimproject.

LITERATUUR

- COA Noord-Holland (1989), Nieuwsbrief nr. 10, Amsterdam.
- Dam, J.W. van, A. de Grip en J.A.M. Heijke (1988), *Op zoek naar informatiebronnen over de arbeidsmarktpositie van academici*, ROA-W-1988/3, Maastricht.
- Dam, J.W. van, A. de Grip en J.A.M. Heijke (1990) Huidig follow-up onderzoek levert dikwijls beperkte resultaten, in: *Universiteit en Hogeschool*, jaargang 36, nummer 4.
- Dam, J.W. van, J.A.M. Heijke en G.W.M. Ramaekers (1989), *Ontwerp van een arbeidsmarktscanner voor academici*, ROA-R-1989/3, Maastricht.
- Dam, J.W. van en M. Mortier (1990), *Inventarisatie van arbeidsmarktonderzoeken onder afgestudeerden van het HBO*, ROA-W-1990/1, Maastricht.
- Grip, A. de, J.A.M. Heijke en R.J.P. Dekker (1989), *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep in 1992*, ROA-R-1989/8, Maastricht.
- HBO-Raad (1989), *Uitvoeringsplan sectorale kwaliteitszorg*, Den Haag.
- Hermans, B.M.J.(red.)(1985), *Kiezen van de baan. Opleidingskeuze en arbeidsmarktperspectief. Verslag van een studieconferentie van het LCAS*, 21 november 1985.
- Laarhoven, P. van (1990), *Een onderzoeksontwerp voor het RUBS-project*, RION, Groningen.
- Laarhoven, P. van en S. Waslander (1990), *Uitstroom en bestemming van MDGO-schoolverlaters. Een landelijke rapportage over het RUBS-project*, RION, Groningen.
- LCAS, (1988), *Registratie van de Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters, een samenwerkingsproject LCAS/COA's, projectvoorstel*, 's-Gravenhage.
- LCAS, CORO (1990), *Registratieproject Uitstroombestemming Schoolverlaters, Eindrapport*, CORO/LCAS.
- LPC (1989), *Marktgericht Beroepsonderwijs, methodiek voor de versterking van het LBO, deel I Informatie*, Den Bosch.
- Meesters, M. en J. Huson (1990) *Eindrapportage schoolloopbanen en arbeidsmarktpositie*, OSA-W68, 's-Gravenhage.
- ROA (1989), *Naar een informatiesysteem onderwijs-arbeidsmarkt, Onderzoekprogramma 1989/1990*, Maastricht.
- SER (1990), *Advies Rendement Onderwijs*, 's-Gravenhage.
- SMO (1989), *Het Nederlandse onderwijs als wapen in de internationale concurrentiestrijd*, 's-Gravenhage.
- VOI (1989), *De Wet Persoonsregistratie*, In: *VOI-Nieuws nr. 3*.
- VOI (1989), *VOI-code voor de WPR, conceptgedragscode*.

VSNU (1988), *Gids voor de externe kwaliteitszorg*, Utrecht.

Waslander, S. en P. van Laarhoven (1990), *Uitstroom en Bestemming van MDGO-schoolverlaters in de drie noordelijke provincies, Een regionale rapportage over het RUBS-project in 1989*, Groningen.

Zaanstreek-Waterland (1989), *Onderwijskundige bedrijfsvoering: Beleid en instrumenten*, Zaanstad.

BIJLAGE I: SAMENSTELLING PROJECTTEAM

NAAM

INSTELLING

drs. J. van Dam	ROA
drs. W. van Gorsel	Provinciaal Opbouw Orgaan Zeeland
dr. A. de Grip (voorzitter)	ROA
drs. D. Hermans	LCAS
drs. R. Holm	COA Friesland
drs. G.J. Huybens	COA Noord-Holland
R. Ingenhousz	COA Overijssel
drs. K. Kegelaar	COA Groningen
drs. P. van Laarhoven	RION
drs. M. van Linge	CORO
drs. J. Neve	COA Zeeland
N. van Noppen	COA Zuid-Holland Noord
H. Rutjes	COA Rijndelta
G. Schalkoort	COA Drenthe
drs. K. van der Veen	COA Flevoland
drs. P. van Voorthuysen	COA Gelderland
S. Waslander	RION
drs. R. van de Winkel	COA Utrecht

BIJLAGE II: SAMENSTELLING BEGELEIDINGSCOMMISSIE

NAAM

INSTELLING

drs. J.A. van den Bandt-Stel	Raad van de Centrale Ondernemings-organisaties (RCO)
drs. P.C. van den Dool	Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen
drs. J. Fokkema	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
drs. B. Kamps	Raad voor de Beroepskeuzevoorlichting
drs. S.A. van der Schoot	Nederlandse Vereniging van Schooldekanen
prof. dr. M. de Smidt (voorzitter)	Rijksuniversiteit Utrecht
dr. B. de Vries	Instituut voor Toegepaste Sociologie

Vragenlijst voor schoolverlaters
MBO, KMBO, HAVO/VWO en HBO 1987/88

Enkele algemene gegevens

1. Wanneer ben je geboren? jaar: 19 . . . . . maand: . . . . .
2. Geslacht: man ☐ 1
vrouw ☐ 2
3. Welke taal spreek je thuis meestal met je ouders/verzorgers? Nederlands (ook streektaal of dialect) ☐ 1
Surinaams of Antilliaans ☐ 2
Turks of Marokkaans ☐ 3
Westeuropese taal (b.v. Frans, Duits) ☐ 4
Zuideuropese taal (b.v. Spaans, Grieks) ☐ 5
andere taal: . . . . . ☐ 6
4. Woonplaats: . . . . .

De opleiding in het schooljaar 1987/88 (vorig jaar)

- 5 a. Heb je van deze opleiding vorig jaar het diploma behaald? nee ☐ 1
ja ☐ 2
alleen deelcertificaten ☐ 3
alleen theorie-examen ☐ 4
- b. In welke klas/studiejaar ben je vorig jaar van school gegaan? klas: . . . . .
- c. Wat is het laatste onderwijsdiploma dat je gehaald hebt **vóór de opleiding van vorig jaar**?
(bijvoorbeeld LTS-bouw, MAVO, HAVO, MDGO-AW)
. . . . .

Huidige bezigheden

6. Volg je op dit moment een opleiding in het **leerlingwezen** (streekschool e.d.) of een **in-service opleiding** in de verpleging of verzorging?
- ja ☐ 1 → ga door met **vraag 10**
nee ☐ 2 → ga door met **vraag 7**
7. Wat is op dit moment je **voornaamste** bezigheid? ←
- full-time dagopleiding (meer dan 3 dagen per week) . . . ☐ 1 → ga door met **vraag 9**
  - betaalde baan . . . . . ☐ 2 → ga door met **vraag 11**
  - werkloos . . . . . ☐ 3 →
  - huishouden . . . . . ☐ 4 → ga door
  - militaire dienstplicht . . . . . ☐ 5 → met
  - anders, namelijk: . . . . . ☐ 6 → **vraag 8**
- ↓

8 a. Heb je een betaalde baan gehad sinds je van school bent?

nee

1

ja

2

b. Zo ja, hoeveel maanden heb je in totaal gewerkt?

maanden: . . . . .

Ga door met vraag 16

De opleiding die je nu volgt

Voor degenen die een **full-time** dagopleiding volgen:

9 a. Welke opleiding volg je op dit moment? (bijvoorbeeld: HAVO, KMBO, MTS, HTS, HBO-J)

.....

b. Welke vakrichting, afdeling of specialisatie doe je binnen deze opleiding?
(bijvoorbeeld: Bouwkunde, Bestuurskunde, Jeugdwelzijnswerk)

.....

.....

Ga door met vraag 16

Voor degenen die een opleiding in het **leerlingwezen** (streekschool e.d.) of een **in-service opleiding** volgen:

10 a. Wat voor opleiding volg je op dit moment?

(bijvoorbeeld: automonteur, installatietechniek, ziekenverzorgende, A-verpleegkundige)

.....

.....

b. Naam leerlingstelsel:

(ECABO, VAM, SOM (metaal), VEV (electro), OVDB, Kappers, Horeca en dergelijke)

.....

c. Heb je naast deze opleiding een
betaalde baan?

nee

1

→ Ga door met vraag 16

ja

2

→ Ga door met vraag 11

Je huidige werk en beroep

11 a. Werk je in loondienst?

nee

1

ja

2

b. Wat voor aanstelling heb je?

vaste aanstelling

1

tijdelijke aanstelling

2

werk voor uitzendbureau

3

c. Hoeveel uur per week werk je meestal?

minder dan 20 uur

1

20 tot 32 uur

2

meer dan 32 uur

3

12 a. Hoe ben je aan dit werk gekomen?
(één antwoord aankruisen)

- via het Arbeidsbureau
- via familie of kennissen
- via een advertentie in de krant
- via een advertentie in een winkel e.d.
- via een uitzendbureau
- via vakantiewerk/bijbaantje
- door de stage/via de school
- zelf aan de werkgever om werk gevraagd voor mijzelf begonnen

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

anders: . . . . .

b. Hoe snel heb je werk gevonden
toen je vorig jaar van school ging?

- meteen
- na 1 - 3 maanden
- na 4 - 6 maanden
- na meer dan 6 maanden

1
2
3
4

13 a. Hoe heet het beroep of de functie die je uitoefent?

(bijvoorbeeld: secretaresse, tuinder, groepsleider, bouwkundig tekenaar, verkoopster)

.....

.....

b. Wat zijn je voornaamste werkzaamheden?

(bijvoorbeeld: technisch tekenen, veeverzorging, typen, boekhouden)

.....

.....

c. Op wat voor afdeling werk je?

(bijvoorbeeld: administratie, montagehal, magazijn, receptie, operatiekamer)

.....

.....

d. Geef je leiding aan ander personeel?

nee

1
2

ja

aantal personen: . . . . .

14 a. Bij wat voor bedrijf of instelling werk je?

(bijvoorbeeld: machinefabriek, constructiewerkplaats, kledingwinkel, ziekenhuis)

.....

.....

b. Hoeveel mensen werken er ongeveer bij het bedrijf?

- minder dan 10
- 10 tot 50
- 50 tot 100
- meer dan 100
- weet ik niet

1
2
3
4
5

c. In welke plaats werk je?

15. Hoeveel verdien je ongeveer **netto** ('schoon') per maand?

gulden

zeg ik liever niet

1

Werk zoeken

16 a. Heb je de afgelopen 4 weken naar (ander) werk gezocht?

nee

1

ja

2

b. Zo ja, hoe heb je de afgelopen 4 weken naar werk gezocht?
(LET OP: meer antwoorden mogelijk)

via het Arbeidsbureau

1

via familie of kennissen

2

via advertenties in de krant

3

via advertenties in winkels e.d.

4

via een uitzendbureau

5

via de stage/school

6

zelf aan een werkgever om werk gevraagd

7

anders.

8

c. Sta je ingeschreven bij het Arbeidsbureau?

nee

1

ja

2

17 a. Volg je een (nog een andere) cursus, training of part-time opleiding?

nee

1

ja

2

b. Welke? .....

De opleiding achteraf bezien

18. Hieronder noemen we een aantal zaken. Geef aan of daar in de opleiding van vorig jaar (1987/88 dus) voldoende aandacht aan is besteed.

Ga daarbij uit van wat je nu doet:

	te veel	vol- doende	te weinig	niet van toepassing
a. Vakkennis/vaktheorie	1	2	3	4
b. Vreemde talen (Engels, Duits e.d.)	1	2	3	4
c. Een brief of een stuk schrijven	1	2	3	4
d. Met cijfers werken (wiskunde, rekenen)	1	2	3	4
e. Zelfstandig werken	1	2	3	4
f. Samenwerken met collega's	1	2	3	4
g. Met mensen omgaan	1	2	3	4
h. Praktijkoriëntatie of stage	1	2	3	4
i. Omgaan met apparatuur en materialen	1	2	3	4
j. Weten hoe een bedrijf georganiseerd is	1	2	3	4
k. Leiding geven	1	2	3	4
l. Organiseren/plannen	1	2	3	4
m. Beroepskeuze/studiekeuze	1	2	3	4
n. Leren studeren	1	2	3	4
o. Kennis van arbeidsvoorwaarden (CAO, ondernemingsraad, wat te doen bij ontslag e.d.)	1	2	3	4

Ruimte voor opmerkingen

Bedankt voor het invullen

Stuur de vragenlijst zo snel mogelijk op in de antwoordenvolp
(een postzegel is niet nodig)

--	--

Vragenlijst voor schoolverlaters LBO en MAVO 1987/88

Enkele algemene gegevens

1. Wanneer ben je geboren? maand: ..... jaar: 19 .....
2. Geslacht: man ☐ 1
vrouw ☐ 2
3. Welke taal spreek je thuis meestal met je ouders/verzorgers? Nederlands (ook streektaal of dialect) ☐ 1
Surinaams of Antilliaans ☐ 2
Turks of Marokkaans ☐ 3
Westeuropese taal (b.v. Frans, Duits) ☐ 4
Zuideuropese taal (b.v. Spaans, Grieks) ☐ 5
andere taal: ..... ☐ 6
4. Woonplaats: .....

De opleiding in het schooljaar 1987/88 (vorig jaar)

- 5 a. Heb je van deze opleiding vorig jaar het diploma behaald? nee ☐ 1
ja ☐ 2
alleen deelcertificaten ☐ 3
- b. In welke klas ben je vorig jaar van school gegaan? klas: .....
- c. Heb je vorig jaar eindexamen gedaan? nee ☐ 1
ja ☐ 2
aantal vakken op A-niveau: .....
op B-niveau: .....
op C-niveau: .....
op D-niveau: .....
- d. Heb je al eens eerder dan vorig jaar een diploma van LBO of MAVO gehaald? nee ☐ 1
ja ☐ 2

Huidige bezigheden

6. Volg je op dit moment een opleiding in het leerlingwezen (streekschool e.d.) of een in-service opleiding in de verpleging of verzorging?
ja ☐ 1 → ga door met vraag 10
nee ☐ 2 → ga door met vraag 7
7. Wat is op dit moment je voornaamste bezigheid? ←
- full-time dagopleiding (meer dan 3 dagen per week) ☐ 1 → ga door met vraag 9
- betaalde baan ☐ 2 → ga door met vraag 11
- werkloos ☐ 3 →
- huishouden ☐ 4 → ga door
- militaire dienst ☐ 5 → met
- anders, namelijk: ..... ☐ 6 → vraag 8

- 8 a. Heb je een betaalde baan gehad sinds je van school bent? nee ☐ 1
ja ☐ 2
- b. Zo ja, hoeveel maanden heb je in totaal gewerkt? maanden: . . .
- Ga door met **vraag 16**

De opleiding die je nu volgt

Voor degenen die een **full-time** dagopleiding volgen:

- 9 a. Welke opleiding volg je op dit moment? (bijvoorbeeld: HAVO, KMBO, MTS, LTS, MEAO)
 . . . . .
- b. Welke vakrichting, afdeling of specialisatie doe je binnen deze opleiding?
 (bijvoorbeeld: Bouwkunde, bestuurlijke richting)
 . . . . .

Ga door met **vraag 16**

Voor degenen die een opleiding in het **leerlingwezen** (streekschool e.d.) of een **in-service opleiding** volgen:

- 10 a. Wat voor opleiding volg je op dit moment?
 (bijvoorbeeld: automonteur, installatietechniek, ziekenverzorgende, A-verpleegkundige)
 . . . . .
- b. Naam leerlingstelsel:
 (ECABO, VAM, SOM (metaal), VEV (electro), OVDB, Kappers, Horeca en dergelijke)
 . . . . .
- c. Heb je naast deze opleiding een betaalde baan?

nee ☐ 1 → Ga door met **vraag 16**

ja ☐ 2 → Ga door met **vraag 11**

Je huidige werk en beroep

- 11 a. Werk je in loondienst? nee ☐ 1
ja ☐ 2
- b. Wat voor aanstelling heb je? vaste aanstelling ☐ 1
tijdelijke aanstelling ☐ 2
werk voor uitzendbureau ☐ 3
- c. Hoeveel uur per week werk je meestal? minder dan 20 uur ☐ 1
20 tot 32 uur ☐ 2
meer dan 32 uur ☐ 3

12 a. Hoe ben je aan dit werk gekomen?
(één antwoord aankruisen)

- via het Arbeidsbureau
- via familie of kennissen
- via een advertentie in de krant
- via een advertentie in een winkel e.d.
- via een uitzendbureau
- via vakantiewerk/bijbaantje
- door de stage/via de school
- zelf aan de werkgever om werk gevraagd
- voor mijzelf begonnen

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

anders: . . . . .

b. Hoe snel heb je werk gevonden
toen je vorig jaar van school ging?

- meteen
- na 1 - 3 maanden
- na 4 - 6 maanden
- na meer dan 6 maanden

1
2
3
4

13 a. Hoe heet het beroep of de functie die je uitoefent?
(bijvoorbeeld: automonteur, tuinder, groepsleider, verkoopster)

.....
.....

b. Wat zijn je voornaamste werkzaamheden?
(bijvoorbeeld: verwarmingen installeren, veeverzorging, typen, boekhouden)

.....
.....

c. Op wat voor afdeling werk je?
(bijvoorbeeld: administratie, montagehal, magazijn, receptie, operatiekamer)

.....
.....

d. Geef je leiding aan ander personeel?

nee

ja

▼

aantal personen: . . . . .

1
2

14 a. Bij wat voor bedrijf of instelling werk je?
(bijvoorbeeld: machinefabriek, constructiewerkplaats, kledingwinkel, ziekenhuis)

.....
.....

b. Hoeveel mensen werken er ongeveer bij het bedrijf?

- minder dan 10
- 10 tot 50
- 50 tot 100
- meer dan 100
- weet ik niet

1
2
3
4
5

c. In welke plaats werk je? . . . . .

15. Hoeveel verdien je ongeveer **netto** ('schoon') per maand?

. . . . . gulden

zeg ik liever niet

1

Werk zoeken

- 16 a. Heb je de afgelopen 4 weken naar (ander) werk gezocht? nee ☐ 1
ja ☐ 2
- ↓
- b. Zo ja, hoe heb je de afgelopen 4 weken naar werk gezocht? (LET OP: meer antwoorden mogelijk)
via het Arbeidsbureau	☐ 1
via familie of kennissen	☐ 2
via advertenties in de krant	☐ 3
via advertenties in winkels e.d.	☐ 4
via een uitzendbureau	☐ 5
via de stage/school	☐ 6
zelf aan een werkgever om werk gevraagd	☐ 7
anders:	☐ 8
- c. Sta je ingeschreven bij het Arbeidsbureau? nee ☐ 1
ja ☐ 2
- 17 a. Volg je een (nog een andere) cursus, training of part-time opleiding? nee ☐ 1
ja ☐ 2
- b. Welke? .....

De opleiding achteraf bezien

18. Hieronder noemen we een aantal zaken. Geef aan of daar in de opleiding van vorig jaar (1987/88 dus) voldoende aandacht aan is besteed.
Ga daarbij uit van wat je nu doet:

	te veel	vol- doende	te weinig	niet van toepassing
a. Vakkennis/vaktheorie	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
b. Vreemde talen (Engels, Duits e.d.)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
c. Een brief of een stuk schrijven	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
d. Met cijfers werken (wiskunde, rekenen)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
e. Zelfstandig werken	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
f. Samenwerken met collega's	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
g. Met mensen omgaan	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
h. Praktijkoriëntatie of stage	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
i. Omgaan met apparatuur en materialen	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
j. Weten hoe een bedrijf georganiseerd is	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
k. Leiding geven	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
l. Organiseren/plannen	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
m. Beroepskeuze/studiekeuze	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
n. Leren studeren	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
o. Kennis van arbeidsvoorwaarden (CAO, ondernemingsraad, wat te doen bij ontslag e.d.)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

Ruimte voor opmerkingen

Bedankt voor het invullen

Stuur de vragenlijst zo snel mogelijk op in de antwoortenvelop

(een postzegel is niet nodig)

--	--

BIJLAGE IV: OPMERKINGEN COA'S OVER VRAGENLIJSTEN

De COA's zijn over het algemeen zeer te spreken over de vragenlijst. Niettemin is er door de COA's een aantal suggesties gedaan voor mogelijke wijzigingen:

- De term 'schoolverlaters' in het vervolg niet meer gebruiken. Veel leerlingen stappen nl. over naar een andere afdeling of gaan een vervolgopleiding doen. Zij beschouwen zichzelf niet als schoolverlater en achten de vragenlijst niet op zichzelf van toepassing. Een aantal heeft om deze reden de lijst oningevuld naar de school teruggestuurd.
- De begeleidende brief niet beginnen met 'beste oud-leerling'. Dit wekt dezelfde verwarring omdat een deel van de schoolverlaters op dezelfde school een andere opleiding volgt.
- De vraag naar de etnische achtergrond (vraag 3) lijkt op het eerste gezicht minder goed te werken (zie ook paragraaf 2.4).
- De vraag naar eerder behaalde diploma's, respectievelijk vraag 5d in de LBO/MAVO-versie en vraag 5c in de MBO-versie, wordt vaak verkeerd begrepen. Men vult dan de opleiding van vorig jaar in.
- Sommige leerlingen vinden het vreemd dat er niet gevraagd wordt welke opleiding zij vorig jaar gedaan hebben (deze informatie zit in leerlingnummer verwerkt).
- De vraag of men op dit moment een opleiding in het leerlingwezen volgt (vraag 6), wordt niet altijd goed begrepen: ook leerlingen die KMBO ed. volgen vullen hier soms 'ja' in. Dit is misschien moeilijk te vermijden.
- Het onderscheid tussen leerlingwezen en full-time opleidingen is voor sommige respondenten niet duidelijk. Dit leidt tot een verkeerde routing die achteraf bij de data-entry gecorrigeerd moet worden. Misschien dat vooraf meer informatie gegeven moet worden.
- In de vraag naar de huidige bezigheid (vraag 7) zou de keuzemogelijkheid 'werkloos' nader gespecificeerd moeten worden.
- Vraag 7 over de voornaamste bezigheid: een leerling die naast zijn of haar baan een cursus volgt of studeert, kan dit maar heel spaarzaam kwijt op het formulier, terwijl dit belangrijk is voor een school om te weten. Ook een leerling die net zoveel tijd besteedt aan studie als aan werk komt in de problemen.
- Vraag 11b de antwoordmogelijkheid 'anders, namelijk....' toevoegen.
- Vraag 14: vraag opnemen over wens/initiatief tot bijscholing/ nascholing op initiatief werkgever/respondent.
- Positie van vraag 17 is wat ongelukkig, maar is moeilijk anders te plaatsen.

- Vraag 18 (de opleiding achteraf bezien) aanpassen: ruimte voor opmerkingen losmaken van vraag 18; De ruimte voor opmerkingen wordt verhoudingsgewijs het meest benut voor opmerkingen over de school; logisch gezien de vraag die er direct boven staat. Daardoor worden er minder opmerkingen gemaakt over andere zaken.
- In de regio bestaat bij sommige scholen behoefte aan extra vragen over de eigen school (beoordeling) en bij de provincie aan meer vragen over het verloop van sollicitatiegesprekken en redenen waarom men al of niet is aangenomen. Men wil zo beter zicht krijgen op de beoordeling van de schoolverlaters door de werkgevers.
- Wat vooral voor de verschillende scholen van belang is, is dat zij contact blijven houden met hun oud-leerlingen, zonder dat zij daar een extra mailing of telefonische inspanning voor moeten verrichten. Er zou overwogen kunnen worden om een extra vragenformulier van de school bij de RUBS-vragenlijst te voegen om in deze behoefte te voorzien.
- Het MDGO is vooral geïnteresseerd in de kwalitatieve aspecten van de aansluiting. Het is nog niet duidelijk of de huidige vragenlijst daarin voldoende kan voorzien.

Conclusie:

De opzet en inhoud van de huidige vragenlijst voldoet (althans in de ogen van de direct bij het onderzoek betrokken partijen) in hoofdlijnen aan de gestelde doelstellingen. Alleen de vraag naar de etnische achtergrond lijkt minder goed te werken. Ook over de effectiviteit van het opnemen van de clause met betrekking tot het waarborgen van de anonimiteit van de respondent bestaan twijfels. Verschillende vragen zouden qua doelstelling, formulering en positie heroverwogen moeten worden. Veel hangt echter af van de waarde die de diverse gebruikers toekennen aan de tabellen.

BIJLAGE V: TAAKVERDELING EN TIJDSPLANNING PILOTPROJECT

<u>Tijdstip</u>	<u>Activiteit</u>	<u>Uit te voeren door:</u>
oktober '88	Meting uitstroom-gegevens (tweede deelproject)	CORO
	Opstellen concept-werkplan en samenwerkingsovereenkomst ROA-COA's	ROA
november ' 88	Verwerking uitstroomgegevens (tweede deelproject)	CORO
	Opdrachtverlening aan RION en LCAS; voorstel samenwerkingsovereenkomst met COA's	ROA
	Eerste bijeenkomst projectteam; bespreking concept-werkplan, vergader-schema e.d. (18 november)	COA's, CORO, LCAS, RION, ROA
	Definitieve vaststelling werkplan	ROA
	Acceptatie opdrachtverlening RION, LCAS	RION, LCAS/CORO
	Acceptatie samenwerkingsovereenkomst. Hiermee wordt tevens het aantal deelnemende COA's vastgelegd	COA's, ROA
	Samenstellen begeleidingscommissie	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
december '88	Oplevering verslag enquête-uitkomsten en instroomgegevens (tweede deelproject)	CORO
	Oplevering 'vertaalslag' van basisgegevens naar aanbodprognoses (tweede deelproject)	LCAS
	bespreking resultaten COA-enquêtes mei '88	projectteam
januari '89 (begin januari)	Voorstel opzet van representatieve steekproef en vragenlijst; inclusief globale schets van landelijke rap-	

	portage die op basis hiervan mogelijk is (eerste deelproject)	RION
	Eventuele bijstelling regionale onderzoekspopulaties in verband met wenselijkheid ten behoeve van landelijk onderzoek. Benadering scholen hiervoor; voorlichting aan scholen (eerste deelproject)	COA's
	Vaststelling vragenlijst en steekproefopzet (eerste deelproject)	COA's, RION, ROA
	Oplevering onderzoeksrapport (tweede deelproject); bespreking hiervan in projectteam	CORO/LCAS
januari/ februari '89	Opzetten administratiebestand geënquêteerden en voorbereiden verzending enquêtes (eerste deelproject)	COA's
	Selectie en implementatie softwarepakket ten behoeve van data-invoer en bijbehorende handleidingen (eerste deelproject)	RION
	Gebruikersonderzoek (tweede deelproject)	LCAS
maart '89	Voorstel voor standaardrapportage per school en op regionaal niveau (eerste deelproject)	RION
	Vragenlijsten naar scholen; administratie voorlichten met betrekking tot verzending e.d. (eerste deelproject)	COA's
	Evaluatie tweede deelproject	projectteam
april '89	Vaststellen definitieve standaardrapportage per school en op regionaal niveau (eerste deelproject)	projectteam
(begin april)	Verzenden vragenlijsten (eerste deelproject)	COA's/scholen
mei '89 (begin mei)	Verzenden rappel (eerste deelproject)	COA's/scholen

	Oplevering handleiding ten behoefte van de COA's voor de standaardrapportages per regio en per school (eerste deelproject)	RION
juli/ augustus '89	Verwerking enquêteresul- taten (eerste deelproject)	COA's
	Oplevering ruwe data-files (eerste deelproject)	COA's
september '89	Oplevering standaardrapportage per regio en per school	COA's
	Oplevering landelijke standaardrapportage	RION
oktober '89	Eventuele verdiepende analyses ten behoeve van landelijke rapportage (eerst deelproject)	RION
november '89	Oplevering onderzoeksdesign voor meting in 1990 en daarna	RION
	Oplevering inventarisatie erva- ringen scholen met betrekking tot uitvoering enquête-onder- zoek en oordeel schoolleiding/ schooldecaan over bruikbaar- heid standaardrapportages + eigen ervaringen en commentaar (eerste deelproject)	COA's
	Oplevering onderzoeksrapport RION	RION
	Inventarisatie financierings- mogelijkheden vervolgproject(en)	ROA
december '89	Evaluatie eerste deelproject	projectteam
januari '90	Oplevering eindverslaggeving pilotproject RUBS	ROA

Overeenkomst m.b.t. landelijk RUBS-project 1988-1989

Partijen

Stichting Limburgs Instituut voor Bedrijfs- en Economische Research
ten deze vertegenwoordigd door prof. dr. J.A.M. Heijke, hierna te
noemen LIBER

en

C.O.A. Flevoland
ten deze vertegenwoordigd door
drs. R. van Os
hierna te noemen COA

In aanmerking nemende dat

- bij het LIBER is ondergebracht het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, hierna te noemen ROA, waarvan prof. dr. J.A.M. Heijke als directeur fungeert;
- in deze overeenkomst ROA als feitelijke partner van COA zal optreden;
- ROA van de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, in reactie op ROA's projectvoorstel d.d. 8 april 1988, de opdracht heeft gekregen om het landelijke onderzoeksproject Registratieplan Uitstroom en Bestemming Schoolverlaters (RUBS) uit te voeren, zoals voorgesteld in het rapport Registratie van de Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters d.d. januari 1988 met de aanpassingen daarin zoals vermeld in de brief van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan ROA d.d. 19 september 1988.
- ROA aan dit verzoek gevolg heeft gegeven onder de ontbindende voorwaarde dat het LCAS, het RION en een door het ROA voldoende geacht aantal COA's tegen bepaalde condities voor 30 november 1988 hun medewerking aan de uitvoering van genoemd project zullen verlenen;
- COA op zich heeft genomen te zorgen voor de uitvoering van het RUBS-project binnen zijn regio.
- ROA daarbij op zich heeft genomen te zorgen voor een rapportage waarin ten minste de volgende onderwerpen zullen worden behandeld:
  - het registratie-instrument: een beschrijving en analyse;
  - de gevolgde methode bij de ontwikkeling van het registratie-instrument;
  - testresultaten van dit instrument;
  - hanteerbaarheid van het instrument inclusief de beperkingen;
  - (tentatieve) resultaten van het gebruik van het instrument, gebruikerservaringen, reacties van schoolverlaters, scholen/dekanen;
  - gemeten c.q. verwachte effecten van verschil in peildata;
  - follow up van het project, naar inhoud, vorm en mogelijke financiering(sbronnen).
- ROA en COA bereid zijn met elkaar samen te werken;
- partijen te kennen hebben gegeven hun rechtsverhouding op hierna om-

schreven wijze te willen regelen;

komen overeen

Artikel 1

- 1.1. ROA zal zorgdragen voor de landelijke projectcoördinatie. Hieraan zal vorm worden gegeven door de samenstelling van een projectteam waarin contactpersonen van COA's, CORO, LCAS, RION en ROA zitting hebben. De contactpersoon namens ROA fungeert daarbij als coördinator van het gehele project, verzorgt de verslaglegging ten behoeve van de deelnemende instellingen en is tevens voorzitter van de teamvergaderingen.
- 1.2. ROA zal zorgdragen voor de in de preambule genoemde rapportage.
- 1.3. ROA zal zorgdragen voor de bewaking van de voortgang van de in het werkplan genoemde werkzaamheden.
- 1.4. COA zal de, in het bij deze overeenkomst behorende werkplan genoemde onderzoekstaken respectievelijk onderzoeksgegevens ten behoeve van ROA uitvoeren respectievelijk aan ROA overdragen.
- 1.5. Het werkplan d.d. 11 november 1988 maakt integraal onderdeel van deze overeenkomst uit.

Artikel 2

- 2.1. COA is gedurende en na afloop van deze overeenkomst verantwoordelijk voor het beheer van de door COA ten behoeve van het onderzoek verzamelde gegevens.
- 2.2. Vertrouwelijke gegevens die herleidbaar zijn tot natuurlijke en juridische personen, mogen uitsluitend voor het onderhavige onderzoek worden gebruikt.
COA en ROA verplicht zich hierover naar buiten toe strikte geheimhouding te betrachten en de gegevens zorgvuldig te bewaken.
- 2.3. Verstrekking van de gegevens uit het landelijke onderzoek aan derden door COA is tijdens de duur van het onderzoek niet toegestaan tenzij met voorafgaande schriftelijke toestemming van ROA.

Artikel 3

- 3.1. COA brengt aan ROA periodiek - conform de afspraken die daarover in het werkplan zijn gemaakt - schriftelijk verslag uit over de verrichte werkzaamheden.
- 3.2. COA sluit zijn onderzoekstaken af met een schriftelijke eindrapportage welke uiterlijk 15 november 1989 aan ROA wordt aangeboden.
- 3.3. De eindrapportage als genoemd in artikel 3.2. is in principe openbaar vanaf het moment van aanbidding, met uitzondering van de

gevallen omschreven in artikel 4 van de Wet op de Openbaarheid van Bestuur.

- 3.4. De auteursrechten op de resultaten van het onderzoek in welke vorm en op welke wijze dan ook weergegeven berusten bij die partij die deze resultaten genereerde.
De partij aan wie de auteursrechten in het desbetreffende geval toekomen verleent nu voor als dan aan de wederpartij het niet-exclusieve recht om bovengenoemde resultaten conform het gestelde in de hierna volgende volzin te gebruiken.
De wederpartij verplicht zich de resultaten slechts te gebruiken voor wetenschappelijk of toegepast wetenschappelijke doeleinden en bij publicatie van deze resultaten ervan melding maken bij welke partij het auteursrecht op die resultaten berust en tevens te vermelden dat de resultaten voortkomen uit het door ROA gecoördineerde RUBS-project waaraan werd deelgenomen door LCAS, COA's en RION.
- 3.5. ROA verleent COA eveneens het niet-exclusieve recht om het door RION ten behoeve van het onderzoek ontwikkelde meetinstrument te gebruiken conform het gestelde in de laatste volzin van artikel 3.4.

Artikel 4

- 4.1. COA en ROA zullen elkaar geen kosten in rekening brengen voor het uitvoeren van de onderzoeksoopdrachten en het leveren van de onderzoeksgegevens zoals in artikel 1 genoemd.

Artikel 5

- 5.1. Er is sprake van een geschil als een van beide partijen schriftelijk aan de andere partij heeft laten weten dat er een geschil is.
- 5.2. Alle geschillen die tijdens de uitvoering van de opdracht ontstaan en die niet in gezamenlijk overleg kunnen worden opgelost zullen worden beslecht door een uitspraak van een College van Arbitrage.
Beide partijen wijzen één lid van het College van Arbitrage aan. De beide aldus aangewezen leden kiezen in overleg een derde lid tevens voorzitter van het arbitrage-college.
De voorzitter van het College mag niet in dienstverband staan tot bij het RUBS-project betrokken partijen.
Bij zijn uitspraak beslist het arbitrage-college tevens wie de kosten van de arbitrage zal dragen.

Artikel 6

Deze overeenkomst wordt aangegaan voor de duur van het landelijke RUBS-project 1988-1989 aflopend op 1 februari 1990, onder de ontbindende voorwaarde dat ROA uiterlijk op 30 november 1988 met het LCAS, het RION en een voor ROA voldoende aantal COA's contractuele overeen-

stemming heeft bereikt over de uitvoering van de aan genoemde organisaties op te dragen onderzoekstaken in het kader van het RUBS-project.

Aldus overeengekomen

op 24 november 1988

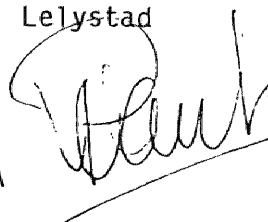
te Maastricht,

LIBER

op 24 november 1988

te Lelystad

COA

C. Voornaamste huidige bezigheid
(telefonisch te vragen aan de ex-leerling)

7 VRAAG :

Vorig jaar ben je bij ons van school gegaan. We zijn benieuwd naar wat je nu doet.

Wat was op 1 mei van dit jaar (.... maanden geleden dus) je voornaamste bezigheid ?

(Het antwoord toekennen aan één van de volgende categorieën :)

- a. Full time dagopleiding (meer dan drie dagen per week)

Wat voor opleiding? .....

(bijv. MEAO bestuurlijke richting)

- b. Opleiding in het Leerlingwezen (Streekschool e.d.) of in-service opleiding in de verpleging/verzorging

Wat voor opleiding? .....

(bijv. automonteur bij het Leerlingstelsel VAM)

- c. Betaalde baan

Beroep/functie: .....

Afdeling: .....

Uren per week: .....

- d. Werkloos

Wel gewerkt?   nee

ja

- e. Militaire dienst

- f. Huishouden

- g. Anders, namelijk .....

hier afknippen .....

Hulpgegevens

Naam : .....

telefoonnummer : .....